

T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE ANADOLU'DA MEVLEVİ-AHİ MÜCADELESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ ÖZDEMİR

GAZİANTEP
HAZİRAN 2019

T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE ANADOLU'DA MEVLEVİ-AHİ MÜCADELESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ ÖZDEMİR

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi. Yunus Emre TANSÜ

GAZİANTEP
HAZİRAN 2019

T.C
UNIVERSITY OF GAZIANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

**TURKEY SELJUKS PERIOD IN ANATOLIA THE MEVLEVİ
AHI STRUGGLES**

MASTER'S THESIS

ALI OZDEMİR

GAZIANTEP
JUNE 2019

T.C
UNIVERSITY OF GAZIANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

**TURKEY SELJUKS PERIOD IN ANATOLIA THE MEVLEVİ
AHI STRUGGLES**

MASTER'S THESIS

ALI OZDEMIR

Süpervisor
Assist. Prof. Dr. Yunus Emre TANSU

GAZIANTEP
JUNE 2019

T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL TÜRK TARİHİ ABD

Türkiye Selçukluları Döneminde Anadolu'da Mevlevi-Ahi Mücadelesi

ALİ ÖZDEMİR

Tez Savunma Tarihi: 18.06.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

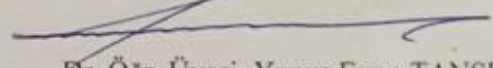

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet GÜNÜZ

Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi. Yunus Emre TANSÜ

Tez Danışmanı

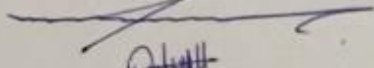
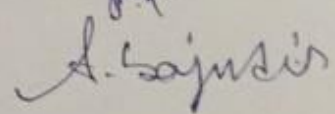
Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi. Yunus Emre TANSÜ

Dr. Öğr. Üyesi. Emrah Berkant PATOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi. Abdullah BAYINDIR

İmzası

T.C
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

Turkey Seljuks Period in Anatolia The Mevlevi- Ahi Struggles

ALI OZDEMIR

Date of Viva: 18.06.2019

Approval of the Graduate School of Social Sciences

Assist. Prof. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
Director

I certify that this thesis satisfies all the requirements as a thesis for the degree of Master's of History.

Assist. Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ
Head of Department

This is to certify that i have read this thesis and that in our opinion it is fully adequate, in scope and quality, as a thesis for the degree of Master's of History.

Assist. Prof. Dr. Yunus Emre TANSU

Supervisor

This is to certify that we have read this thesis and that in our opinion it is fully adequate, by unanimous vote in scope and quality, as a thesis for the degree of Master's of History.

Examining Committee Members

Assist. Prof. Dr. Yunus Emre TANSU

Signature

Assist. Prof. Dr. Emrah Berkant PATOĞLU

Assist. Prof. Dr. Abdullah BAYINDIR

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar içerisinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme, araştırma ve neticeleri bilimsel etik ve ahlak ilkelerine uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasının özgü kuralla göre yazıldığına,
- Tez çalışmasında kullanılan eserlerin bütününe uygun olarak atıfta bulunduğumu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ali Özdemir

18/06/2019

ÖZ

TÜRKİYE SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE ANADOLU'DA MEVLEVİ-AHİ MÜCADELESİ

ÖZDEMİR, Ali

Yüksek Lisans Tezi, Tarih ABD

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi. Yunus Emre TANSÜ

Haziran 2019, 118 Sayfa

Bu çalışmada Türkiye Selçuklu döneminde Anadolu'da Mevlana ve Ahi Evren'in birbiriyle olan mücadelelerinin çalışması yapılmıştır. Bahaeddin Veled'in fikri anlayışı sezgicilik üzerine kurulmuş felsefeci, akli ilimci ve filozoflara karşı olan bir insandı. Horasan'da Bahaeddin Veled ile Fahreddin Razi ve diğer akli ilimcilerle cereyan eden olay neticesinde Belh'ten göç etmesine neden olmuştur. Mevlana ve Ahi Evren arasındaki sosyal, dini ve siyasi mücadele bu olayın Anadolu'daki uzantısıdır. XII. yüzyılda Türkiye Selçuklu devletine gelen iki büyük şahsiyetin Konya'ya yerleşmesiyle mücadeleleri başlamıştır. Anadolu'ya gelen iki şahsiyetten biri Ahiliği kurdu, diğeri ise büyük bir tarikat lideri olmuştu. Aslında Mevlana ve Ahi Evren'in amaçları kendilerine karşı dini ve sosyal bir güç olamamasını istemeleri ve Türkiye Selçuklu devletinin siyasetinde aktif rol oynamaktı. Mevlana'nın siyasi politikası kendisine karşı iyimser olan kim olursa olsun onunla ilişki kurar bu Moğollarda olsa aynıydı. Ahi Evren ise bu durumdan rahatsız devletin bekası ve Ahilik teşkilatının gelişimini destekleyen bir siyasi politika izlemişti. II. İzzeddin Keykavus ve IV. Rükneddin Kılıçarslan iktidarlık savaşının içinde yer almaları bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Anahtar Kelime: Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu, Mevlana ve Ahi Evren

ABSTRACT

**TURKEY SELJUKS PERIOD IN ANATOLIA THE
MEVLEVİ-AHI STRUGGLES**

OZDEMIR, ALI

M.A. Thesis, Department of History

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Yunus Emre TANSU

June 2019, 118 Pages

In this study, the Ahi Evren in the Selçuklu period in the Anatolia Mevlana in the Turkey and the struggle with each other the work of the are reviewed. The intellectual understanding of intuitionism founded on Bahaeddin Veled philosopher, and of the philosophers of the mind against a man who was science. Bahaeddin Veled with Fahreddin Razi consented in Horasan, and the other rational sciences as a result of the event thus caused to migrate from Belh. The social, religious and political struggle between Mevlana and the Ahi Evren the extension of this event in Anatolia. In XII. century by the settlement of two major figures from Konya Anatolia Selçuk state began to struggle. One of the two figures who come to Anatolia was founded by the Ahi and the other by a large sectarian leader. In fact the purpose of the Ahi Evren and Mevlana wish it had a religious and social power against them and plays an active role in the politics of the Turkey Selçuklu state Mevlana's political policy establish as a relationship with whoever happens to be the optimistic of yourself. Though it is in this Mogol's was the same. Ahi Evren supports the states political survival and community development of Ahi, this situation is uncomfortable policy pursued. II. İzzeddin Keykavus and IV. Rukneddin pover take part in the war in the condition that proves.

Keyword: Turkey Selçuk State, Anatolia, Mevlana and Ahi Evren

ÖNSÖZ

XIII. yüzyılda Türkiye Selçuklu döneminde Celaleddin Mevlana ve Ahi Evren arasındaki siyasi, sosyal, ekonomi ve dini mücadelelere tanık olunmaktadır. İki büyük şahsiyetin Anadolu coğrafyasındaki hegomanya politikasında ve Türkiye Selçuklu devletinin bekası bakımından etkilemesinden dolayı bu konunun kapsamlı ve detaylı bir incelemeye duyulan ihtiyaç bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Genel anlamda bu bağlamdaki araştırmanın amacı; XIII. yüzyılda cereyan eden bu mücadelenin Anadolu halkına, Anadolu'nun ekonomisine, insanların dini duygularına ve Türkiye Selçuklu devletinin yönetim kısmını oluşturan tabakanın bu kargaşadan etkilenmesi ile Anadolu tarihindeki etkisi ortaya konulmaktadır.

Bu çalışmamda giriş, dört bölüm, sonuç kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır. Girişte Türkiye Selçuklu devletinin tarihi süreci, Mevlana Celaleddin Rumi'nin Anadolu'ya yerleşmesi ve Ahi evren'in Anadolu'ya gelmesi ile Ahilik teşkilatının kurulma aşaması hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Birinci bölüm, Ahi Evren'in hayatını genel hatlarıyla bahsedilmiş, kayınpederi ve eşi Fatma hatun, Abbasi Halifesinin kurduğu Fütüvvet teşkilatı ve tarihsel sürecinden detaylı olarak yer verilmiştir. Ayrıca Ahiliğin nasıl ortaya çıktığı, kuruluşu, tarihsel süreci ve faaliyetlerinden bahsedilmiştir.

İkinci bölüm, Mevlana Celaleddin Rumi'nin babası, ailesi, Anadolu'ya gelmesi, hocası Şems-i Tebrizi ile karşılaşması arasındaki geçen olaylar ve Mevlevilik cemaati hakkında genişçe yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm, Ahi Evren ile Mevlana Celaleddin Rumi'nin Türkiye Selçuklu devletin hükümdarları ve devlet yöneticileri ile aralarındaki ilişkilerden, Mevlana ve Celaleddin Rumi ile Ahi Evren aralarındaki sert mücadeleden bahsedilmiştir.

Bu mücadelenin Türkiye Selçuklu devletine etkileri ve dışarıdan istilaya uğramsına yer verilmiştir.

Dördüncü bölüm, burada ise dönemin iki önemli Mutasavvıfların birbirine olan kin ve nefretlerin son bulmasına, Ahilik teşkilatın Osmanlı devletinin kuruluşuna kadar Mevlevilerin himayesinde kalmasıyla sonuçlanmıştır.

Yüksek Lisans öğrenimim süresince yardımlarını esirgemeyen danışman hocam, büyüğüm ve rehberim Dr. Öğr. Üyesi. Yunus Emre TANSÜ'ye, değerli jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi Emrah Berkant PATOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BAYINDIR'a sonsuz saygı ve teşekkürleri borç bilirim.

Benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

Ali ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖNSÖZ.....	i
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
AHI EVREN.....	7
1.1.1 Ahi Evren'in Hayatı.....	7
1.1.2. Evren'in Anlamı	9
1.1.3. Evren'in Mitolojik Hikayesi.....	10
1.1.4. Ahi Evren ile Evhadüddin-i Kirmani Arasındaki İlişki.....	10
1.1.5. Ahi Evren'in Anadolu'ya Gelişi ve Yerleşmesi.....	11
1.2. FÜTÜVVET TEŞKİLATININ KURULUŞU.....	12
1.2.1. Fütüvvet Teşkilatı.....	12
1.2.2. Fütüvvet Teşkilatının Anadolu'ya Gelişi.....	14
1.2.3. Fütüvvet Teşkilatının Ahilikle İlişkisi.....	15
1.2.4. Ahilik Teşkilatının Kurulmasında Etkili Olan Etkenler.....	16
1.3. ANADOLU'DA AHİLİK TEŞKİLATININ KURULUŞU.....	17
1.3.1. Ahi Kelimesinin Tanımı.....	17
1.3.2. Ahilik Teşkilatı.....	18
1.3.3. Ahilik Teşkilatında Orta Sandık.....	20
1.3.4. Ahilik Teşkilatının Hiyerarşi Sistemi.....	21
1.3.5. Ahilik Teşkilatının İşleyişi.....	23

1.3.6. Ahilik Teşkilatının İlkeleri ve Esnafılık Anlayışı.....	24
1.3.7. Ahilik Teşkilatı ile Bacıyan-ı Rum Arasındaki İlişki.....	27
İKİNCİ BÖLÜM.....	29
2.1. BAHAEDDİN VELED, MEVLANA VE ŞEMS-İ TEBRİZİ.....	29
2.1.1. Bahaeddin Veled'in Hayatı.....	29
2.1.2. Bahaeddin Veled'in Belh'ten Göç Etmesi.....	30
2.1.3. Bahaeddin Veled'in Anadolu'ya Gelişi.....	33
2.1.4. Mevlana'nın Hayatı.....	34
2.1.5. Mevlana'nın Eğitimi ve Anadolu'daki Faaliyeti.....	36
2.1.6. Şems-i Tebrizi'nin Hayatı.....	37
2.1.7. Mevlana ve Şems-i Tebrizi'nin Yollarının Kesişmesi.....	39
2.1.8. Mevlana ve Şems-i Tebrizi'nin Ayrılışı.....	41
2.2. MEVLEVİ TARİKATI.....	44
2.2.1. Mevlevilik.....	44
2.2.2. Mevleviliğin Sınıflandırılması.....	45
2.2.2.1. Muhib.....	45
2.2.2.2. Nev-Niyaz.....	46
2.2.2.3. Çilekeş.....	46
2.2.2.4. Derviş-Dede.....	46
2.2.2.5. Şeyh (Zabitanı).....	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	48
3.1. AHI EVREN VE MEVLANA CELALEDDİN RUMİ'NİN TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ İLE İLİŞKİLERİ.....	48
3.1.1. Ahi Evren ile I. Gıyaseddin Keyhüsrev İlişkisi.....	48
3.1.2. Ahi Evren ile I. Alaeddin Keykubad İlişkisi.....	49
3.1.3. Ahi Evren ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev İlişkisi.....	50
3.1.4. Mevlana Celaleddin Rumi ile I. Alaeddin Keykubad İlişkisi.....	51
3.1.5. Mevlana Celaleddin Rumi ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev İlişkisi.....	52

3.1.6. Mevlana Celaleddin Rumi ile Süleyman Pervane İlişkisi.....	53
3.2. MEVLEVİ-AHİ EVREN ARASINDAKİ MÜCADELENİN BAŞLAMASI.....	54
3.2.1. Bahaeddin Veled ve Akli İlimcilerle İhtilafa Düşmesi.....	54
3.2.2. Mevlana Celaleddin Rumi ile Ahi Evren'in İhtilafı.....	57
3.2.3. Mevlana'nın Eserlerinde Ahi Evren ile İlgili Lakapları ve Hicivleri.....	58
3.2.4. Ejder ve Mar (yılan) ile İthaf Etmesi.....	58
3.2.5. İblis (şeytan) ile İthaf Etmesi.....	60
3.2.6. Cuha ve Cuha'nın Karısının Hikayesi ile İthaf Etmesi.....	61
3.2.7. Hadım ve Etber ile İthaf Etmesi.....	61
3.2.8. Muhannes (eşcinsel) ile İthaf Etmesi.....	62
3.3. TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİNDE İÇ KARGAŞA VE MEVLEVİ-AHİ MÜCADELESİNİN GELİŞİMİ.....	63
3.3.1. I. Alâeddin Keykubad'ın Zehirlenmesi ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Tahta Geçmesi.....	63
3.3.2. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Tahta Geçtikten Sonraki Tepkiler.....	64
3.3.3. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e Karşı Olan Türkmenlerin Babai İsyanına Etkisi.....	65
3.3.4. Ahi Evren'in Hapse Atılması.....	68
3.3.5. Moğolların Anadolu'ya İstilasını Etmesi Bu Duruma Mevlana ve Ahilerin Tavrı.....	69
3.3.6. Ahilerin Moğollara Karşı Direnişi.....	71
3.3.7. Mevlana'nın Moğollara Karşı Tutumu.....	72
3.3.8. Moğol İstilasından Sonra Ahi Evren'in Hapisten Çıkması.....	74
3.3.9. Ahi Evren'in Vezirlik Görevinde Bulunması.....	74
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	76
4.1.MEVLEVİ-AHİ EVREN ARASINDAKİ MÜCADELENİN SONU	76
4.1.1. Şems-i Tebrizi'nin Ölüm Vakası Vuku Bulmadan Önceki Süreç.....	76
4.1.2. Kimya Hatun Meselesi.....	77
4.1.3. Şems-i Tebrizi'nin Şam'a Gitmesi ve Tekrar Gelmesi	79

4.1.4. Şems-i Tebrizi'nin Öldürölme Vakası.....	80
4.1.5. Şems-i Tebrizi'nin Ölüm Vakasının Mevlana Üzerindeki Etkisi.....	81
4.1.6. Alaeddin Çelebi ve Ahi Evren'in Kırşehir'e Gitmesi.....	83
4.1.7. Mevlana'nın Alaeddin Çelebi'yi Çağırması.....	83
4.1.8. Alaeddin Çelebi ve Ahi Evren'in Öldürölmesi.....	84
4.1.9. Ahilerin Mallarını Müsadere Edilmesi.....	86
4.1.10. Mevlana'nın Ölümü.....	87
SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA.....	92
ÖZGEÇMİŞ.....	102
VİTAE.....	102

KISALTMALAR

A.g.e.	:Adı geçen eser
A.g.m.	:Adı geçen makale
A.g.t.	:Adı geçen tez
C.	:Cilt
ev.	:eviren
H.z.	:Hazırlayan
S.	:Sayı
s.	:Sayfa
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
TDV.	:Türk Diyanet Vakfı
Terc.	:Tercüman
TKY.	:Türk kalite yöntem
Vb.	:Ve benzeri
Vd.	:Ve diğeri

GİRİŞ

Arslan Yabgu'nun iki oğlundan biri olan Kutalmışoğlu Süleyman, babası Arslan Yabgu'nun hapiste bulunduğu Kalincar kalesinde iken, babasının ölümü üzerine Maverâünnahre gelerek durumun mahiyetini bildirmişti. Daha sonra Dandanakan zaferinden sonra Irak bölgesini kendi hissesine alan Tuğrul bey'in hizmetinde İbrahim Yinal ve Yakut ile beraber harekâta katılmış, Hazar denizi sahil bölgesinin harekâtına katılmış Azerbaycan ve Erran mıntıkasında önemli faaliyette bulunmuştur. Tuğrul Bey, Bağdat'a girerek Büveyoğulları devletini ortadan kaldırdıktan, Musul ve civarı hükümdarı Ukayloğullarını kendine tabi kıldıktan sonra, Kutalmışoğlu Süleymanşah'ı Türkmen kuvvetlerinin başında Musul'a göndermişti. Tabi Türkiye Selçuklu devletinin ilk hükümdarı olacak Kutalmışoğlu Süleymanşah, Kardeşleri Mansur, Alpilek ve Devlet ile birlikte diğer Selçuklu devlet yöneticileri ve ordularıyla Anadolu'ya gelip Fırat ırmağı ve Urfa civarında fetih harekâtında bulunmuşlardı.

Amcası Mikail'in çocukları Çağrı ile Tuğrul'un, babasının Gazneliler'in elinden kurtarılması için ciddi bir girişimde bulunmadıklarını, onların kendi başlarına hareket ettiklerini düşünmüştü. Kutalmışoğlu Süleymanşah, mevcut uygulamadan memnun olmayan Oğuzlar ve Türkmenler ile birlikte Büyük Selçuklu tahtını ele geçirmek için önce Tuğrul Bey'e karşı harekete geçmiş ve ordusunu bozmuş, sonra Büyük Selçuklu başkenti Rey'i kuşatmıştı. Aralarında şiddetli ve kanlı bir savaşta her iki tarafta ağır kayıplar vermiş, sonuç itibarıyla Kutalmışoğlu Süleymanşah ve kendisinin yanında olanlar bozguna uğramıştır. Savaş meydanında ölümden kurtulan Kutalmışoğlu Süleymanşah atına binmiş olay yerinden ayrılmış kendisini yakalamak isteyenler ile yaptığı kovalama sırasında atından, yere düşmüş ve aşırı kan kaybından ölmüş cesedi Rey'de toprağa verilmiştir.

Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın ölümünden sonra ise Türkiye Selçuklu devleti altı yıl boyunca hükümdarsız kalmıştı I. Kılıçarslan, babasının Melik Tutuş ile mücadelesi sırasında ölümü üzerine Vezir Hasan'ın koruması altında Antakya'da kaldı ve 1087 ilkbaharında Antakya'ya gelen Büyük Selçuklu devleti Sultanı Melikşah'ın emriyle İsfahan'a gönderilerek orada göz hapsinde tutuldu. Büyük Selçuklu devletinin hükümdarı

Melikşah'ın ölümüyle birlikte çıkan kargaşa da I. Kılıçarslan ve kardeşi Kulan Arslan ile birlikte İznik'e gelmişti. I. Kılıçarslan, bir taraftan babası Süleymanşah'ın ölümünden beri dağılmış bulunan devletin birliğini kurmaya çalışırken, bir taraftan da Bizans'a karşı sürdürülen mücadeleyi devam ettirme taraftarıydı. Tabi I. Kılıçarslan döneminde bir de Bizans'ın Haçlı birlikleri ile başarılı mücadeleleri olmuştur. Büyük Selçuklu kumandanı Emir Çavlı, Artukoğlu İlgazi ve Suriye Meliki Rıdvan'ın kuvvetlerine karşı Habur Nehri kenarında savaşta yenik düşen I. Kılıçarslan'ın nehirde boğularak ölmesinin üzerine Şahinşah, Musul'a giren Emir Çavlı tarafından esir alınarak İsfahan'a götürüldü.

Şahinşah'ın 3 yıl süren esir hayatı boyunca Anadolu'da büyük bir kargaşa yaşandı. Bizanslılar kaybettikleri Batı Anadolu topraklarını tekrar ele geçirmeye başladılar. Türkiye Selçukluları Anadolu'nun içlerine doğru geri çekilmek zorunda kaldı. Şahinşah'ın esir bulunduğu üç yıllık dönemden istifade eden Danişmendliler Anadolu'daki en kuvvetli Türk devleti haline gelmişlerdi. I. Kılıçarslan'ın büyük oğlunun döndüğünü duyan Türkmenler onun etrafında toplandılar. Şahinşah, Konya merkezli bir teşkilat kurdu. Kardeşi Mesud ile olan taht kavgası neticesinde ilk önce gözlerine mil çekilmiş daha sonra da boğularak öldürülmüştür.

Kardeşini boğdurup Türkiye Selçuklu devletinin başına geçen I. İzzeddin Mesut Anadolu'daki etkisini kaybedip Danişmentlilere geçen bir süreç yaşatmıştı. Haçlı Birliklerine Karşı olan mücadeleleri olmuştur. I. İzzeddin Mesut hayatının son dönemlerinde ise devletini, Danişmendlilerin hâkimiyetinden kurtararak Türkiye Selçuklu devletini yeniden ihya etmiştir. Babası öldükten sonra Türkiye Selçuklu devletinin başına geçen II. Kılıçarslan, III. Haçlı Seferinden sonra Kutbeddin Melikşah'ın tavrı karşısında Uluborlu Meliki ve veliaht tayin etmiş olduğu I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanına sığınmıştır. Melik I. Gıyaseddin Keyhüsrev ise babasının gücünden cesaret alarak büyük bir ordu hazırlamış Konya'ya doğru harekete geçmiştir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Konya'yı Kutbeddin Melikşah'tan almıştır. II. Kılıçarslan, Konya'nın alınmasından sonra I. Gıyaseddin Keyhüsrev'i veliaht tayin etmiştir bundan sonra yerine oğlunun geçeceğine dair devlet adamlarından biat almıştır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, babası ile Aksaray'a doğru gittiği vakit II. Kılıçarslan hastalandı ve bir süre sonra vefat etti. Bunun üzerine Konya'ya geri dönmüştür. II. Kılıçarslan Konya'da defnedilmiştir.

II. Kılıçarslan'ın ölümünden sonra Türkiye Selçuklu devletinin 588-592/1192-1196 tarihleri arasında I. Gıyaseddin Keyhüsrev saltanatı sürdürmüştü. Bu tarihler arasında I. Gıyaseddin Keyhüsrev kardeşleri ile taht mücadelesi içerisinde olmuştu. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in iktidarına karşı çıkan II. Rükneddin Süleymanşah ve diğer kardeşleri Konya civarında büyük bir isyan başlatmışlardı. Bu isyanın büyümesinden endişelenen devletin ileri gelenleri II. Rükneddin Süleymanşah'a elçi yollayarak önemli olan devletin bekası olduğu her kim iktidar olacaksa ona sadık bir şekilde hizmet edileceğini ve barışçıl yollarla taht mücadelesinin olmasını iletmışlerdi. Tabi güç ve konum bakımında daha üstün olan taraf ise II. Rükneddin Süleymanşah idi. Yaklaşık 4 ay kadar süren diplomatik temaslar neticesinde I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in canına dokunulmadan Konya dışında yaşamasına izin verilmiş 592/1196 senesinde tahta II. Rükneddin Süleymanşah geçmişti.

Türkiye Selçuklu devletinin başına geçen II. Rükneddin Süleymanşah'ın hükümdarlığını ilan etmesinin akabinde 575-622/1180-1225 senesinde Abbasî Halifesi Nasır Li-Dinillah tarafından saltanat menşuru, çetr ve sancak gönderilerek saltanatını meşru kılmıştı. Abbasi Halifesi Nasır Li-Dinillah ile Türkiye Selçuklu devletinin ilişkilerinin başladığı bir süreç olmuştu. Halife Nasır Li-Dinillah ise Abbasi devleti ve tüm İslam devletlerinde kendi meşruluğunu, otoritesini ve kendine karşı olan tüm hedeflere karşı Fütüvvet teşkilatını kurma planı içerisindeydi. Halife için Fütüvvet teşkilatının önemi ise, bütün İslam devletlerinin Halifesi olarak dini ve siyasi nüfuzunu kullanarak İslam dünyasını kontrol altında tutmak istemesidir. Nitekim 583/1187 senesinde Fütüvvet libasını giyerek meşru kılmış kendi dışında cereyan eden kurumları ise saf dışı bırakmak istemiştir.

Nitekim Türkiye Selçuklu devletine gelecek olursak II. Rükneddin Süleymanşah, ikinci kez Gürcistan seferi yapmayı ve daha önceki yenilginin rövanşını almayı amaçlamıştı. Lakin Ankara Meliki olan kardeşi Muhyiddin Mesud'un elinde bulundurduğu hâkimiyet sahasını giderek genişletmesi ve ayrıca Bizans imparatoru ile müttefik planlar içinde dâhil olması, II. Rükneddin Süleymanşah, kardeşi Mesud'a karşı harekete geçmiştir. Bu harekâtın neticesinde kendisine devletine karşı tehlike gördüğü kardeşini öldürmüş ve tehlike sona ermiştir. Ankara seferi sonrası II. Rükneddin Süleymanşah bağırsak enfeksiyonu geçirmesi sonucunda ölmüştür. II. Rükneddin Süleymanşah'ın ölümünden sonra yerine 600-601/1204-1205 tarihlerinde oğlu III. İzzeddin Kılıçarslan tahta geçmiştir. Türkiye Selçuklu devletinin başında 1 yıl kadar kısa bir süre hükümdarlık yapan III. İzzeddin Kılıçarslan'a karşı olan bir grup tekrardan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahta geçmesini istemiştir.

İkinci kez Türkiye Selçuklu devletinin başına 601/1205 senesinde geçen I. Gıyaseddin Keyhüsrev iktidarlığını ilan etmek adına elçiler yoluyla dönemin devletlerine hediyeler ve mektuplar yollanmıştır. Ayrıca Türkiye Selçuklu devleti tarafından Şeyh Mecdüddin İshak'ı Sultanın tahta çıkışını bildirmek amacıyla Abbasi Halifesine gönderilmişti. Abbasi Halifesi Nasır Li-Dinillah ise bu çağrıya karşı Sultanın Fütüvvet teşkilatına girmesini Halifenin libasını (şalvar) giymesi, şed (kuşak) bağlaması, ku'sul-futuvva (şarabını) içmeleri karşılığında Halifeye bağlılığı bildiriyor ve iktidarının meşruluğunu İslam âleminde beyan ediliyordu. I. Gıyaseddin Keyhüsrev bunların hepsini gerçekleştirdikten sonra Abbasi Halifesine ve Fütüvvet teşkilatına bağlılığını bildirmiştir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev Fütüvvet teşkilatını tanımak amacıyla Abbasi Halifesi Nasır Li-Dinillah'dan Anadolu'ya elçi gönderilmesini istemişti. Türkiye Selçuklu devleti ve Abbasi Halifesi arasında bağlar daha da kuvvetlenerek devam etmiştir. Bu dönemde Fütüvvet teşkilatı Türkiye Selçuklu devleti için önemsenmeye başlanmıştır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, İznik Rum imparatorluğuyla yaşanan Theodoros Laskaris ile girdiği mücadelede savaş meydanında hayatını kaybetti. I. Gıyaseddin Keyhüsrev 607/1211 senesinde ölmüş ve cenazesi Konya'ya defnedilmiştir.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev ölümünden sonra ise devletin başına 607/1211 senesinde I. İzzeddin Keykavus geçmiştir. Abbasi Halifesinden buyruk almak artık gelenek haline gelmişti I. İzzeddin Keykavus, Halifenin onayını almış ve Abbasi Halifesi ile ilişkiler daha önem arz etmişti. Halife Nasır Li-Dinillah, I. İzzeddin Keykavus ise Ömer Es-Suhreverdi, Evhadüddin-i Kirmani, Nasirüddin Mahmud el-Hoyi (Ahi Evren) ve diğer şeyhlerle birlikte müridleri Anadolu'ya I. İzzeddin Keykavus'a Halifelik libasını giydirmek için gelmişlerdi. Sultan I. İzzeddin Keykavus'un isteği üzerine Evhadüddin-i Kirmani ve Ahi Evren Anadolu'da kalmışlardır. Ahi Evren ilk olarak Konya'ya gelmiş burada kaldıktan sonra Kayseri'ye gitmiştir. Anadolu'da yaşamaya başlayan Ahi Evren ise Kayseri'de mesleği olan debbağ atölyesini (deri atölyesi) kurarak geçimini sağlamaktaydı. Tabi Fütüvvet teşkilatını tanıtmak amacıyla gelen Ahi Evren Anadolu'yu kendine yurt edinmiş ve burada kalmıştı. İlk başlarda Konya daha sonra Kayseri şehirlerinde dericilik mesleğini icra etmişti. I. İzzeddin Keykavus 617/1220 senesinde vefat etmesi neticesinde ise Türkiye Selçuklu devletinin başına I. Alâeddin Keykubat geçmişti.

I. Alâeddin Keykubat devrinde Türkiye Selçuklu devleti siyasi, kültür, sosyal, bilim, dini ve ticaret alanlarında gelişmeler sağlanmış ve bilim ve kültürel faaliyetler desteklenmişti. Ahi Evren Fütüvvet teşkilatının Anadolu'daki karşılığı olan Ahilik

teşkilatının kurulması, gelişmesi ve yayılması I. Alâeddin Keykubad döneminde vuku bulmuştur. I. Alâeddin Keykubat'ın verdiği bu destek Ahiler için altın çağını yaşatmıştır. I. Alâeddin Keykubad devrinin bir önemi de bilim, sosyal ve dini konularda ise Bahaeddin Veled, ailesi ve oğlu Mevlana Celaleddin Rumi'nin Anadolu'ya gelmesidir. Bahaeddin Veled ve ailesi Afganistan'ın Belh şehrinde yaşarken göç etmek zorunda kalmıştır. Bahaeddin Veled ve ailesi doğup büyüdüğü toprakları terk etmiştir.

Bahaeddin Veled ailesi ve yanında yer alan bazı akrabaları ile Belh şehrinde göç ettikten sonra Bahaeddin Veled'in ünü Anadolu'ya genişçe yayılmış ve Sultana kadar gitmiştir. I. Alâeddin Keykubad ise Bahaeddin Veled'i Konya'ya davet etmiştir. Çok büyük kalabalık eşliğinde Bahaeddin Veled ve ailesini karşılamışlardır. Onlar için Konya'da bir medrese yaptırarak Konya'da ailesi ve Mevlana Celaleddin'in kalmasını sağlamıştır.

Bahaeddin Veled'in ölümünden sonra ise yerine oğlu Mevlana Celaleddin Rumi geçmiştir. Mevlana Celaleddin Rumi ve Ahi Evran Türkiye Selçuklu devletinde kendilerine yer edinmiş ve bundan sonra ki süreçte ise yapılanma içerisine girmişlerdi. Ahilik teşkilatı Anadolu'nun her yanına ulaşmış hem ekonomi, askeri, dini, kültürel ve meslek kazandırma açısından Türkiye Selçuklu devletine katkı olan bir kurum haline gelmiştir. Diğer bir yandan ise Mevlana kendi cemaat topluluğunu kurarak ilim, dini ve kültürel açıdan halkı, devlet adamlarını ve hükümdarları etkilemişlerdi. Tabi bu durum I. Alâeddin Keykubat'ın zehirlenerek öldürülmesi olayların daha farklı boyutlar kazandırmıştır. I. Alâeddin Keykubat bir gece ziyafetinde yediği yemek sonucu zehirlenerek öldürülmüştü devletin başına ise veliaht olarak tayin ettiği oğlu İzzeddin Kılıçarslan değil de küçük yaşta olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev 634/1237 senesinde tahta geçmiştir.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanında yer alan devlet adamları, bunların başını çeken Sadeddin Köpek ve diğerleri Atabey Şemseddin Altunaba, Taceddin Pervane, Cemaleddin Ferruh ve Gürcü oğlu Zahirüddeve, saltanat için veliaht tayin edilen İzzeddin Kılıçarslan'ı bertaraf ederek çocuk yaştaki II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i Kayseri'de Sultan ilan ettiler. Tabi bu durumların yaşanması hem Türkiye Selçuklu devletine hemde Ahi Evren, Türkmenler ve Mevlana Celaleddin Rumi için sorun teşkil etmişti.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemi Türkiye Selçuklu devleti için olumsuz süreçlerin yaşanmasına ve devlet içerisinde devlet oluşumlarına zemin hazırlamıştır. Çünkü Sadeddin Köpek ve diğer devletin bekasını düşünmeyen devlet adamlarının yaptığı faaliyetler Türkiye Selçuklu devletinin bekasını tehlikeye düşürmüş ve yıkılma sürecine girmesine sebep olmuşlardır. Türkiye Selçuklu devletinin bu kaos içerisinde bulunmasının yanı sıra bir de Ahiler ile Mevlevilerin mücadelesi devletin içindeki bulunduğu durumu olumsuz yönde etkilemiştir. Mevlana Celaleddin Rumi ve Ahi Evren arasındaki mücadelenin ortaya çıkma sebeplerinden en önemlisi de Türkiye Selçuklu devletinde kendilerine nüfus edebilecek bir kadroya sahip olmak ve Anadolu topraklarında istediklerini elde edebilmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AHİ EVREN

1.1.1. Ahi Evren'in Hayatı

Ahi Evren'in ismi ve hayatı hakkındaki görüşler kaynaklarda farklı şekilde belirtilmektedir. Kaynaklara göre; İsmi Şeyh Nasirüddin Mahmud b. Abbas adıyla söylenmektedir¹. Diğer bir kaynakta isminin, Nasirüddin Mahmud el-Hoyi olarak geçmektedir². Bir diğerinde ise Menakib-namelerde, Ahi Fütüvvet-name ve Şecere-namelerde isminin Ahi Evren olarak geçtiği, aslında adının Nasiruddin Mahmud olduğu belirtilmektedir. 876/1472 senesinde düzenlenen Şecerenamelerin en eskisi olan Ankaralı Ahi Sinan b. Ahi Mesud Şecerenamesinde isminin Ahi Mahmud, Nasiruddin Mahmud olarak ve bazılarında ise Ahi Evren Şeyh Mahmud diye anılmaktadır³. Bir diğer kaynakta, Ahi Evren'i çok iyi tanıyan Konyalı Ali b. Süleyman b. Yunus adında muallim olan kişi isminin tamamını Şeyh Nasirüd-din Ebu'l Hakayık Mahmud b. Ahmed el-Hoyi olarak ifade etmektedir⁴.

İran'ın batı Azerbaycan'ın bölgesinde olan Hoy Kasabasına XI. yüzyılda buraya gelerek yerleşen Türkmen ailenin çocuğudur. 566/1171 senesinde dünyaya gelmiş, doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği kasabanın isminden esinlenilerek de "Hoyi" diye anılmıştır⁵. Ahi Evren'in çocukluk hayatı ve tahsil eğitimini Azerbaycan coğrafyasında, gençliği ise Horasan ve Maverâünnehir bölgesinde önemli filozoflardan ders alarak

¹ ŞAHİN, İlhan, (1998), *Ahi Evran*, İslam Ansiklopedisi, C.I, TDV, İstanbul, s.529

² DEMİR, Galip, (2000), *Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Ahilik*, Ahilik Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı, İstanbul, s.347

³ KARAMAN, Ramazan, (2014), *Türk Ahi Teşkilatının İşleyişi ve Çorum Tarihinde Ahilik*, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, C.7, S.1, s.95

⁴ ÇAĞATAY, Neşet, (1990), *Ahilik Nedir*, Kültür Bakanlığı, Ankara, s.7

⁵ YILDIZ, Harun, (2012), *Hacı Bektaş Veli ile Ahi Evran İlişkisi*, Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli ve Araştırma Dergisi, S.61, s.193

geçmiştir. Bu filozofların bazıları, Fahrüddin-i Razi, Hoca Ahmet Yesevi ve Evhadüddin-i Kirmani gibi önemli şahsiyetlerden tahsil eğitimini almıştır⁶.

Ahi Evren, XIII. yüzyıl başlarında Moğol istilasından kaçarak ilim şehri olan Bağdat'a gelmiştir. Burada çok önemli şahsiyetlerle tanışmış eğitim görmüştür. Bir vakitlerde hac yolculuğu sırasında Fahreddin-i Razi'nin öğrencilerinden biri olan Evhadüddin-i Kirmani ile 635/1238 senesinde karşılaşmış birbirleri ile tanışmıştı ve onun derin eğitim bilgisinden etkilenerek Kirmani'ye bağlılığını bildirmiş ve onun talebesi olmuştur⁷. Ahi Evren, Evhadüddin-i Kirmani'nin kızı olan Fatma Hatun ile evlenmiştir. Bu vesileyle Evhadüddin-i Kirmani, Ahi Evren'in hem hocası hem de kayınpederi olmuştur. Kaynaklara göre bu evlilikten çocuklarının olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur. Yine de bazı kaynaklarda Ahi Evren'in çocuğunun olduğu geçmektedir. Lakin Mevlana Celaleddin Rumi ile Ahi Evren arasında geçen mücadelede Mevlana, Ahi Evren'in çocuğunun olmadığı ve bundan ötürü ağır ithamlarda bulunmuştur. Bu konuya dair daha detaylı olarak konumuzda yer verilecektir. Abbasi devletinde kendisine yer edinmiş Fütüvvet teşkilatında aktif rol oynamıştır. Fütüvvet teşkilatının benzer bir kuruluşunu Anadolu'ya getirerek Ahiliği kurmuştur. Selçuklu devletinin hükümdarı I. Alâeddin Keykubad tarafından sevilen kollanan Ahi Evren, Ahiliği geniş alanlara yaymıştır. II. Gıyaseddin ve Sadeddin Köpek iktidarlığı döneminde Ahi Evren ve Türkmen gruplar onların sertliklerine ve zorbalıklarına maruz kalmıştır. II. Gıyaseddin döneminde Türkmen isyanlarına katıldığı, isyanda aktif rol oynadığı ve bu isyanda adı karıştığı gerekçesiyle beş yıl kadar Konya'da hapis cezası almıştır.

II. İzzeddin Keykavus döneminde veziri Celaleddin Karatay'ın çıkardığı genel af ile hapisten çıkmıştır. Ahi Evren hapisteyken Moğollar ile Türkiye Selçuklu devleti arasında Köseadağ Savaşı yaşanmıştı. Moğollar Anadolu'yu hâkimiyeti altına almış Tokat, Sivas ve Kayseri'de Moğollar, Türkmen ve Ahiler arasında çetin bir mücadele yaşanmıştı. Moğollar, Kayseri Muhasarasında başarılı olmuş birçok Ahileri kılıçtan geçirmiş Ahi Evren'in eşi Fatma Hatun'u esir alarak yanlarında götürmüşlerdir. Yaşanan bütün bu olaylar sonunda Ahi Evren Konya'dan ayrılarak Denizli'ye göç etmiştir. Denizli Uç Beylerbeyliğinin yanında hizmette görev almıştı II. İzzeddin Keykavus'un isteği üzerine Ahi Evren'i tekrardan Konya'ya getirilmesi için Sadreddin Konevi görevlendirilmişti. Konya'ya gelen Ahi Evren II. İzzeddin Keykavus döneminde iki yıla yakın vezirlik

⁶ ŞİMŞEK, Muhittin, (2010), *Ahilik, TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması*, Hayat Yayıncılık, İstanbul, s.30

⁷ YILDIZ, Harun, a.g.m, s.194

görevinde bulunmuştur. Bu dönem içinde Şems-i Tebrizi'nin ölüm vakasının olmasıyla kendi isteğiyle Konya'dan ayrılarak Kırşehir'e gitmiştir. Ahi Evren buradan da Türkiye Selçuklu devletinin iktidar mücadelesinde yer alması Moğolların ikinci kez Türkmen ve Ahilerle mücadelesine neden olmuştur.

XIII. yüzyılın sonlarında Türkiye Selçuklu devletinin hükümdarı IV. Kılıçarslan'ın iktidarına ve uyguladığı politikalara karşı isyan çıkmıştı. Anadolu'nun birçok vilayetlerinde devam eden isyanda Kırşehir'de ikamet eden Ahi Evren'in de içinde olduğu çıkmış olan isyanda yer almıştı. Kırşehir'de vuku bulan isyanı bastırmak için Nureddin Caca görevlendirilmiş, isyancılar kılıçtan geçirildi ve bu isyancılar arasında Ahi Evreni'nde 659/1261 senesinde öldürüldüğü kaynaklarda geçmektedir⁸.

1.1.2. Evren'in Anlamı

Evren'in kelime anlamı kaynaklardaki tasfirlerine bakıldığında; Evren, eski Türklerde ejderha ve yılan anlamında kullanılmış. Ebedi ve mutlu hayatın simgesi olarak benimsenmiştir⁹. Evren, ululuk, sonsuzluğa uzanan mutlu hayat demekti, dünya ve ahiret mutlulukları simgelerdi. Atalarınca kutsal sayılan ejderha denilmekteydi. Yılan da bir ejderha sayıldığından hem yer üstünde hemde yer altında yaşadığı için ve ayrıca zehirli bir hayvan olduğundan ejderhaya benzetilirdi¹⁰. Ahi Evren debbağ (derici) atölyesinin mahzeninde yılan beslediği söylentisi olmuştur. Yılan yakalamakta usta olduğu, yılanların Ahi Evren'e itaat ettiği ona sadık kalmaları bundan ötürü yılan ve ejderha anlamına gelen "Evren" diye hitap edilmiştir¹¹.

Evren'in kelime anlamı olarak yukarıda kaynaklarda ifade edildiği gibi ejderha ve yılan anlamına gelmektedir. Mikail Bayram'ın eserinde belirttiğine göre; Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin, Ahi Evren'e takmış olduğu bir lakaptır. Aslında yılanın zehirli ve insanları sokmasından ötürü verilen bir lakaptır. Ahi Evren'e takılan lakap onu hem aşağılayıcı hemde toplum nezdinde iğneleyici bir hal almıştı. Buna kaynak olarak gösterebileceğimiz ise Mevlana'nın kendi yazdığı eserlerinde hikâye olarak anlatmaktadır. Eserlerinde Ahi Evren hakkında çok fazla hikâye yer vermişti.

⁸ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.176

⁹ SOYKUT, Refik, (1971), *Orta Yol Ahilik*, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Ankara, s.64

¹⁰ SOYKUT, Refik, (1976), *Ahi Evran*, San Matbaası, Ankara, s.95-96

¹¹ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.90

1.1.3. Evren'in Mitolojik Hikâyesi

Evren'in kelime anlamı yukarıda bahsedildiği gibi yılan ve ejderha anlamına geldiği söylenmiştir. Tabi bu mananın bir de efsaneleşme, destani ve mitolojik kısmı da hasıl olmuştur. Bu olayın mitolojik kısımları birçok rivayetlere dayandırılmıştır. Bu rivayetler ise; Ahi Evren Kırşehir'e geldikten sonra şehrin önde gelenleri Ahi Evren'in "...huzuruna gelerek Ya devletlü bizim bir kokumuz vardır şehrimizde bir ejder peyda olmuştur bunu bizlerin şehrimizden halis eyle" diye yardım istemektedirler. Bunun üzerine Ahi Evren bir dua okuyarak yüzünü ejderhanın yüzüne sürerek o büyük ejderhayı oturduğu sedirin yanına bağlamıştır¹². Bu hikâyeden anlaşıldığı gibi Ahi Evren'in nefesi ne kadar kuvvetli ve duasının tesirli olduğunu göstermiştir. Bir diğer rivayette, Ahi Evren, Hacı Bektaşî Veli'yi görmeye giderken ejderhaya bindiğinden Evren diye hitap edilmiştir¹³.

Evliya Çelebi'de ejderha hakkında bir rivayette bulunmuştur. Ahi Evren Selçuklular devleti döneminde Kayseri'de yaşarken hükümdara vergi vermiyor diye fitnelemişlerdir. Hükümdar da bunun üzerine onu bana bağlayarak getiriniz diye ferman etmiş. Emir üzerine Ahi Evren'in dükkanına gidip onu bağlamışlardır. Dükkanın içinde bir yılan (Evren) çıkar Ahi Evren'i bağlayanların bir kaçını parçalar diğerleri de kaçarlar. Bu olaya tanıklık eden hükümdar da hayret içerisinde kalır. Ahi Evren bu durum karşısında korkma beyim bu dünya ve ahiret amelim kardeşimdir demiştir. Bunun üzerine bu değerli zata Ahi Evren'derler¹⁴. Ahi Evren hakkında bütün bu görüşler, yazılan çizilen bu hikâyelerin hepsi rivayetten oluşmaktadır.

1.1.4. Ahi Evren ile Evhadüddin-i Kirmani Arasındaki İlişki

Asıl adı Hamid b. Ebu'l Fahr-el Kirmani'dir, İran'ın Kirmani bölgesinde doğmuştur. Hayatı hakkında en önemli kaynak olan menakıbnamesinde Kirman Selçuklularından Sultan II. Turan Şah'ın oğlu olarak ifade edilir¹⁵. Bu bilgi bazı kaynaklarda da gösterilmesi hakikatini teyit etmektedir. 575/1180 senesinde dönemin ilim ve kültür merkezi olan Bağdat'a gittiği bilinmektedir. Daha sonra tam olarak bilinmese de 600/1204 senesinde Anadolu'ya geldiği sanılmaktadır. Anadolu'da Sivas, Malatya, Konya'ya gittiği ve Kayseri'de ikamet etmiş olduğu bilinmektedir. Evliliğinden bir kızının olduğu ismi de Fatma Hatun'dur. Daha öncede belirtildiği gibi Fahreddin-i Razi'nin

¹² GÖKALP, Haluk, (2005), *Ahi Evren-i Veli'nin Menkıbevi Kişiliği*, Ahilik Araştırmaları Dergisi, C.I, S.2, s.26

¹³ GÖKALP, Haluk, a.g.m, s.26

¹⁴ GÜLLÜLÜ, Sabahattin, (1977), *Ahi Birlikleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, s.151-152

¹⁵ AZAMAT, Nihat, (1995), *Evhadüddin-i Kirmani*, İslam Ansiklopedi, C. XI, TDV, İstanbul, s.518

öğrencisi olan Evhadüddin-i Kirmani bir hac yolculuğunda Ahi Evren ile tanışmıştır. Evhadüddin-i Kirmani'nin ilminden ve sohbetinden çok etkilenen Ahi Evren ona sonsuz bağlılığını bildirmiştir.

Ahi Evren, Evhadüddin-i Kirmani'nin kızı ve Bacıyan-ı Rum teşkilatının kurucu Fatma Hatun ile evlenmiştir. Evhadüddin-i Kirmani'nin öğrencisi olan Ahi Evren aynı zamanda damadı da olmuştur. Kayınpederinin aracılığıyla Halife Nasır Li-Dinillah'ı, Ahi Evren ile tanıştırılıp Halifenin kurmuş olduğu Fütüvvet teşkilatına girmiştir¹⁶. Fütüvvet teşkilatında yer alan Evhadüddin-i Kirmani ve Ahi Evren 601/1205 senesinde Anadolu'ya geldiği ve Kur'an ve Peygamberin sünnetlerini ilke edinerek Ahi teşkilatını kurmuşlardır.

1.1.5. Ahi Evren'in Anadolu'ya Gelişi ve Yerleşmesi

I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Sadreddin Konevi'nin babasını ve hocası olan Mecdüddin İshak'ı Bağdat'taki Halife Nasır Li-Dinillah'a bir elçi olarak göndermiştir. Diplomat olan Mecdüddin İshak Bağdat'tan dönerken Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in isteği üzerine Halife Nasır Li-Dinillah tarafından gönderilen Muyhiddin İbnu'l Arabî, Evhadüddin-i Kirmani ve Şeyh Nasirüddin Mahmud el-Hoyi gibi önemli mutasavvıfları Anadolu'ya getirmiştir¹⁷.

Anadolu'ya davet üzerine gelen Ahi Evren ilk yerleştiği yer Konya şehriydi. I. Alâeddin Keykubad tarafından kollanan ve Ahi Evren mesleği olan dericilik faaliyetini icra etmekteydi¹⁸. I. Alâeddin Keykubad döneminde Ahilik gelişmiş ve Anadolu'nun her yanına yayılmıştı. İzzeddin Keykavus'a sunduğu bir siyasetname olan "Letaif-i Hikmet" adlı eserinde söylediği bir sözde "*Sultana layık bir kemer oluncaya kadar nice zor ameliyelerden geçtiği gibi, Sultan da bir ülkeye sahip oluncaya kadar çok zorluklara katlanmak zorundadır*". Burada Anadolu'da yapmış olduğu mesleği dericiliği ifade etmekteydi¹⁹. Ahi Evren'in Anadolu'ya gelmesi daha sonra mesleği olan dericilik faaliyetinde bulunması ayrıca dini, felsefi ve metafizik vb. ilimlerini icra ediyordu.

¹⁶ DEMİR, Galip, a.g.e, s.348

¹⁷ YÜKSEL, Muhammed Bahaeddin, (2017), *Temel Dinamikleri Açısından Fütüvvet ve Ahiliğin Kuran-ı Referansları*, Tefsir Araştırmaları Dergisi, C.1 S.2, s.276-277

¹⁸ BAYRAM, Mikail, (1998), *Sadru'd-din Konevi ile Ahi Evren Şeyh Nasiruddin Mahmud'un Mektuplaşması*, Selçuk Üniversitesi Yayınları Dergisi, S.2, s.70

¹⁹ KARAMAN, Ramazan, a.g.m, s. 95

1.2. FÜTÜVVET TEŞKİLATININ KURULUŞU

1.2.1. Fütüvvet Teşkilatı

Ortaçağ İslam dünyasında “Futuvva” umumi ismiyle anılan ittihad teşkilatı, birçok tezahür şekilleriyle tüm diyarlarda ve her türlü kültür seviyesinde müşahade edebilen ibtidai erkekler arası grupları andırmaktadır²⁰. Futuvva kelimesi Arap menşeli olup, Farsça Futuvvat, Türkçe de Fütüvvet’dir. Bunların hangi anlamda kullanıldığına izah edecek olursak ise; Arapça da Feta; delikanlı, yiğit, eli açık, cömert, gözü pek ve iyi olarak geçer. Farsça da Futuvvat; civanmert, pehlivan, kahraman, boylu postlu yiğit, sipahi ve süvari anlamında kullanılmıştır. Türkçe de Fütüvvet; er, alp, Alper, ahi, yiğit, efe ve babayiğit gibi terimlerin manasında kullanılmıştır²¹. Ayrıca Fütüvvet Yusuf suresinin 30. ve Kehf suresinin 60-63. Ayetlerinde de köle (uşak) anlamına gelmektedir²².

Ünlü Mutasavvıf Sülemini’nin görüşüne göre Fütüvvet; Allah’ın emirlerine uyma, güzelce ibadet etmek, bütün kötülüğü bırakmak, kötülükten uzak durmak, zahiren ve batinen ahlakın en güzeline bağlanmaktır²³. Fütüvvet ahde vefa, emaneti korumak, nefsinle mücadele etmek, kendini iyilik yoluna adanmak, eli açık, misafirperver olmak, din ve mezhep görüşü gözetmeden tüm insanlara sevgi beslemektir. Mücadele de Feta, arkadaşları uğruna canını feda eder. Bundan dolayı misafirperverliğin, yiğitlik ve fedakârlığın en yüksek mertebesine Fütüvvet denilmiştir²⁴. Fütüvvet kelimesi aslında tasavvufa tenasüh edilen, lakin aynı zamanda iktisadi teşekkülleri kapsaması ve sanatkârlar kesiminin teşkilatlandırılması açısından finansal bir kimlik taşıyan ehl-i Fütüvvet tarafından daha kapsamlı bir terim olmuştur²⁵.

Sufiler temel ahlaki değerleri ve faziletleri Fütüvvet terimine ithaf ederek tasavvufi bir anlam yüklemişlerdir. Sülemini Fütüvveti; “Âdem gibi özür dilemek, Nuh gibi iyi, İbrahim gibi vefalı, İsmail gibi dürüst, Musa gibi ihlâslı, Eyyüp gibi sabırlı, Davut gibi cömert, Hz. Muhammed gibi

²⁰ TAESCHER, Franz, (2015), *İslam Ortaçağında (Futuvve) Fütüvvet Teşkilatı*, Çevr; İŞILTAN, Fikret, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, S.15, s.1

²¹ ÇELİK, Rıfat İlhan, (2014), *Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu’da Ahilik Müessesesi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.23-34

²² ÇAĞATAY, Neşet, (1952), *Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.I, S.2, s.59

²³ AKGÜNDÜZ, Murat, (2014), *Ticari Hayatta Kardeşliği Esas Alan Ahilik Teşkilatı*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.31, s.11

²⁴ ÇAKMAK, Muharrem, (2014), *Ahiliğin Tasavvufi Temelleri ve Ahilik-Fütüvvet İlişkisi*, İnönü Üniversitesi, Hikmet Yurdu, Düşünce, Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, C.7, S.13, s.147

²⁵ ANADOL, Cemal, (2001), *Türk İslam Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnameler*, Kültür Bakanlığı, Ankara, s.2

*merhametli, Ebu Bekir gibi hamiyetli, Ömer gibi adaletli, Osman gibi hayâli, Ali gibi bilgili olmaktadır*²⁶.” diye Fütüvvet teşkilatına kapsamlı maneviyatlı mana yüklenmek istenmiştir. Aslında Halife Nasır Li-Dinillah siyasi emellerinden kaynaklanan ilahi bir hüviyet kazandırarak otorite kazanmaktı.

Nasır Li- Dinillah Ebu'l Abbas Ahmet 575/1180 senesinde tahta çıktığında Abbasi devletinin hâkimiyet alanın siyasi ve sosyo-ekonomik açısından pekte iç açıcı değildi Bağdat ve Irak'ın küçük bir kısmını içermekteydi. Devletin sınırları çerçevesinde Halifeye alternatif olarak güçlenmeye başlayan siyasi güçlerin varlıkları Halifeyi müttefik aramaya zorlamıştır. Fatımi Halifesi Adıd Li-Dinillah Ebu Muhammed Abdullah'ın ölümünden sonra bağımsızlığını ilan eden Salahaddin Yusuf b. Eyyüp on üç yıl kadar bir sürede Şam, Halep, Musul ve Kudüs'ü himayesine almıştır.

Ayrıca Yemen, Mısır ve Suriye'yi idaresi altına almış sınırlarını Fırat'tan Nil'e doğu Akdeniz'e kadar genişletti²⁷. Anadolu'da ise II. İzzeddin Kılıçarslan idaresindeki Selçuklular güçlü bir konumdaydı. Doğu'da Harzemşahlar tahtında olan Alâeddin Tekeş, Kirman üzerine giderek Irak Selçuklu devletini hâkimiyet altına almıştır. Tüm bunların yanında Bâtınilerin İsyan ve suikast faaliyetleri yapmaları gibi tüm bu olumsuz siyasi ortamdan kurtuluş çaresi olarak gördüğü Fütüvvet birliklerini devletin himayesinde toplamak istemiştir.

Abbasi Halifesi Nasır Li-Dinillah Fütüvvet teşkilatını kurmasının birkaç nedenleri olduğu belirtilmektedir. Bu nedenlerden biri, Sünni temellere dayanmakla, Bâtınilere, Mısır Şii Hilafetinin yıkıcı faaliyetlerine ve siyasi rakiplerine karşı²⁸ ayrıca bunlara benzer dönemim zarar verici grupları olan fityanlar, ayyar, şatır ve rindler'in ülke içerisindeki isyan ve karışıklıklarının önüne geçilmesi için kurulmuştur²⁹. Diğer bir nedeni ise, Halife Nasır Li-Dinillah Fütüvvet teşkilatını siyasi hedeflerini gerçekleştirebilmek için ve bu teşkilat birliğinden yararlanmak amacıyla kendi şahsına bağlamıştır. Nasır Li-Dinillah Fütüvvet birliğini bütün İslam âlemine kol budak salan etkili bir güç haline getirmiştir. İslam âlemine yayılan Fütüvvet, şeyhler ve müritler aracılığıyla Halife adına faaliyetlerde

²⁶ ULUDAĞ, Süleyman, (1996), *Fütüvvet, İslam Ansiklopedisi*, C.XIII, TDV, İstanbul, s.260

²⁷ TURAN, Namık Sinan, (2006), *Selçuk ve Osmanlı Anadolu'sunda Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Gelişim Süreci*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, C.52, S.2, s.156-157

²⁸ TEMEL, Hilal, (2007), *Ahilik Teşkilatının Halkın Eğitim ve Öğretimindeki Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s. 6

²⁹ DEMİR, Ahmet, (2002), *Fütüvvet Teşkilatının Kökeni Teşekkülü ve Türkiye Selçuklularındaki Durumu*, Türkler, C.VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s.266

bulunuyordu³⁰. Fütüvvet teşkilatı esas olarak siyasi bir amaç gütmektedir. Bu kuruluşun vasıtasıyla İslam dünyasını kontrolü altına almaktadır. Açıkçası en son belirtilen neden Abbasi Halifesi Nasır Li-Dinillah'ın en önemli amacıydı.

Nasır Li-Dinillah Fütüvvet teşkilatını kurduktan sonra Fütüvvet Şeyhi Abdul-Cabbar el Bağdadi'ye 583/1187 senesinde intisap etmiş ve yaptığı bir merasimle elinden Fütüvvet libasını giyerek bu birliğin piri olarak göstermiştir³¹. İlan etmesiyle kendisi haricindeki Fütüvvet birliklerini yok etmiştir. Böylece Fütüvvetin fikri ve sosyal yönü birleşmiş, bürokratik, hiyerarşik, ahlaki kaideleri ile her yönüyle teşkilatlanmıştır³². Bundan sonraki süreçte ise Fütüvvet birliğine katılmak isteyenler kendisinden Fütüvvet libası olan şalvar giyip, şed (kuşak) bağlamalarını ve ka'sul-futuvva (fütüvvet şarabı) içmelerini esas almıştır. Bunların Fütüvvet teşkilatına girebilmek için kullanılan semboller olmuştur.

Halifenin elinden Fütüvvet libasını giymek için fermanlar yazılmıştır. Bu çağrıya Diyar-ı Elcezire, Meyyafarikin ve Ahlât hâkimi Melik el-Eşref Ebul Feth Musa b. Melik el-Adil, Gazne ve Hind Hükümdarı Şihabüddin Guri, Kiş Emiri Şiraz Emiri, Haleb Emiri Zahir, Türkiye Selçuklu hükümdarı I. İzzeddin Keykavus ve kardeşi I. Alâeddin Keykubad bunlar arasındadır³³.

1.2.2. Fütüvvet Teşkilatının Anadolu'ya Gelişi

Abbasi Halifesi Nasır Li-Dinillah Fütüvvet teşkilatını İslam dünyasındaki kabul eden devlet, hükümdar ve Sultanların yönetimini meşru kılınması için araç olarak görünüyordu. Yani Sultanlar arasında İktidara kim geçecek diye siyasi çekişme yaşanıyor bu mücadele sonucunda kazananın yönetimin onay alma açısından Halife icazet veriyordu diğer devletlerde hükümdarın yönetim meşruluğunu tanıyordu. Bu durum Halifenin siyasi yetkisinin olduğunun kanıtıdır. Bundan dolayıdır ki İslam dünyasında çoğu devletler Fütüvvet libasını giymek istemiştir. Hatta Halife'ye Fütüvvet teşkilatı için istekte bulunmuşlardı.

³⁰ HACIGÖKMEN, Mehmet Ali, (2012), *Anadolu'da Ahiliğin Esnaf Teşkilatı Haline Dönüşmesi ve Tımar Sistemine Yansımaları (Ankara Örneği)*, Türkiye Araştırma Dergisi, S.21, s.270-271

³¹ BAYRAM, Mikail, (2017), *Anadolu'nun Ahiliğinin Teşekkülündeki Rolü Açısından Fütüvvet Hareketi ve Tarihi*, Selçuk Medeniyet Araştırmaları Dergisi, C.I, S.1, s.64

³² DEMİRPOLAT, Anzavur ve AKÇA, Gürsoy, (2004), *Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkısı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.15, s.360

³³ ÇAĞATAY, Neşet, (1981), *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Selçuk Üniversitesi, Ankara, s.31

Fütüvvet hareketinin Anadolu'da vuku bulması Türkiye Selçuklu devletinin Sultanı I. İzzeddin Keykavus'un 612-613/1215-1216 senesinde kendi isteğiyle Halife Nasır Li-Dinillah'dan Fütüvvet libasını giymesıyla gerçekleşmiştir³⁴. İkincisi olarak I. Alâeddin Keykubad ise 617-635/1219-1236 senelerinde arasında Halife Nasır Li-Dinillah'ın din işlerinde müşaviri, büyük Şeyhi Hafs Ömer Es-Suhreverdi'yi Konya'da elçi olarak ağırlamış ve Fütüvveti kabul edip yerine getirmesi için tören düzenlemiştir³⁵. İkinci kez tahta çıkan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Abbasi Halifesi Nasır Li-Dinillah ile kurulan kültürel ilişkiler kurmuştur. Bu ilişkilerin neticesinde Türk kökenli olan Şeyh Evhadüddin-i Kirmani 634/1235 senesinde Anadolu'daki Fütüvvet teşkilatına mensup şeyhlerin lideri olarak Anadolu'ya geldiği Menakıbnamesinde belirtilmektedir³⁶. Evhadüddin-i Kirmani'nin yanında Şeyh Zeynuddin-i Sadaka, Şeyh Nasiruddin-i Mahmud el-Hoyi ve diğer şeyhler Anadolu'ya Halife tarafından gönderilmiştir.

1.2.3. Fütüvvet Teşkilatının Ahilikle İlişkisi

Fütüvvet teşkilatı Halife Nasır Li-Dinillah tarafından kurulmuş, müşaviri Hafs Ömer Es-Suhreverdi, şeyleri ve müritleri aracılığıyla Harzemşahlar hariç tüm İslam dünyasında yayılmaya başlamıştır. Hükümdar ve Sultanların amaçları ise kendi iktidarlıklarını meşru kılmak için Halifenin libasını giymekteydiler. Evhadüddin-i Kirmani ve Nasirüddin Mahmud el-Hoyi Anadolu'ya gelmiştir. Fütüvvetçiliği iyi bilen bu âlimler Fütüvvetin bir kolu olarak ondan esinlenerek Anadolu'da Ahilik kurumunu kurmuşlardır. Bu ifadeden yola çıkarak Fütüvvet ve Ahilik teşkilatı arasında ilişkinin olduğu açıkça görülmektedir. Tabi daha sonra Türkiye Selçuklu devletinde kurulan Ahilik hem adını hemde mahiyeti bakımından ve işleyişinden ayrılmıştır³⁷.

Fütüvvet teşkilatı, Ahilik'ten önce tarih sahnesine çıkmış bir kuruluştur. Ahilik kurumu, Fütüvvet teşkilatından ilham almıştır ve Fütüvvet teşkilatının bir koludur. Aralarında çok büyük benzerlikler yok ama Fütüvvet teşkilatından da esinlenmiştir. Fütüvvet teşkilatı, daha çok kişisel erdemliğe ve askeri niteliklere ehemmiyet vermiştir.

³⁴ DEMİRPOLAT, Anzavur ve AKÇA, Gürsoy, a.g.m, s.361

³⁵ KAYAOĞLU, İsmet, (1982), *Halife el-Nasır'ın Fütüvvet Girişi ve Bir Fütüvvet Buyruktusu*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.25, S.1, s.222

³⁶ HACIGÖKMEN, Mehmet Ali, (2012), *Anadolu'da Ahiliğin Esnaf Teşkilatı Haline Dönüşmesi ve Tımar Sistemine Yansımaları (Ankara Örneği)*, Türkiye Araştırma Dergisi, S.21, s.274

³⁷ ARSLANOĞLU, İbrahim, (2004), *Fütüvvetnameler ve Bir Fütüvvetname*, I. Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir, s.103

Ahi birlikleri bugünkü manada ise tabiri caizse sivil toplum kuruluşudur³⁸. Fütüvvet teşkilatına üye olmak için Halifenin buyrultusu olan şalvar giymek, şed kuşanmak ve şarap içmek vardı. Bu buyrultuları kendi isteği ile ve istediği zaman gerçekleştiriyordu ayrıca Fütüvvet'te bir meslek sahibi olmak gerekmiyordu. Ahilikte ise kendine has meslek grupları, iyi bir zanaatkâr olmak, işin ehline ulaştığı zaman Ahiliğe geçiş törenle kabul edilirdi.

Diğer meselelerde farklılıkları açısından Ahiliğin tüzük kuralları, Fütüvvetçilikle bazı benzerlik göstermesine rağmen, iyilik yapmak, yardım etmek, Türk yiğitliğinin ve misafirperverliğinin oluşumu Fütüvvet teşkilatından ayırmaktadır. Ahiliğin Ortaçağ döneminin İslam Fütüvvet harekâtı içerisinde doğmuş, Anadolu Selçuklular zamanında esnaf ve zanaatkârlar topluluğunda temsil eden küçük Asya Fütüvvetçiliği'dir³⁹.

1.2.4. Ahilik Teşkilatının Kurulmasında Etkili Olan Etkenler

Selçuklu Türklerinin nüfusunun çoğunluğu konar-göçebe yaşam sürmekteydiler. İlerleyen süreçten sonra Türkiye Selçuklu devletinin köylerine, kasabalarına ve şehirlerine geçmekteydiler. Sanat ve ticaret, Türk ve Müslüman olmayan yerli halkın tekelinde olduğundan Türklerde hayvancılıkla geçimlerini sürdürmekteydi. Otlak ve meralarda hayvancılık faaliyetinde bulunan Türkmenler Anadolu'ya akın etmekteydi.

XII. yüzyılın başlarında tarih sahnesine Cengiz Han İmparatorluğu çıkmış önüne gelen herkesi kılıçtan geçiriyordu. Güçlü, kalabalık ve dünyanın en eski yerleşim yeri olan Çin İmparatorluğuna saldıran Cengiz Han, Çin'in başkenti Pekin'i 607-612/1211-1215 seneleri arasında ele geçirmiştir. Cengiz Han hızını kesmeyip bu defa hareket yönünü batıya çevirmiştir. Batı'da ise; Harzemşahlar, Buhara, Taşkent Semerkant gibi önemli şehirlerin üzerine yürümüştür. 622/1225 senesinden sonra Anadolu'ya göçlerin yoğunlaşması Cengiz Han (Moğol) korkunç ve merhametsiz tahribatından kaynaklanmaktadır. İlk göçlerin çoğu Moğollardan kaçan savaşçı, hayvan yetiştiriciliği yapanlar, daha sonrası göçlerde ise zengin tüccar ve sanatkârlardır⁴⁰. Maverâünnahr, Horasan, Buhara, Taşkent ve İran gibi önemli şehir ahalisi esnaf, zanaatkârlar, âlimler

³⁸ ÇEKER, Semih, (2008), *Anadolu Selçukluları Zamanında Gelişen Fütüvvet Teşkilatı ve Bu Halkın Eğitimine olan Katkıları*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.25

³⁹ ÇEKER, Semih, a.g.t, s. 26

⁴⁰ KONUKSEVER, Hatice, (2006), *Hız. Mevlana, Ahi Evran ve Şeyh Sadreddin-i Konevi'nin Konya Halkının Eğitimdeki Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s. 57

Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlardır⁴¹. Ayrıca bu göç harekâtının içerisinde çiftçi, tüccar ve din adamlarında bulunuyordu.

Moğolların saldırılarından korkan Türkistan'ın Merv şehrinde bir göç dalgasında Anadolu'ya gelen Türklerin sayısı yetmiş bin civarındaydı. Marco Polo'nun "Türkmeneli" olarak isimlendirdiği Anadolu Selçuklu devleti topraklarına gelmişlerdir⁴². Bu Asya'dan gelen sanatkârlar, tüccarlar, hayvancılıkla uğraşan, çiftçilik yapan halk ile yerli meslek sahibi olan vatandaşlar karşında tutunabilmeleri, onlarla rekabet edebilecek olmaları aralarında bir örgüt kurmalarını zaruri kılmıştır. Bu örgüt sayesinde daha iyi, sağlam ve standart ürün satmalarını sağlayabilirdi. Bu zorunluluk dini ve ahlaki tüzükleri olan Fütüvvetname var olan meslek örgütü Ahilik teşkilatının kurulmasına vesile olmuştur⁴³.

Anadolu'da Ahilik Teşkilatının kurulmasında bir başka nedenin var olduğu belirtilmektedir. Türkiye Selçukluları döneminde XII. yüzyılın sonraları ile XIII. yüzyılın başlarında Moğol istilas döneminde ortaya çıkan bir zümre, şehirlerde yaşayan ve ayak takımı olarak da bilinen bekâr gençlerden oluşan Rindler gruplarıdır. Ortaçağ İslam dünyasının zümrelerinden olan Rindler, belli bir mesleği olmayan geçimlerini hırsızlık, yağma ve zorbalıktan elde etmektedirler. Belli bir zümrenin çıkarları içinde ayaklanma çıkarıyorlardı, Türkiye Selçuklu Sultanı ve devlet kademesinde bulunan yöneticileriyle çıkar çatışması olduğu zaman bu başıboş bekâr ayak takımlarını para karşılığında kullanıyorlardı. Ayrıca bu ayak takımlarının belli bir safları olmadığından kim olursa olsun para karşılığında savaşlarda yer almıştır.

Asilik, zorbalık, başıboş, kayıtsız ve serserilikleriyle tanınan Rindler, toplum tarafından dışlanmıştır. Devlete karşı bağlılıkları olmadığından dönemin en hassas zamanlarında yönetimi zor durumda bırakmaktan geri kalmamışlar. Sertlikleri ve haydutlukları ile özellikle Konya halkını tehdit edici unsur olmuştur⁴⁴. Bu zararlı sosyal zümrenin kontrolünü sağlamak, gençleri kötülükten alıkoymak, düzeni sağlamak ve her bireyi meslek sahibi edebilmek için Anadolu'da Ahilik teşkilatının kurulması zaruri olmuştur.

⁴¹ ÇEKER, Semih, a.g.t, s.23

⁴² KAYA, Abdullah, (2014), *Anadolu'nun Türk ve İslam Yurdu Haline Gelişinde Ahilerin Rolü ve Önemi*, Cumhuriyet Üniversitesi, Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, C.7, S.29, s.553

⁴³ ÇAĞATAY, Neşet, (1981), *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Selçuk Üniversitesi, Ankara, s.47-48

⁴⁴ ÇİFTÇİOĞLU, İsmail, (2015), *Türkiye Selçuklularında Sosyal Bir Zümre: Rindler*, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.14, s.250-251

1.3. ANADOLU’DA AHİLİK TEŞKİLATININ KURULUŞU

1.3.1. Ahi Kelimesinin Tanımı

Ahi kelimesinin anlamına baktığımız zaman birbirinden farklı biçimde yorumlarla karşılaşmaktayız. Ahi kelimesinin kökenini incelediğimizde Türkçe olup “akı” sözcüğünden türemiş Anadolu’daki söyleyiş biçiminden çıkmıştır. Akı; eli açık, koçak demektir⁴⁵. Diğer görüş; Arapça da anlamına bakıldığında “ah” kelimesinin sonuna kullanılan birinci tekil şahıs sahiplik bildiren iyelik “ye” ekin birleşmesiyle Arapçada “kardeşim” anlamında kullanılmıştır⁴⁶. Bir diğer görüşte ise; Fütüvvetnamelerde Ahi lakabıyla anılan şahıslarının isimlerinin telaffuz edilmesi, Fütüvvet üyelerinin birbirlerini kardeş olarak nitelemeleri Ahi sözcüğünün Arapça “Ahi” kelimesinden geldiği savunulan bir diğer görüştür⁴⁷.

Diğer görüşlerden biri de Ahiliğin sözcük olarak tamamen Türklere ait bir tezin olduğudur. Bu görüşte “akı” sözcüğünün Divan-ı Lügatit Türk’te aynı anlamda kullanıldığını belirterek tezinin doğruluğunu savunmuştur. Ayrıca bu görüşte olanlar Fütüvvetçiliğin Türklerin meskûn olduğu yerde “Ahi” kullanımının Arapça olarak dile getirilmesinin tutarsız olmasını ileri sürmektedirler⁴⁸. Ayrıca “akı” benzerliğinin yanı sıra bu kelimenin nitelediği mertlik, alplik, yiğitlik gibi terimlerin sanat ve ticaret kuruluşlarda yaygın olarak geçmesinde kanıtlar niteliktedir. XIII. yüzyılda Fütüvvet teşkilatından bağılı olarak kurulmuş Anadolu’nun siyasal, sosyal, kültürel, sanayi, ticaret ve eğitimi alanında İslam dünyasında icra etti esnaf ve sanatkârlar birliğidir.

1.3.2. Ahilik Teşkilatı

Halife Nasır Li-Dinillah Anadolu Selçuklu devletine hilafeti kabul etmesi için Hafs Ömer Es-Suhreverdi, Evhadüddin-i Kirmani, Nasirüddin Mahmud el-Hoyi (Ahi Evren) ve diğer şeyhlerle birlikte müridleri Anadolu’ya I. İzzeddin Keykavus’a Halifelik libasını giydirmek için gelmişlerdi. Sultan I. İzzeddin Keykavus’un isteği üzerine Evhadüddin-i Kirmani ve Ahi Evren Anadolu’da kalmışlardır. Anadolu’da yaşamaya başlayan Ahi Evren Kayseri’de mesleği olan debbağ atölyesini (deri atölyesi) kurarak geçimini sağlamaktaydı. Mesleğinden adı sıkça duyulmaya ve yaptığı malının kalitesiyle nam salmıştı. Evhadüddin-

⁴⁵ TEMEL, Hilal, a.g.t, s.3

⁴⁶ KAZICI, Ziya, (1998), *Ahilik, İslam Ansiklopedisi*, C.I, TDV, İstanbul, s.540

⁴⁷ ÖZDEMİR, Rümeysa, (2015), *Ahilikte Peygamber Tasavvuru*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.25

⁴⁸ ATİK, Kayhan, (2011), *Ahilik ve Siyaset*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.29, S.13, s.60

i Kirmani'nin kızı Fatma Hatun ile evlenmiş, esnaflığının yanında ayrıca akşamları âlimlerle toplanarak dini sohbetler icra etmiştir.

XIII. yüzyılda Moğol istilasından kaçan Türkmen boyları Selçuklulara sığınmışlardı. Yukarıda konunun bahsi geçtiği gibi gelen bu ahaliler çiftçi, hayvancılıkla uğraşan toplum, tüccar, bazı esnaf grupları ve zanaatkârlar topluluğunun gelmesi ekonomik hayatı olumsuz yönde etkilemişti. Rekabet düzeyinin olmadığı, dükkân açacak imkânların kısıtlı olmasından gerekli üretimler yapılamamıştır. Bunların üzerine bir de Rindler dediğimiz işsiz güçsüz ayak takımlarının toplumun huzurunu bozması Ahilik teşkilatının kurulmasını kaçınılmaz duruma getirmiştir.

Ahiler, Türk ahalilerini İslam dinine, Anadolu insanları ve coğrafyasıyla kaynaşmalarını ve göçebe biçimini benimseyen toplumun yerleşik yaşama geçilmesinde önemli rol üstlenmiştir. Orta Asya coğrafyasından getirilen göçebe kültürü ile Anadolu ve Orta Doğu'daki yerleşik yaşam kültürleri arasında Türk toplumunu yeni kültür ve hayat sentezine ulaştırmasında etkin bir liderlik yapmışlardır⁴⁹. Açıkça Osmanlı devletinin kuruluşunda aktif rol oynayan Ahiler, iskân politikasının en önemli unsurları olmuştur. Türkiye Selçuklu devleti 640/1243 senesinde Köseadağ Savaşıyla Moğolların hâkimiyetine girmişti. Ahiler, Moğol istilasından kaçarak uç bölgelere yerleşmiş ve iskân politikasını başarıyla gerçekleştirmişlerdi. Osmanlı devleti kuruluş safhasında uyguladıkları iskân politikasının bir kısmını Ahi birlikleri aracılığıyla yapmıştı. Ahilerin diğer taraftan ise Osmanlı devleti için esnaf birliği bakımından Ahilerin ayrı bir önemi vardır.

Ahi teşkilatı; zengin toplum ile fakir toplumu, üretici ile tüketici toplumu, emek ile sermaye ve millet ile devleti genel olarak toplumun her birey ve kurumları arasında iyi münasebetler kurmak, herkesin huzur ve refah içinde yaşamasını amaç edinmiştir⁵⁰. Ayrıca Ahi Evren'in esnaf üyelerine hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için, yarın ölecek gibi ahiret için insanları yetiştirmeyi amaç edinmiş ve bu doğrultuda yola çıkmıştır⁵¹. Ahi Evren, Ahilik teşkilatında ilk önceleri birkaç esnaf örgütlenmesi olarak Anadolu'da kurulmuştur. Türkiye Selçuklu devletinin desteğiyle Kayseri'de kurulan sanayi sitesinin lideri olmuştur⁵². I. Alâeddin Keykubad zamanında bu sanayi sistemi Anadolu'nun her tarafına yayılmış ve devletin yapısı içerisinde yer almıştır. Daha sonra otuz iki farklı

⁴⁹ TEMEL, Hilal, a.g.t, s.14

⁵⁰ EKİNCİ, Yusuf, (1989), *Ahilik ve Meslek Eğitimi*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, s.22

⁵¹ CEYLAN, Kazım, (2014), *Türk İslam Medeniyetinin Öncülerinden Ahi Evran Veli ve Medeniyetimize Etkileri*, Türk Dünyası Bilgileri Zirvesi; Gönül Sultanlar Buluşması, Eskişehir, s.137

⁵² YILMAZ, Ali, (1995), *Ahilikte Din ve Ahlak Eğitimi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.16

esnaf kuruluşunun başı Ahilerin piri olmuştur. Türkiye Selçuklu devletinin iktisadi ve mesleki açıdan çok büyük kazanımlar elde etmiştir.

Ahi Evren Kayseri’de kurduğu Ahilik teşkilatının yanı sıra diğer taraftan da debbağlar çarşısının içerisinde cami ve hankahda kurduğu Ahi üyelerinin ilim, irfan, dini ve ahlaki eğitim görmüşlerdir. Bir yandan esnafıklarını icra ederken diğer yandan da ahiret için çalışan dini bir örgüttür. Bu bağlamda Ahiliğin temel felsefesi, insanın eline, beline ve diline sahip olmasıdır. İnsanların birbirini sevmesi, sayması, iyilik etmesi, yardım etmesi, yoksul insanları kollaması, mesleğinde ahlaki kuralları prensip olarak almasıdır. Hilesiz iş, kaliteli üretim, belli ölçüde kar, adil bir kalite kontrol sistemi Ahilik teşkilatının temel görüşü, ahlaki anlayışı, adil olması ve çalışma biçimi olmuştur⁵³.

Ahi Evren, Ahilikte ana prensibi meslek sahibi olması gerektiğini, Fütüvvetnamelerde her kimin zanaatı ya da becerisi yoksa ona Fütüvvet verilmezdi. Ahi Evrende bu hitaben Ahinin on sekiz dirhem gümüş sermayesi olmalı ve kesinlikle bir mesleği olmalı der. Her sanat kolunun bir piri, bunun yanında Peygamberlerin mesleği olduğunu söyleyerek sanatın önemini, toplumun sanatkârların değerli olduğunu ve çalışmanın meslekler arasında rağbet oluşturacağı vurgulanmaktadır⁵⁴. Ahilik Türkiye Selçuklu devletinde ekonomik, dini ve asker olarak vazifelerini yaparlardı. Ayrıca Ahilerin ehemmiyet verdiği bir önemli husus ise devletin ve vatanın var olmasıydı. Bu konuda Ahiler barış zamanında esnaf, savaş zamanında devletin ihtiyaç duyduğunda bir asker olarak savaşlara katılarak vatani görevlerini yapmaktaydılar.

1.3.3. Ahilik Teşkilatında Orta Sandık

Ahi teşkilatı, ilk başta Kayseri daha sonra Anadolu’nun çoğu şehir, kasaba ve köylerinde faaliyetlerde bulunmuştur. Bu örgüte mensup esnaf üyelerinin dükkân açabilmeleri ve üretim yapma bilmeleri için dükkâna mal alması para gerekliydi. İhtiyaçlarını karşılamakta zor durumda kalan esnafılar ekonomik olarak çok müşkül durumlara düşmekteydiler. Bu konuya özgü Anadolu’da esnaf ve halkın yaşadığı sıkıntılar anlatılmaktadır. Bu durumu Anadolu’da bulunan bezirgânlar kendi lehlerine kullanmışlardı. Müslüman halkı, Hristiyan halkı, yoksul esnafı ve köylüleri gırtlaklarına kadar borçlandırıyorlardı. İhtiyacın ne varsa şimdi al, hasat zamanı ödersin bir şey olmaz

⁵³ DURAK, İbrahim ve YÜCEL, Atilla, (2010), *Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.15, S.2, s.160

⁵⁴ TEKİN, Mustafa, (2006), *Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ahilik ve Toplumsal Dinamikleri*, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.21, s.225

diyorlar sonra defterlerde kalem oynatıp borçların üzerine fazlasını yazıp faiz bindirerek üç vermişse beş yazıyorlardı. Fazla fazla göstererek bu insanları borç bataklığına sürüklemekteydiler⁵⁵. Anadolu’da vuku bulan bu olaya bir çare bulunmasına gereksinim hasıl olmuştu.

Ahi teşkilatında bulunan esnaf üyelerine elbette sermaye lazımdı, mesleğe atıldığı zaman dükkân açmaya mal almaya sermaye gerekti. Bu esnaf üyelerinin hakları korumalı, zor durumda kalmaları engellenmeli, haram parayla iş yapmanın önüne geçilmeli, kaliteli malın çıkarılması sağlanmalıydı. Ahi Evren bu ihtiyaçların karşılanması için orta sandık (esnaf kesesi) kurmuştur. Esnaf üyeleri üretilen malın satışından tespit edilen belli oranda bir yüzdeliği akşam dükkânı kapattıklarında kazançlarını şeyhlerine verirler ve orta sandığı atarlardı. Yamalıktan çıraklığa, çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa yükselirken ödenen terfi harçları, teşkilata ait mülklerin gelirleri ve çeşitli bağışlar sandığın kaynağıydı⁵⁶.

Teşkilata ait mülklerin tadilat işleri, işçilerin maaşları, sosyal amaçlı toplantıların masrafları (akşamları Ahilerin toplanıp sohbet etmeleri), yoksul insanların ihtiyaçların karşılanması, hastalara, sakatlara, yolda kalmış insanlara, esnafın dükkânında gerçekleşen felaketler yangın, sel vd. olaylarda ihtiyaç duyulduğu zaman orta sandıktan karşılanırdı⁵⁷. Ahi Evren, esnaf üyelerini büyük bir yükten kurtarmış, hatta sosyal yardımlaşmayı organize etmiştir. Sağlıklı üretimlerin çıkması, kalitenin artması, ekonomik olarak esnaf üyelerinin faizli para alınmasını engel olunmuştur. Ahiliğe yükselen bir esnaf üyesi dükkân açarken orta sandıktan para alarak dükkânını açıyordu. Orta sandık üretimi ve yardımlaşmayı teşvik eden bir unsurdur. Bu sistem yerli tüccarın çaresi ve ekonominin canlanmasına vesile olmuştu.

1.3.4 Ahilik Teşkilatının Hiyerarşi Sistemi

Her kurumda olduğu gibi Ahi teşkilatında da sınıfsal bir örgütlenme vardı. Ahilik teşkilatında, meslek ve sanat alanlarında yamak, çırak, kalfa ve usta olarak yükselen hiyerarşi içinde var olan bir kurumdur. Mesleki öğretilerin yanında üyelerin bilgi ve kültür düzeylerinin yükselmesi için yedi ile dokuz seviyeli bir hiyerarşi sınıflandırılması vardı. Yamalık dönemi on yaşından büyük olmayan çocuğun ailesi tarafından bir zanaat öğrenmesi amacıyla ustaya verilerek başlamaktadır. Bir çocuğun Ahilik teşkilatına

⁵⁵ SOYKUT, Refik, , (1976), *Ahi Evran*, San Matbaası, Ankara, s.125-126

⁵⁶ EKİNCİ, Yusuf, a.g.e, s.27

⁵⁷ ÇAĞATAY, Neşet, (1981), *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Selçuk Üniversitesi, Ankara, s.134-136

girilmesine çok ehemmiyet verirlerdi. Çırağın Ahiliğe alınmasından önce aylarca süren araştırmalar ve incelemelerden sonra bir tek şüphe bile kalmadığında Ahilik teşkilatına kabul edilirdi. Ayarica Ahilik teşkilata girenin ahlak ve terbiyesi üzerindeki incelemelerde yapıldıktan sonra kişiye bir Ahilik töreniyle kabul edilirdi⁵⁸. Eğer göç ve benzeri herhangi bir durum olmadıkça veya ilk ustası işi öğretmedikçe ve öldüğü zaman çırak o sanatı başka bir dükkânda ve ustada öğrenemezdi⁵⁹. Amaç kişinin meslek erbabı olmasında vesile olmaktı.

Çırak çalıştığı yerini kendi ailesinin dükkân yeriymiş gibi bakar, temiz tutar, ürünün hammaddesini ölçülü kullanır ve iş yerini kollardı. Bu durum karşında dükkân sahibi usta ise, çırak ve kalfaların ihtiyaçlarını karşılar herhangi bir sıkıntısı varsa yardımcı olurdu. Baba-evlat gibi candan bağlarla bağlı sağlam ahlaki ve mesleki temellerle işlerini yapmaktaydılar. Ustanın olmadığı zamanlarda iş yerinin yetkisi kalfaya devredilir, her türlü kararları ve iş yerlerin üretimi kalfanın tekelindeydi. Ustalar işle ilgili ve meslek haricinde sosyal hayatla ilgili konularda tüm bildiklerini uygulamalı olarak işçilerine öğretmekteydi. Ahilik teşkilatında üyeler ikinci iş yapamazdı, çünkü yapmasına uygun bakılmıyordu. Tasavvufi eğitimde bir şeyhe intisap etmeden irşadın mümkün olmayacağı gibi, Ahilik teşkilatından bir ustadan el almadan bir sanatkâr olmak caiz görülmemiştir⁶⁰.

Fütüvvet teşkilatındaki Halife, şeyh, mürit ve muhipler arasındaki münasebetini Ahilik teşkilatında çalışan usta, kalfa, çırak ve yamak arasında Fütüvvet teşkilatına göre düzenlenmiştir. İşçilerinde terbiyesi ve öğretimlerini de Fütüvvet teşkilatının usul ve disiplinine göre düzenlenmiştir. Ahilik teşkilatı İslami tasavvufi düşünceye diğer taraftan Fütüvvet ilkelerine bağlı olarak usta, kalfa, çırak ve yamak münasebetlerini buna bağlı iktisadi hayatı düzenlemiştir.

Eğer bir usta kalfanın ücretini ödemez, çıraklarını istismar ederse ve mesleki bildiklerini onlara öğretmezse dükkân kapatma cezası verilirdi. Diğer ustalar selamı keser, orta sandıktan yardım verilmezdi. Ahilik teşkilatında kurallar katı ve esneme olmazdı çünkü kaliteyi korumak amaç edinmiştir.

⁵⁸ DURAK, İbrahim ve YÜCEL, Atilla, a.g.m, s.154

⁵⁹ SOYKUT, Refik, (1971), *Orta Yol Ahilik*, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Ankara, s.113

⁶⁰ TEKİN, Mustafa, a.g.m, s.222-223

1.3.5. Ahilik Teşkilatının İşleyişi

Ahilik teşkilatına girmek isteyen üyenin başı tıraş edilir, tövbe ve telkin alınır. Ahdullah okurlar, taç, hırka ve şalvar giydirilir. Şed veya peştamal kuşatırlar, tuğ ve bayrak verilir helva pişirilir, Ahi üyeleri birbirlerine lokma ikram eder, bir şehirden başka bir şehre helva gönderirler. Uzun seneler mesleki ve ahlaki eğitim ve öğretim süreçlerinden denendikten sonra, Ahiler törenler kurar ve bundan geçirilip kişi Ahi olmuş olurdu⁶¹.

Ahilik Teşkilatında her esnafın bir sancağı ve alemdarı olurdu. Sancak yeşil atlastan oluşur üzerinde ayetler yazılırdı. Kırmızı beyaz ipekten bir kordonun ucunda her esnafın kendine özgü alameti ve amblemi olurdu. Mesele nalbantların alameti bir gümüş nal, ayakkabıcıların ise bir patikten oluşurdu⁶². Ahi esnaf teşkilatında önemli görevler üstlenen esnaf şeyhleri vardı. Çıraklık ve kalfalık merasimlerinde, ceza vermelerde ve törenlerde şeyler başkanlık ederlerdi. Şeyhler Fütüvvet ahlakını iyi bilen Ahi esnafının tecrübeli ve bilge insanlarından seçilirdi. Sultanlar, kethüdalar vasıtasıyla Ahilerin şeyhleriyle irtibat kurar, devlete verilecek vergileri toplar ve tahsil ederdi⁶³.

Ahilikte esnaf ve dini faaliyetlerine ek olarak sosyal hayatı destekleyen yönleri de vardı. Ahilik teşkilatının sosyal yaşamda önemli fonksiyonlardan biri de zaviyelerin işleyişidir. Ahiler gündüz mesleki çalışmalarını icra ettikten sonra, ikinci vakit elde ettikleri kazancı reislerine verirlerdi. Bu verilen paralarla zaviyeye yemek ürünleri, meyve, içecek ve ihtiyaç olan gerekli ürünler alınır. O bölgeye yabancı bir tüccar geldiği zaman zaviyelerde konaklardı. Konuklarla yemek yenir, şarkı söylenir ve raks ederlerdi. Sabah tekrardan işlerine döner, ikindiden sonra zaviyelerde hizmet etmek için çalışmaktaydılar. Bu sosyal hizmet veren zaviyelerde daimi üyeleri bekâr ve meslek sahibi gençlerden oluşmaktaydı. Bir yolcu bu zaviyelerde üç ile altı gün arasında değişen günlerde konaklamaktaydı⁶⁴.

Ahilik teşkilatında bir esnaf üyesi aynı bir esnaf üyesiyle aralarında geçen husumet sonucunda şikâyetçi olursa, dava açar ve kendi yiğit başına müracaat ederdi. Esnaf olmayan halk ise şikâyetlerini şikâyetçi oldukları esnafın sorumlusu yiğit başına giderek gerekenin yapılması için başvururdu. Diğer bir yandan Ahi esnafı başka bir esnaftan

⁶¹ ANADOL, Cemal, a.g.e, s.38

⁶² EKİNCİ, Yusuf, a.g.e, s.25

⁶³ ERDOĞRU, Mehmet Arif, (2000), *Anadolu'da Ahiler ve Zaviyeleri*, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, S.4, s41-42

⁶⁴ ŞEKER, Mehmet, (2001), *İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahilik*, Kültür Bakanlığı, Ankara, s.74-79-80

şikâyetçi olursa taraflardan biri debbağ esnafından değilse, davayı sorumlu olan debbağ yiğitbaşına götürürdü⁶⁵. Yiğitbaşı, kendinse yapılan şikâyeti ilk olarak yetkisi dâhilinde incelemesini yapar, eğer yetkisinin üzerinde olduğu zamanda ise kararın verilmesi ve sonuçlanması bakımından esnaf şeyhliğine arz ederdi. Yiğitbaşı, yetkisi dâhilinde olan davalarda karar vermesi için esnaf muhfeli azasını toplar, herkesin huzurunda dava ve müdafaaları, tahlil edip, görüşü olanlardan fikirlerini alır, kararını sebepleriyle anlatarak tebliğ ederdi⁶⁶.

Bu konuda yaşanmış bir örnek verecek olursak, Ahi teşkilatında bir vatandaşın ayakkabıcı dükkânından aldığı ayakkabı kusurlu çıktığı vakit esnaf birliğine şikâyet edilmiştir. Bunun üzerine ayakkabı delinerek bir ip geçirilip, dükkânın önüne doğru saçağa bağlanırdı. Dükkânın kepengi kapatılır, ayakkabısı ve ustasının peştamalı kapının kilidine asılırdı. Ahi esnaf üyelerinin şikâyet vakalarında en ağır olan yolsuzlukla suçlanmasıdır. Bir diğer örnekte ise bir esnaf yolsuzlukla suçlanıp dava edilmişti. Hakkında yolsuzluk davası açılan esnafa ihtiyacı ve işlemiş olduğu hammadde verilmez, yaptıklarını satamaz, sosyal hayattaki mecradalar da yani kahvehanelerde yer verilmez, toplantılara girilmesine izin verilmezdi⁶⁷.

1.3.6. Ahi Teşkilatının İlkeleri ve Esnaflık Anlayışı

Ahilik teşkilatının meydana gelmesi, kurulması, Anadolu'da faaliyetler içinde bulunması, esnaf örgütü olup mesleki eğitim verilmesi, din, adap, ahlaki ve sosyal yönden halkı eğitmesi vb. fonksiyonlarından bahsedilmiştir. Ahi Evren debbağlık (deri atölyesi) mesleğini icra ettiğinde genç bir delikanlıydı esnaf örgütü kurulmasını, ilkelerini sağlam temellere dayandırılmasını temenni etmekteydi. Şimdi ise kendisinin kurduğu esnaf örgütünü Fütüvvet teşkilatından esinlenerek belli ilkeler ve kurallara dayandırarak esnafların Ahiliğe alınması, Ahilikten çıkarılması ve Ahiliğin halka davranış düzenini şekillendirmiştir.

Ahilik teşkilatından önce Fütüvvet teşkilatından bilgi verilmişti. Ahilik, Fütüvvet teşkilatından esinlenerek kurulduğundan, Ahilik teşkilatı Kur'an ve Peygamberin sünnetlerine bağlıdır. Fütüvvet teşkilatı ile arasındaki ilişkiden dolayı Ahiliğe üye olan esnafların Fütüvvet gereği yedi kapıyı açmaları, yedi kapıyı kapamaları gerektiğinden bahsetmektedir. Bunları şu şekilde ifade etmek gerekirse;

⁶⁵ EKİNCİ, Yusuf, a.g.e, s.34

⁶⁶ EKİNCİ, Yusuf, a.g.e, s.34

⁶⁷ TEKİN, Mustafa, a.g.m, s.226

- Cimrilik kapısının bağlanması, cömertlik kapısının açılması,
- Kötülük kapısının bağlanması, iyilik kapısının açılması,
- Hırs ve kibirlik kapısının bağlanması, hoşnutluk ve alçak gönüllülük kapısının açılması,
- Tokluk kapısının bağlanması, açlık kapısının açılması,
- Halktan ümit kapısının bağlanması, hak'tan (Allah'tan) yana istek kapısının açılması,
- İnsanların yararına olmayan boş ve saçma söz söyleyenlerin kapısının bağlanması, Allah'ı anıp güzel sözler söylenmesi ve insanları doğru yola girmesine vesile olan sözler söyleyen kapısının açılması,
- Şeytanlık ve şeytanın yolunda olanların kapısının bağlanması, Hak'tan ve iyilikten olan kapısının açılmasıdır⁶⁸.

Ahilik teşkilatında yukarıda belirtilen bu yedi kapıyı açma ve kapama meselesinde esnaf üyeleri bu ilkelere sahip olması gerekirdi. Eğer bu ilkelere sahip olmazlarsa Ahilik üyesi yapılmaz, dükkân açılmasına izin verilmez ve dışlanırdı. Eğer tek başına kendi mesleğini icra etmek isterse de pek başarılı olamazdı. Ahiliğe alınmadığı için halkın gözünde pek değeri olmazdı. Ahilik teşkilatı bir nevi sivil toplum kuruluşu ve meslek üyelerini koruyup kollardı.

Ahilik teşkilatında üyelerin Fütüvvet ehli olması için gereken ilkelerden bahsedilmiştir. Bunun yanında Ahilik teşkilatının üyelerine ve Fütüvvet ehline sahip olup olmadığına da karar verilmekteydi. Eğer Fütüvvet ehline sahip olmazsa Ahiliğe üye olunmazdı. Ahilik teşkilatına mensup üyelerin Ahilikten atılmasına neden olan durumlarda bulunmaktaydı. Ahilik teşkilatına mensup olan üyeler tekrardan da Ahilik teşkilatından çıkarılabiliyordu. Ahilik üyeliğinden çıkarılanları maddeler halinde belirlemek gerekirse;

- İçki içen, sarhoş olup toplumun düzenini bozanlar,
- Münafık, ikiyüzlü olan ve gammazcılar,
- Yalan söyleyen halkı yalan bilgilerle kışkırtan, münecim olanlar,
- Zina yapanlar, zalim olanlar, merhametsizler, yüksek fiyatta mal satan esnaflar, insanların yanlışlarını ve ayıplarını görüp kapatmayıp ifşa eden esnaflar⁶⁹

⁶⁸ SOYKUT, Refik , (1971), *Orta Yol Ahilik*, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Ankara, s.93

⁶⁹ ANADOL, Cemal, a.g.e, s.40

- Sözünde durmayan, zaman verip yapacağı işleri yerine getirmeyen, insanları oyalayan dürüst olmayanlar,
- Haset içinde olanlar, insanlara karşı kin besleyenler, hıyanet içinde olanlar, hırsızlık yapanlar ve haram yiyen esnaf üyelerinin Ahilik üyeleri düşürülürdü. Dükkânları kapatılır ve cezaya çarptırılırlardı.

Üyelikten çıkarılan Ahi üyelerin yanında bir de üyeliğe alınmayan esnaf toplulukları vardı. Ahilik teşkilatı sanatkâr kısımlarında bazı konularda çok katı kuralları vardı ve asla üye edilmezdi. Bunlar ise;

- Hak dini olan İslam birliğinden ayrılıp, batılı olan kâfire inanalar, Ahilik teşkilatına Gayri Müslimler alınmazdı. Üyeliğe girmenin en önemli şartı Müslüman olmaktır.
- Amil-darlar (vergi toplayıcı) üyelik verilmezdi.
- Cerrahlar üyeliğe alınmazdı.
- Hamam da tellaklık yapanlar,
- Hayvanları inciten kan akıtan kasaplar,
- İş tuzak kurup hayvan avlayan onları anasız babasız bırakan (seyyad) avcılar Ahiliğe alınmazdı⁷⁰.

Ahilikte meslek üyesi olması ve mesleklerini icra edebilmek için yukarı da bahsedilen hususlara dikkat etmesi gerekiyordu. Bir dernek gibi çalışan bu esnaf örgütü birlik içinde ahlaki, dini yönleriyle hayatlarına ve mesleklerine yön vermiştir. Ahilik teşkilatı esnaf örgütünün dışında, toplumun yararına olan her türlü konularda faaliyetler göstermiştir. Ahiler esnaflığın yanında devletin savaş yapması durumunda asker olarak da görev almışlardır. Savaş zamanında asker normal yaşamlarında ise esnaf birliğidir. Bu özelliğini Moğolların Anadolu'yu işgal etmesinde çok iyi bir şekilde göstermişlerdir. Kayseri'nin müdafaasında canları pahasına canla başla mücadele etmişlerdi.

I. Alâeddin Keykubad döneminde Ahiler çok geniş alan bularak Anadolu'nun çoğu kısımlarında faaliyet göstermiştir. Lakin I. Alâeddin Keykubad'ın zehirlenmesi sonucunda Ahiler, bu yaşanan trajedik olaydan sonra I. Alâeddin Keykubad'ın oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i ve Sadeddin Köpek'i sorumlu tutmuşlardır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Ahilere babasının zamanındaki ihtişamlı hayatı yaşatmamış faaliyetlerine engel olmuştur. Bunun

⁷⁰ DEMİRCİ, Mustafa, (2011), *Selçuklu Anadolu'sunda Bir İnsaniyet Mektebi: Ahilik*, Büyük Selçuklu Devletinden Türkiye Selçuklu Devletine Mehmet Altay Köymen Armağanı, Selçuklu Üniversitesi Yayınları, S.127, s.5

neticesinde Türkmen grupları arasında isyan çıkmış Ahi Evren tutuklanmış beş yıl boyunca hapiste kalmıştır. Bunun yanında bir de Moğol istilası yüzünden Ahiler sertliklere zorbalıklarla karşılaşınca Anadolu'dan ayrılıp faaliyetlerini uç bölgelerde ülkenin savunması yani askeri görevini, bulunduğu yerlerde devlet gibi idari yönetimler yapmış ve esnafılık görevlerini üstlenmişlerdir⁷¹. Hatta Ahiler, Moğol isyanlarında devlet idaresinin zayıfladığı, devletin otoritesinin azaldığı, isyanların baş gösterdiği dönemlerde şehirlerin ve kırsal kesimlerde idareyi ele alarak toplumun büyük sarsıntılara uğramasını ve devletin düzenini korumuşlardır⁷².

1.3.7. Ahilik Teşkilatı ile Bacıyan-ı Rum Arasındaki İlişki

Selçuklular döneminden günümüze kadar “Bacı” için abla, kız kardeş anlamında kullanılmış ve kadınların birbirlerine söyledikleri kelimedir⁷³. Türkiye Selçuklu devletinin son dönemlerinde ve Osmanlı devletinin kuruluşunun başlarında kurulan dört teşkilat birliği vardı. Ahiyan-ı Rum, Gazıyan-ı Rum, Abdalan-ı Rum ve Bacıyan-ı Rum teşkilatları kurulmuştu. Anadolu'da kurulmuş ve geniş alanda yayılan Bacıyan-ı Rum kadınlardan oluşurdu. Ahilik teşkilatının kadın kolu olarak belirtilen Bacıyan-ı Rum, ağırlıklı olarak bekâr kızlardan, yetim kalmış kız çocuklarından ve kadın hatunlardan oluşan birlikti.

Vilayetname'de yazıldığı üzere Bacıyan-ı Rum teşkilatının kurucusu Fatma Hatun'dur. Fatma Hatun için Kadıncık Ana, Kutlu Melek, Hatun Nuriye ve Kadıncık olarak geçmektedir⁷⁴. Mikail Bayram'ın ifade ettiğine göre; Fatma Hatun, Evhadüddin-i Kirmani'nin kızı olan babasıyla birlikte Anadolu'ya gelip yerleşmiş daha sonra ise Ahi Evren ile evlenmiş Ahilik teşkilatının bir kolu olarak bacılar birliği kurulduğunu savunmuştur⁷⁵.

Mikail Bayram'ın savunmuş olduğu bu tezinde ek olarak Menakıbname' de Evhadüddin-i Kirmani'nin kızı Fatma Hatun ve Bektaşî kaynaklarda geçen Fatma bacı (Kadıncık Ana) aynı kişi olduğu geçmektedir⁷⁶. Ama diğer kaynaklarda bu bilgi için farklı

⁷¹ GÜNAY, Ünver, (1998), *Dini Sosyal Bir Kurum Olarak Ahilik*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.10, s74

⁷² SOLAK, Fahri, (2010), *Ahilik (Kuruluşu, İlkeleri ve Fonksiyonları)*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, s.21-22

⁷³ DEMİR, Galip, a.g.e, s.359

⁷⁴ ÇUBUKÇU, Hatice, (2015), *Bacıyan-ı Rum ve Anadolu Tasavvufundaki Yeri*, Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmaları İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S.5, s.221

⁷⁵ BAYRAM, Mikail, (2004), *Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları ve Fatma Bacı)*, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, C.VI, Ankara, s.368

⁷⁶ AŞIKPAŞAZADE, (2007), *Tevarih-i Ali Osman*, Hız; YAVUZ, Kemal-M.A, Yekta Saraç, Gökkuşbe Yayınevi, İstanbul, s. 205

ifadeler yer aldığından çelişkiler doğurmaktadır. Anadolu'da Fatma Hatun Bacıyan-ı Rum teşkilatıyla bekâr kızlara iş eğitimi, yetim kız çocuklarına kalacak yer sağlamak, el işleri öğretmek ve kadınları sosyal yaşamda daha faal hale getirmek istenmiştir. Kadın hatunlara el sanatları olarak çadırcılık, keçecilik, halıcılık, boyacılık, oya, dantel, dokuma ve çeşitli kumaşlarla elbiseler imal etmekteydiler.

Bacıyan-ı Rum kadınları Anadolu'da el sanatları, mesleki çalışmaların yanında da askeri faaliyetler içerisinde bulunmuştur. Binicilik, atıcılık, avcılık, ok atmak ve kılıç kullanarak Anadolu'daki muharebelerde yer almışlardır. 640/1243 senesinde Köseadağ Savaşında Moğollara karşı Selçuklu devletinin yanında şehir savunmaları yapan Ahilerle birlikte kadın hatunlar Moğollara karşı savaşmışlardır. Bu savaş neticesinde Moğollar Bacıyan-ı Rum teşkilatına mensup bütün kadınlarla savaş yapmış çoğunu kılıçtan geçirmiştir. Kalanlarını da yanlarına alarak Anadolu'dan ayrılmış esir alınan bu kadın hatunların içerisinde Fatma Hatun'da vardı⁷⁷. Bu dönemde ise Ahi Evren Türkiye Selçuklu devleti tarafından tutuklanmış hapse atılmıştı. Bacıyan-ı Rum teşkilatının kurucusu olan Fatma Hatun genç kızlardan oluşan bu örgütle sosyal, dini, el sanatları ve askeri faaliyetler içerisinde bulunmuşlardı. Lakin 640/1243 senesinde Moğollar tarafından esir alınarak götürülmüştü on dört yıl kadar esir kalmıştır. Esirlik hayatı bittikten sonra tekrar Anadolu'ya gelerek Ahi Evren ile birlikte Kırşehir'e yerleşmiştir.

Ahi Evren Kırşehir'de yaşamını sürdürürken IV. Kılıçarslan'ın iktidarına ve yaptığı politikalara karşı isyan çıkmıştı. Türkiye Selçuklu devleti bu isyana karışan herkesi kılıçtan geçiriyordu. Kırşehir'e giren Nureddin Caca, Ahilerin şehir savunmasıyla karşılaşmıştır ve Ahi Evren 659/1261 senesinde bu isyan içerisinde öldürülmüştür. Bu siyasi olaylar içerisinde çok zorluklar çeken Fatma Hatun, Hacıbektaş'a günümüzde kullanılan ismiyle Sulucakarahöyük'e gitmiştir. Fatma Hatun burada yaşayan Hacı Bektaş Veli'ye sığınmıştır.

Hacı Bektaş Veli, Fatma Hatunu kendisine kız evlat edinmiş sahip çıkmıştır. İddia edilen bilgilere göre Fatma Hatun bu yaşantısında ikinci evliliğini yapmıştır. Fatma Hatunun ne zaman öldüğüne dair kesin bilgi bulunmamaktadır. Söylenenlere göre Hacı Bektaş Veli 669/1271'de vefat etmiş ve Fatma Hatun onun türbesini inşa ettirmiştir deniliyor. Yani Fatma Hatunun ise bu tarihten sonra ki zamanlarda öldüğünü söylemektedir.

⁷⁷ BAYRAM, Mikail, (2008), *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları Teşkilatı)*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.48-49

İKİNCİ BÖLÜM

BAHAEDDİN VELED, MEVLANA VE ŞEMS-İ TEBRİZİ

2.1.1. Bahaeddin Veled'in Hayatı

Afganistan'ın Belh şehrinde dünyaya gelmiş Sufimeşrep bilginler ailesine mensuptur babası ise üç yaşındayken ölmüştür. Asıl ismi Hüseyin Hatibi oğlu Muhammed'dir ama daha çok Bahaeddin Veled olarak bilinmektedir. Bahaeddin Veled, Belh şehrinde müderrislik görevini icra etmekte ve vaaz vermektedir. Belh şehrinde mertebesi yüksek çok önemli ve saygı değer dini bilgedir. Bahaeddin Veled'e Sultanü'l Ulema (Bilginler Sultanı) lakabı verilmiştir. Bahaeddin Veled'e verilen bu lakabın verilmesi ne manaya geldiğini anlatan bir rivayete göre; Bahaeddin Veled rüyasında görmüş olduğu bir savaş meydanında kurulan otağda Hz. Muhammed ve yakın akrabaları oturuyormuş Bahaeddin Veled bu otağın içine girmiş Peygamber Efendimizin huzuruna çıkmış, Peygamber Efendimiz Bahaeddin Veled'i yüceltecek iltifatlar etmiştir. Ayrıca Peygamber Efendimiz, Bahaeddin Veled'in bizde değeri çoktur diyerek Sultanü'l Ulema diye hitap etmiş ona manevi bir hüviyet kazandırmak istenmiş ki namı daha fazla duyulsun ve bundan sonra da bu lakapla anılsın demiştir⁷⁸.

Bahaeddin Veled'in gördüğü bu rüyanın sabahında üç yüz bilgin yanına gelirler, onlarda gece Bahaeddin Veled'in gördüğü rüyanın aynısını görmüşler ve Bahaeddin Veled'in yanına bu bilgiyi vermek onunla paylaşmak için gelmişlerdi. Bahaeddin Veled ise onların konuya girmesine fırsat vermeden kendisi görmüş olduğu rüyayı anlatmaya başlayınca bu üç yüz bingün ise şaşkın bir vaziyette durumun ehemmiyetini anladıktan sonra ona karşı duydukları saygı katbekat artmış sonsuz sevgi ve itaat göstermişler onun için Sultanü'l Ulema olarak hitap etmişlerdir⁷⁹. Bahaeddin Veled'in hanımı Harzemşahlar hanedanından Alâeddin Muhammed'in kızı Mümine Hatundur. Bazı kaynaklarda Hz.

⁷⁸ CAN, Şefik, (1999), *Mevlana: Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri*, Ötüken Neşriyat Yayınları, İstanbul, s.32-33

⁷⁹ CAN, Şefik, a.g.e, s.32-33

Ebubekir'in soyuna dayandığını belirtmekte ama bu dayandırılan tezin gerçeklik payının olmadığını ve rivayetten öteye gitmediğini söylenmiştir. Bu evlilikten Fatma adında kızı, Alâeddin Muhammed ve Celaledin Muhammed adında üç evladı olmuştur. Bahaeddin Veled Belh şehrinden bazı olaylar nedeniyle göç etmiş hac vazifesini yapmak için Mekke'ye, sonra Bağdat'a gittikten Küfe, Nişabur, Şam ve sonra 614/1217 senesinde Anadolu'ya gelmiş Malatya, Erzincan, Larende (Karaman) son olarak Konya'da ikamet etmiş ve buraya ailesi ve akrabalarıyla yerleşmiştir⁸⁰.

Bahaeddin Veled Belh'te olduğu gibi Anadolu'da müderrislik yapmış ve vaaz vermiştir. Halk Bahaeddin Veled'e büyük sevgi beslemiş ve saygıda kusur etmemişlerdir. Sultanü'l Ulema Anadolu'ya geldiği vakit Malatya, Erzincan ve Karaman illerinde bir süre konakladıktan sonra Sultan Alâeddin Keykubad'ın davetiyle Konya'ya gelmiştir. Bahaeddin Veled, hicri olarak 618-619/1231 senesinin kış mevsiminde hastalanmış ve hastalığının üçüncü gününde vefat ettiği belirtilmektedir.

2.1.2. Bahaeddin Veled'in Belh'ten Göç Etmesi

Belh şehri bugünkü Afganistan devletinin Mezar-ı Şerif vilayetinin yirmi kilometre uzağında yer alan bir beldedir. 653 senesinde Hz. Osman döneminde Belh'e gelinmiş, 644 senesinde ise Emeviler tarafından fethedilmiş topraklarına katmışlardır. İslam kültüründeki yeri çok önemli ve eski dönemlere dayanmaktadır⁸¹. Bahaeddin Veled'in Belh şehrinde 540/1146 senesinde doğduğu söylenmektedir. Eflaki'nin verdiği bilgilerin ışığında Bahaeddin Veled Belh'te çok değer verilen, saygın gören ve el üstünde tutulan önemli dini bilgeydi. Bu derin bilgiye sahip olmasından ötürü daha evvel de belirtildiği gibi kendisine Sultanü'l Ulema (bilginler sultanı) denilmiştir.

Bahaeddin Veled müderrislik yapıp camilerde vaaz veren derin dini bilgiye sahip hafızdı. Lakin bu kadar önemli bir şahsiyet olmasına rağmen akli ilimlere karşı tavrı sert ve eleştirel bakışı vardı. Bahaeddin Veled akli ilimlere, felsefeye ve ilmi çalışma yapan filozoflara karşı olduğu onları eleştirdiği, buna tepki olarak akli ilimlerle uğraşanlarında Bahaeddin Veled'e karşı eleştirilerde bulunmuşlardır. Bahaeddin Veled ise bunları sık sık vaaz verdiği zamanlarda şiddetli bir şekilde eleştirdiği söylenmektedir⁸². Bahaeddin Veled'in verdiği vaazlar Belh şehrinde yayılmış halk tarafından pek sevilmiş, saygın

⁸⁰ KÜÇÜK, Osman Nuri, (2004), *Mevlana'nın Yöneticilerle İlişkileri ve Moğol Casusluğu İddiaları II*, Tasavvuf Akademi Dergisi, S.12, s.184-185

⁸¹ DEMİRCİ, Mehmet, (2013), *Hz. Mevlana ve Mevlevi Kültürü*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, s.26

⁸² ŞAHİNOĞLU, M. Nazif, (1991), *Bahaeddin Veled*, İslam Ansiklopedisi, C.IV, TDV, İstanbul, s.460

görmüş ve her kesim insandan sempati kazanmıştır. İcra ettiği dini bilgileri her tarafta vuku bulmuş adı sıkça anılır olmuştur. Yine Eflaki'nin bilgilerinde esinlenerek İnsanları kötülükten uzak tutmayı, Peygamberin şeriatını, her zaman doğruluğu, dürüstlüğü, insanları İslam'a daveti ve verdiği öğütler dikkati çekmiştir. Lakin akli ilimlere karşı sergilediği tavırdan dolayı kendisine karşı olumsuz bir hava yaratmıştır. Harzemşah'ın yanında onun ilmi meclisinde Türkçe mi üstün, Farsça mı üstündür diye tartışma konusunda Fahreddin Mübarekşah ise Türkçenin üstün olduğu bunun üzerine Bahaeddin Veled ise Farsçanın üstün olduğu savını öne sürmüştür. Bu meclisi yöneten ise Fahreddin Razi Türkçenin üstün olduğu savı kabul etmiştir. Bu savın haklılığını da Muhammed Harzemşah'a belirtmesi üzerine Bahaeddin Veled herkese karşı cephe almış ve meclisi terk etmiştir⁸³. Muhammed Belh şehrindeki geleceğini tehlikeye düşürmüş ve kendisine karşı antipati duyulmasına sebep olmuştur.

İmam Fahreddin-i Razi, kadı Zeyn-i Razi, Cemaleddin-i Hasiri, Tac-ı Zeyd, Amid-i Mervezi, İbn Kaadi-i Sıddık, Şemseddin-i Hani, Reşid-i Kubayi ve Kadi-i Vahş gibi bilginler ve bunun yanında diğer bilginler Bahaeddin Veled'i eleştiriye tutmuşlardır⁸⁴. Eleştirilerin karşısında Bahaeddin Veled bir gün vaaz verdiği sırada şunları söylemişti “*Ey Fahreddin-i Razi, ey Muhammed Harizmşah ve diğer bid'atçılar! Biliniz ve haberdar olunuz ki, siz rahata kavuşup yüz bin gönül ve birçok ilahi devletleri bırakarak kendinizi karanlığa attınız. Bu kadar mucize ve delilleri bırakarak mucizeler peşinde koşunuz. Dünyanın bu kadar karanlığı birçok aydınlıkları size karanlık ediyor. Bu karanlıkların bu aydınlıklara üstünlüğü, nefsin üstünlüğünden ötürüdür. Nefsin bu üstünlüğü sizi işsiz bırakıyor ve siz kötülüğe çalışıyorsunuz. İşsizde kalınca da daim kötülük yapıyorsunuz. Bu sebepten karanlık, vesvese boş hayal, insanı bozan sevdalar, sapıklıklar ortaya çıkıyor. Bundan dolayı sizde akıl yabancısıdır, nefis de kendi ülkesinde hâkimdir. Nefsin bulunduğu o ülke şeytana aittir*⁸⁵.” diye vaazında bu bilginleri sert bir eleştiriye tutmuştur. Eleştiriye tutulanlar arasında Harzemşahların hükümdarı Muhammed Kubauddin Harizmşah da vardı. Bahaeddin Veled açısından hiçte iyi olmamıştı ortada yanan ateşi daha da alevlendirmiş kontrol edilmeyen yangına dönüşmüştür.

Onlara bid'atçı (mübtedi) diye hitap etmesi zamanın hükümasının imamı olan Fahreddin-i Razi bu sözler çok ağrına gitmişti bu durum karısında hükümdar Muhammed

⁸³ ÖZTOPRAK, Fahrettin, (2014), *Ahi Evren ve Mevlana Celaleddin Mücadelesi*, Academia, İstanbul, s.2-3

⁸⁴ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.111

⁸⁵ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.111

Kubauddin Harizmşah'a şikâyetle bulunmaya mecbur kalmıştı⁸⁶. Fahreddin-i Razi ve diğer eleştiriye maruz kalan filozoflar, Harizmşah'ın huzuruna çıkıp Bahaeddin Veled'i eleştirmişlerdir. Yaptıklarının yanlış olduğu, bize ve size asla itibar etmiyor, saygı göstermiyor, yazdığımız eserleri onaylamıyor, varlığını kabul etmiyor ve zahir ilmi batin ilmin bir parçası olduğunu görüyor diye şikâyetle bulunmuşlardır⁸⁷. Bu durum karşısında canı sıkılan hükümdar Muhammed Kubauddin Harizmşah, bu olaya çözüm bulmak adına adım atmıştır Bahaeddin Veled'e bir elçi göndererek olan bu olaylar içerisinde Belh şehrinden gitmek için müsaade istemiş ülkenin hazinesi, askeri ve tahtını bırakacağını söylemiştir. Hükümdar Harizmşah gitmek istemesinin nedenini şöyle demişti; çünkü bir şehirde iki padişah yaşayamayız diye sitemkâr konuşmasını iletmiştir. Hükümdarın bu tavrının nedeni ise Bahaeddin Veled'in halk tarafından çok sevilmesi Belh şehrindeki konumu bu duruma itmekte zorunlu kılmıştır. Bahaeddin Veled ise bu ülkenin hazinesi, askerleri ve tahtını istemeyiz onlar padişahlara münasip, bizler dervişiz bize toprak, memleket ve ihtişamlı hayat gelmez diyerek şehirden ayrılacağını bildirmiştir⁸⁸.

Hükümdar Muhammed Kubauddin Harizmşah, Bahaeddin Veled'en Belh şehrinden ayrılması konusunda fikir birliğinden sonra gitmesi yönünde de bir ricada bulunmuştur. Belh şehrin halkı Bahaeddin Veled'i çok seviyorlardı ayrılık sırasında çıkabilecek olayların önüne geçebilmek için gece sesiz sedasız şehirden ayrılmasını istemiştir. Bahaeddin Veled ailesiyle birlikte üç yüz deve yükü eşyası ve bazı yakın akrabalarıyla Belh şehrini terk etmiştir. Bahaeddin Veled, Belh'ten ayrıldığı vakit Alâeddin Muhammed yedi yaşında, Celaledin Muhammed ise beş yaşlarında Belh şehrini terk etmişlerdir.

Bahaeddin Veled'in Belh şehrinden göç etmesini kaynakların genel görüşü bu şekilde cereyan ettiğini belirtmiştir. Lakin bazı kaynaklarda ise bu göç olayının bir başka nedeninde olduğunu söylemektedir. O dönemlerde Moğol istilasından dolayı birçok ahali yurtlarından kaçmak zorundaydı. Bahaeddin Veled'in de Moğol istilasından Belh şehrinden kaçmak zorunda kalmış 614-616/1217-1219 seneleri arasında ise Belh şehrin Moğollar tarafından istila edilip yakılıp yıkılmıştır⁸⁹. Ama belirtildiği gibi kaynakların genel görüşü Bahaeddin Veled'in Belh'ten göç etmesi akli ilim icra edenler ile kendisinin

⁸⁶ FÜRÜZANFER, Bediüzzaman, (1997), *Mevlana Celaledin*, Çevr: UZLUK, Feridun Nafiz, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.78-79

⁸⁷ EFLAKİ, Ahmet, , (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.112

⁸⁸ EFLAKİ, Ahmet, , (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.112-113

⁸⁹ EVA DE VİTRAY, Meyerovitch, (2012), *Hız. Mevlana ve İslam Tasavvufu (Rumi ve Sufizm)*, Terc: AYDIN, Mehmet, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya, s.6-7

içinde bulunduğu problemlerdir. Tabi bir de bunların yanında Türkçenin Farsçadan üstün olduğu meclis tartışması olmuştur⁹⁰

Ayrıca Moğollarla ilgili rivayetler ise tarih açısından sıkıntılı olduğundan ikinci planda kalmıştı. Çünkü Belh şehrinin Moğolların eline geçmesi Bahaeddin Veled'in Anadolu' da olduğu sıralarda haber olarak gelmiştir. Yani göç ettiği süre ile Belh şehrinin istilaya uğraması arasında uzun bir zaman farkı vardır. Bahaeddin Veled ailesi ve bazı akrabaları ile Belh'ten göç ettikten sonra gittiği ilk durak yeri Bağdat olmuştur. Burada üç gün kalmış ve dördüncü gün ise Mekke'ye gitmek için yola çıkmıştır. Bahaeddin Veled Mekke'ye hac vazifesini yapmaya gittiğinde ailesi ve akrabaları da yanında gitmiştir. Kaynaklarda yaklaşık Mekke'de bir yıl kadar süre kaldığı söylenmektedir⁹¹.

2.1.3. Bahaeddin Veled'in Anadolu'ya Gelişi

Bahaeddin Veled Mekke'den sonra Bağdat diyarına doğru yola çıkmıştı. Bağdat'ta üç gün kalmış sonra Küfe oradan Nişabur ve Şam'a gitmiştir. Şam'da bir süre konaklamış şehrin ileri gelenleri onun burada kalmasını istemişlerdir. Lakin Bahaeddin Veled Rum diyarına doğru gitmek istediğini söyleyerek tekliflerini geri çevirmiştir. 616/1219 senesinde Anadolu'ya gelen Bahaeddin Veled ve ailesi ilk olarak Malatya'ya gelmiş oradan da Erzincan'a geçmiştir. Ders vermesi için Ahlât'ta bir medrese yapılmış öğrenciler ve yerli halk dini bilgilerinden faydalanmıştır. Bahaeddin Veled Erzincan'da dört yıl kalmıştı, o dönem Erzincan Mengücek beyliğinin hâkimiyetindeydi. Mengücek beyliği bilginlere önem veren görevlerini icra etmeleri için uygun koşul sağlamaktaydı⁹².

Erzincan'da dört yıl kaldıktan sonra Larende 'ye (Karaman) gelmiştir. Larende şehrinin emiri olan Emir Musa, Bahaeddin Veled için medrese yaptırmıştır. Larende'de yedi yıl medrese de müderrislik yapmış camide vaazlar vermiştir. Bahaeddin Veled'in üni Anadolu'ya genişçe yayılmış ve Sultana kadar gitmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad, Emir Musa'ya Larende'de ikamet eden Bahaeddin Veled hakkında bilgi almış nerden geldi ne yapar müderrisliği ve vaazları hakkında hepsinden bilgi almıştır. Larende'nin altmış mil uzağındaki Konya'ya gelmesi için Sultan Alâeddin Keykubad 625/1228 senesinde davet edilmiştir⁹³. Bahaeddin Veled, ailesi ve yakın dostları Konya'ya geldiği vakit Sultan Alâeddin Keykubad ve Konya halkı büyük kalabalıkla karşılamıştı. Kaynaklarda ifade

⁹⁰ ÖZTOPRAK, Fahrettin, a.g.e, s.2-3

⁹¹ RITTER, Helmuth, (1942), *Mevlana Celaleddin Rumi ve Etrafındakiler*, Türkiyat Mecmuası, C.7, s.271

⁹² FÜRÜZANFER, Bediüzzaman, a.g.e, s.104

⁹³ CHITTICK, C. William, (2005), *Rumi ve Mevlevilik*, Çevr; ARPAGUŞ, Safi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, S.14, s.710

edildiğine göre Sultan Alâeddin Keykubad atından inip Bahaeddin Veled'in dizini öpmüştür⁹⁴. Sultan Alâeddin Keykubad, Bahaeddin Veled'in karşısında eğilmiş ve hükümdar saygısı göstermiştir⁹⁵.

Bahaeddin Veled'in verdiği vaazların önceden hazırlanıp hazırlanmadığı konusunda kuşkuları olan Sultan ve bazı devlet adamları bir gün vaazında bulunmuşlardır. "...Bahaeddin Veled'e birisi Kur'an'dan bir aşır oku!" Diye seslenmiştir. Bahaeddin Veled istenileni yerine getirmiş bir bölüm okur, okuduğu bu bölüm hakkında genişçe bilgi verince Emir Bedreddin Güvertaş çok etkilenip, Bahaeddin Veled'in yanına gelip elini ve vaaz vermiş olduğu kürsüyü öpmüştür. I. Alâeddin Keykubad'ın isteğiyle Emir Bedreddin Güvertaş, Bahaeddin Veled ve ailesinin konaklama gereksinimi sağlamak adına bir medrese yaptırmıştır⁹⁶.

Bahaeddin Veled seksen beş yaşına gelmiş, Konya'ya geleli de iki yıl olmuştu. Hicri yıl olarak 628/1231 senesinin kış mevsiminde hastalanmış yatağa düşmüştü hastalığının üçüncü gününde vefat etmiştir. Cenazesinde Sultan, Emirler, dönemin âlimleri ve şeyhler bulunmuştu. İki yıl içerisinde Konya halkının gönlünde taht kurmuştur. Cenazede töreninde meydan dolup taşmış herkes feryat halinde ağlamaktaydı. Sultan Veled'in İbtidaname'sinde geçen bazı bilgilerde cenaze töreninde kıyamet günü kopmuş gibi kalabalıktı kadın, erkek, herkes kanlı gözyaşları içerisinde defnedilmiştir. Bir rivayete göre Sultan üzüntüsünden bir hafta tahtına oturmamış, Türkiye Selçuklu devletinin sarayında kırk gün yas tutulmuştu. Kırk gün ata binmedikleri gibi rivayetler söylenmiştir⁹⁷.

2.1.4. Mevlana'nın Hayatı

Horasan'ın Belh şehrinde 6 Rebiülevvel 604/30 Eylül 1207 senesinde dünyaya gelmiş, Mesnevi eserinin girişinde Muhammed b. Hüseyin el-Belhi olarak yazmıştır. Babası onun adını Celaleddin Muhammed olarak verdiği kaynaklarda geçmektedir. Celaleddin ismi ona unvan olarak verilmiştir. Bunun haricinde babası Bahaeddin Veled, ona Khudavendgar (hudavendigar) unvanı vermiş Farsça olarak Sultan anlamına gelmektedir⁹⁸. Efendimiz anlamında kullanılan Mevlana unvanı kendisini yüceltmek için

⁹⁴ EFLAKİ, Ahmet, , (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.122

⁹⁵ VLADİMİR ALEXSANDROVİÇ, Gordlevskiy, (1998), *Anadolu Selçuklu Devleti*, Çevr; YARAN, Azer, Onur Yayınları, Ankara, s.325

⁹⁶ HACİGÖKMEN, Mehmet Ali, (2014), *Mevlana Celaleddin Rumi'nin Selçuklu Sultanları İle İlişkileri*, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.36, s.121-122

⁹⁷ CAN, Şefik, a.g.e, s.37

⁹⁸ FÜRÜZANFER, Bediüzzaman, a.g.e, s.63

kullanılmıştır. Anadolu coğrafyasına nispeten Mevlana-i Rum, Mevlana-i Rumi ve mesleği olduğu müderrisliğinden dolayı Molla-yı Rum gibi unvanlarını kullanılmıştır⁹⁹.

Mevlana Celaleddin Rumi'nin babası Bahaeddin Veled, annesi Harzemşahlar hanedanının Muhammed Alâeddin'in kızı Mümine Hatundur. İki tane kardeşi vardı bunlar kız kardeşi Fatma Hatun ve abisi Alâeddin Muhammed'dir. Mevlana Celaleddin Rumi Belh'ten göç ettiği zaman beş yaşındaydı babasıyla birlikte ilk önce Bağdat'a oradan da Mekke'ye hac vazifesine gittiğinde yanındaydı. Ailesiyle birlikte Anadolu'ya gelen Mevlana Celaleddin Rumi ilk önce Malatya, Erzincan ve Larende (Karaman)' gelmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad'ın davetiyle Konya'ya gelmişlerdir. Mevlana Celaleddin Rumi Anadolu'ya geldiği vakit on dört yaşındaydı¹⁰⁰. Bahaeddin Veled, Belh şehrinden göç ettiğinde yanında gelen müridi Semerkandlı Şerefüddin Lala'nın kızı Gevher Hatun ile Mevlana Celaleddin Rumi'yi evlendirmek istemiştir. Bahaeddin Veled Gevher Hatunu babasından istemiş Şerefüddin Lala bize şeref getirir diye bu evliliği onaylamıştır. 622/1225 senesinin bahar mevsiminde sade bir düğün ile evlenmişlerdir¹⁰¹. Mevlana Celaleddin Rumi evlendiği vakitlerde ise on yedi yaşlarında olduğu belirtilmektedir.

Mevlana Celaleddin Rumi ve Gevher Hatun evliliğinden Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi olmuştur. Gevher Hatunun vefat etmesiyle Mevlana ikinci evliliğini Konyalı İzzeddin Ali'nin kızı Kerre Hatun ile yapmıştır. Kerre Hatun daha önce bir evlilik yapmış bu evlilikten Emir Şemseddin Yahya adlı bir oğlu vardı. Mevlana Celaleddin Rumi ve Kerre Hatun evliliğinden de Muzaffereddin Âlim Çelebi ve Melike Hatun isimli iki çocuğu olmuştur. Üvey oğlu Şemseddin Yahya hariç üç erkek çocuğu ve bir kız çocuğu vardır¹⁰².

Mevlana Celaleddin Rumi evlendikten kısa bir süre sonra annesi Mümine Hatun vefat etmiştir. Annesinin ölümünün arkasından Mevlana Celaleddin Rumi'nin ağabeyi Alâeddin Muhammed takip etmiş ve 628/1231 senesinde ise babası Bahaeddin Veled ölmüştür. Mevlana'nın ailesinin bu şekilde art arda vefat etmesi derin bir üzüntüye kapılmasına neden olmuştur. Lakin Anadolu'da yapacakları ve I. Alâeddin Keykubad'ın isteğiyle babasından kendisine geçecek olan müderrislik onu beklemekteydi. Babası öldüğü vakitlerde Mevlana yirmi dört yaşında olduğu belirtilmektedir.

⁹⁹ ÖNGÖREN, Reşat, (2004), *Mevlana Celaleddin-i Rumi*, İslam Ansiklopedisi, C.XXIX, TDV, Ankara, s.441

¹⁰⁰ ÖNDER, Mehmet, (1969), *Mevlana Hayatı-Eserleri*, Türk Ticaret Bankacılığı İşbirliği Hazırlanmıştır, Ankara, s.20

¹⁰¹ CAN, Şefik, a.g.e, s.37

¹⁰² GÖLPINARLI, Abdülbaki, (2007), *Mevlana: Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Jalal- Al-Din-Rumi, Maulana, 1207-1273, Varlık Yayınları, İstanbul, s.23

2.1.5. Mevlana'nın Eğitimi ve Anadolu'daki Faaliyeti

Mevlana Celaleddin Rumi, babası öldükten iki yıl sonra Tirmizli Seyyid Burhaneddin Muhakkık'ın buyruğu ile zahiri ilmindeki bilgisini genişletmek için Şam'a ve Halep'e gitmiştir¹⁰³. Bu yolculuk Mevlana'nın kendi başına yaptığı ilk yolculuk derler bundan önceki yolculukların hepsini ailesiyle birlikte yapmıştır. Halep'te Halavviyye medresesinde iki yıl boyunca fıkıh eğitimi almıştır. Daha sonra Şam'a gelen Mevlana Celaleddin Rumi Makdisiyye medresesinde kalmış eğitim görmüştür.

Yedi yıla yakın eğitimden sonra tekrardan Mevlana Anadolu'ya dönmek için yola koyulmuştur. İki yıl Halep'te dört yıldan fazla bir süre Şam'da kalan Mevlana eğitimini tamamlamış tekrardan Konya'ya dönmüştür¹⁰⁴. Evine gitmeden önce Kayseri'ye Şeyhi Seyyid Burhaneddin Muhakkık'ı ziyarette bulunmuştur¹⁰⁵. Konya'ya gelen Mevlana babasının icra ettiği müderrislik görevini üstlenmiştir. 637-641/1240-1244 senesine kadar olan süreçte İslam şeriatı ve İslam hukukunu öğretir daha sonra onun müderrislik görevinde yaşadığı bir olay sonucu terk edip ilahi aşkı benimseyen bir kişi haline gelmiştir. Geçirdiği değişimi ise “*Hamdım, piştim, yandım*” diye ifade etmiştir¹⁰⁶.

Tirmizli Seyyid Burhaneddin Muhakkık, Mevlana'nın eğitiminde olgunlaşması ve gelişiminde büyük rol üstlenmişti. Mevlana dokuz yıl boyunca Seyyid Burhaneddin Muhakkık'ın 638/1241 senesinde vefat ettiği sürece kadar müridi olmuş ve onun bilgi ve tecrübelerinden esinlenmiştir. Muhakkık vefatından beş yıl 638-642/1241-1245 süre kadar babasının usullerine uyarak Mevlana medresede fıkıh ve din ilimlerini vermiştir¹⁰⁷. Tasavvuf yolunda sohbetler ve eğitimleri sonucunda etrafında müridler toplanmıştır. Sultan Veled babası Mevlana hakkında etrafındaki müridlerin sayısı on binden fazla olduğunu ve şöhretini katlayarak yayıldığını belirtmiştir¹⁰⁸. Mevlana Celaleddin Rumi Anadolu coğrafyasında çok önemli bir şahsiyet olmuştur. Şems-i Tebrizi karşılaşması hayatını çok yönden etkilemiş, Şems-i Tebrizi'den ayrılması da kendisini etkilemiştir. Bu konular diğer bölümlerde daha detaylı incelenilecek ve daha detaylı bir biçimde sunulacaktır. Mevlana Celaleddin Rumi 671/1273 senesinde ölmüştür oğlu Sultan Veled'in eseri

¹⁰³ FÜRÜZANFER, Bediüzzaman, a.g.e, s.139

¹⁰⁴ ÜRKMEZ, Melahat, (2007), *Şems-i Tebrizi*, T.C Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya, s.106

¹⁰⁵ ÇOLAK, Rıdvan, (2012), *Selçuklular Döneminde Mevlana Ailesinin Devlet Bürokratları İle İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, s.52

¹⁰⁶ EVA DE VİTRAY, Meyerovitch, a.g.e, s.8

¹⁰⁷ KAVAT, Musa, (2011), *Mevlana'nın Mesnevi'sinde Dönemin Sosyo-Dini Yapısı ve Tasavvufi Hayatı*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.28

¹⁰⁸ ÇOLAK, Rıdvan, a.g.t, s.52

İbtidaname'sinde cenaze töreninin çok kalabalık ve her kesim milletten insanın olduğunu söylemektedir.

Mevlana'nın hayatı 641/1244 senesindeki olayla değişime uğramıştır. Tasavvuf, fıkıh, dini ilimler, vaazlar, müderrislik, öğrenci yetiştirme ve cemaat topluluklarıyla sohbet şeklinde halka kendisini kabul ettirmiştir. 641/1244 senesinde Şems-i Tebrizi ile karşılaşması Mevlana'nın hayatında değişime yol açmasına neden olmuştur. Bu duruma en iyi tanıklık eden Konya halkı olmuştur şehirde bir huzursuzluk, karanlık bulutlar çökmeye ve ortamın gerilmesine sebep olmuştur.

2.1.6. Şems-i Tebrizi'nin Hayatı

Hicri yıl 582/1186 senesinde Tebriz'de doğmuş olduğu tahmin edilmekte olup tam olarak bilinmemektedir. Asıl ismi Muhammed b. Ali b. Melikdad'dır. Ona genellikle Şemseddin, Şemsü'l-hak Ve'ddin, Şems ve Şems-i Tebriz-i diye hitap etmişlerdir. Babası Melikdad b. Ali oğlu ticaret amacıyla Horasan bölgesinin Bezer vilayetinden Tebriz'e gelen kumaş ticaretçisidir¹⁰⁹. Devletşah'ın öne sürmüş olduğu bilgilere göre babası Hasan Sabah'ın Haleflliğini yapan Büzürgümmid'in ailesinden Alamut Valiliğinde görev yapmış Havend Celaledin Hasan Nevmüselman olduğunu ve köken olarak Azeri Türklerinden olduğu görüşünü söylemiştir¹¹⁰. Ayrıca Lemazet'te onun başka diğer bir isimle de anıldığı ve o ismin tam olarak ifade edilişi Haddadar b. Muhammed b. Ali b. Melikdad-ı Tebrizi şeklinde geçmektedir¹¹¹.

Devletşah Tezkeresi'nde geçen Şems-in ailesiyle ilgili İsmailiye mezhebine mensup olan dedesi Alâeddin'in sapkın inançlarından uzak durmuş ve kendisini Müslümanlığın ehlişünnet inançlarıyla yetiştirmiştir¹¹². Genellikle tacir elbisesi giyerek gezen, kervansaraylara, hanları dolaştığı vakitlerde yüzünü örtmekteydi. Gittiği yerlerde uzun müddet kalmayıp diyardan diyara gittiği için ona Şems-i Perende (Uçan Şems) diye

¹⁰⁹ CEYHAN, Semih, (2010), *Şems-i Tebrizi*, İslam Ansiklopedisi, C.XXXVIII, TDV, İstanbul, s.511

¹¹⁰ ÜRKMEZ, Melahat, a.g.e, s.18

¹¹¹ ÇOLAK, Rıdvan, a.g.t, s.53

¹¹² GÖLPINARLI, Abdülbaki, (2007), *Mevlana: Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Jalal- Al-Din-Rumi, *Maulana*, 1207-1273, s.10-11

anılmasına neden olmuştur¹¹³. Eflaki onun hakkında tarikat şeyhlerin ve hakikat Ariflerinin Kamil-i Tebrizi dediğini söylemiştir¹¹⁴.

Şems-i Tebrizi şehirleri gezen ufak tefek günlük işler yapan, okul müdürlüğü de yapmıştı ona yaptığı işler karşılığında ücret verildiği vakit almaktan çekilen, içeride biriksin hepsini birlikte alırım diyerek işlerine devam ederdi ve ansızın şehirden giderdi¹¹⁵. Meslek olarak şalvarın uçkur ipliğini yaparak geçimini sağladığı da söylenmektedir. Şems-i Tebrizi tefsir, hadis, fıkıh, felsefe ve kelam ilimlerinde bilgi sahibidir. Şems-i Tebrizi diyar diyar dolaşan kimseyle ilişkisi olmayan gezgin bir dervişti. Şam'dan Anadolu'ya gelene kadar bu şekilde devam etmişti Mevlana ile buluştuktan sonra hem kendi hayatı hem de Mevlana'nın hayatında büyük değişiklikler yaşanmıştı. 641/1244 senesinde Anadolu'ya geldikten sonra Mevlana'nın yanında kalmıştı tabi iki büyük ilim sahibinin ilişkileri Konya halkının tepkisine neden olmuştu. Mevlana vaktinin tamamını Şems-i Tebrizi ile geçirmeye başlamış vaaz vermeyi, müderrisliği ve halk ile olan meclis sohbetlerini bırakmıştır. Bunun sonucunda Şems-i Tebrizi'ye tepkiler çığ gibi büyümüş onu büyücü, sihirbaz kötü şahsiyetli olarak suçlamışlardır.

Halk, Mevlana'yı bizden uzaklaştırdın gözleri bizleri görmez oldu diye Şems-i Tebrizi istemez olmuştur. Şems-i Tebrizi bu tepkilere daha fazla dayanamayıp Konya'dan 21 Şevval 643/1 Mart 1246 senesinde ayrılmış yola düşmüş ve Şam'a gitmiştir. Konya halkı Şems-i giderse Mevlana tekrardan eskisi gibi bizimle ilgilenir diye düşünüyorlardı lakin tam tersi oldu hatta Mevlana ile münasebetleri tamamen kesilmiştir. Bu durum karşısında halk, Mevlana'dan af dilemiş Şems-i Tebrizi'nin tekrar gelmesini istemişlerdir. Bu ayrılık on altı ay sürmüş olduğu söylenen Şems-i Tebrizi tekrardan Konya'ya gelmiştir. Mevlana'nın cariyesi olan on beş yaşındaki Kimya Hatun ile Şems-i Tebrizi evlendirmiştir. Tabi biraz ortalık durulmuşken yine Şems-i Tebrizi İle Mevlana arasındaki münasebet Konya halkı tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Şems-i Tebrizi Konya'ya geldikten bir yıl sonra 644/1247 senesinin aralık ayında ortadan kaybolduğunu söyleyenler veya öldürüldüğünü düşünenler vardır. Ama Şems-i Tebrizi'nin ölümü daha gerçekçi bir yaklaşımdır.

¹¹³ TEBRİZİ, Şems-i, (2012), *Makalat*, Çevr: GENÇOSMANOĞLU, Mehmed Nuri, Ataç Yayınları, İstanbul, s.15

¹¹⁴ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.77

¹¹⁵ FÜRÜZANFER, Bediüzzaman, a.g.e, s.169-170

2.1.7. Mevlana ve Şems-i Tebrizi'nin Yollarının Kesişmesi

Şems-i Tebrizi'nin Makalat adlı eserinde Mevlana ile görüşmesinin ilahi bir olguya bağlamıştır. Şems-i Tebrizi “Tanrı’ya yalvardım yarabbi beni kendi velilerininle tanıştır, onlarla yoldaş et dedim”. Bir zaman sonra Rüyamda “seni bir veliyle yoldaş edelim; dediler, o veli nerededir diye sordum”. Ertesi gece gördüğüm rüyada “bu velinin Rum diyarında (Anadolu’da) olduğunu söylediler”. Bir müddet sonra tekrar gördüğüm rüyada, “henüz vakti gelmemiştir her işin bir zamanı vardır¹¹⁶.” dediler. Eserinde Mevlana ile buluşmasının temelini bu şekilde ifade etmiştir. Yaşanılan dönemde kendisini etkileyen ve ona göre bilim sahibi olan âlimlerin olmadığını belirtmektedir.

Söylenen bir rivayette Mevlana Celaleddin Rumi ile Şems-i Tebrizi’nin yollarının kesiştiği yer Şam olarak gösterilir. Mevlana bir gün Şam’da dolaşırken kalabalığın arasından siyah giyimli başında bir külah olan tuhaf halli bir adam yaklaşarak elini öpüp ve “dünyanın sarrafı beni anla!” dedi. Sonra kalabalığın arasından kayboldu bu kişi Şems-i Tebrizi’ydi¹¹⁷. Mevlana o kalabalık arasında gözleri onu aradıysa da bulamamıştır. Mevlana sonrasında bu karşılaştığı kişiyi unutmuş daha sonraki karşılaşmaya kadar bu olay kapanmıştı.

Şems-i Tebrizi 26 Cemazelahir 642/23 Ekim 1244 senesinde Konya’ya gelmiştir. Konya’da ünlü veçhile “şeker-fıruşan” şekerciler hanına gelmiştir. Bir oda kiralamış, odanın kapısına da halk kendisini zengin tacir sansın diye iki-üç dinar değerinde bir asma kilit takmıştır. Anahtarı da destarının ucuna düğümleyerek omzuna takmıştır. Oysaki odasında eski bir hasır, kırık bir ibrik ve tuğla bir yastıktan başka bir eşyası yoktu. On ve on beş günde bir kuru ekmeği paça suyuna batırarak tirit yapardı bu yemeği çok severdi ondan başka bir şey yemezdi¹¹⁸.

Başka bir rivayette ise; Şems-i Tebrizi ile Mevlana’nın buluşması Eflaki’ye göre; Mevlana, pembe-fıruşan=pamukçular medresesinden çıkmıştır. Bir katırın üzerinde bütün öğrenciler etrafında ve halk iki bölgesinde de yaya olarak yürüyorlardı birden Şems-i Tebrizi, Mevlana’nın önüne çıkıp katırın gemini sımsıkı yakaladı ve “Ey dünya ve mana nakitlerinin sarrafı hadi söyle! Muhammed Hazretleri mi yoksa Beyazid mı daha büyük?” dedi. Mevlana “Hayır, hayır Muhammed Mustafa bütün peygamberler ve velilerin başbuğu ve reisidir hakikatte ululuk ve büyüklük onundur” diye cevap vermiştir. Şems-i Tebrizi “O halde Hazreti Mustafa, Ya Rabbi seni

¹¹⁶ TEBRİZİ, Şems-i, a.g.e, s.13

¹¹⁷ GÜVEN, Rasif-ARPAGUŞ, Safi, (2004), *Mevlana Celaleddin ve Şems-i Tebrizi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.27, s.139-140

¹¹⁸ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.163-164

her türlü eksikten arı, duru kılarım biz seni layık olduğu veçhile bilemedik, Beyazid ise ben kendimi her türlü eksikten arı, duru kılarım benim şanım ne kadar büyük, ben sultanlar sultanıyım diyor¹¹⁹.” diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Mevlana hemen katırından aşağıya inmiş bu sorunun heybetinden bir nara atarak Şems-i Tebrizi’n karışında kendinden geçmiştir.

Yaşanan bu durumdan sonra Mevlana uzun süre kendine gelemedi orada bulunan ahali bu olaya tepki göstermiş ortalık karışmıştı. Mevlana kendisine gelmiş Şems-i Tebrizi’n elinden tutup medresesine götürmüştür. Bir hücreye girmişler ve hiç kimseyi almamışlardır derler ki girdikleri hücrenin kapısını çamurdan kapatıp gün ışığı görmeden kırk gün boyunca halvet içerisinde geçirmişlerdir. Bu kırk gün kaldıkları hücrede ne yemek ne de su hiçbir şey yemeden içmeden kimseyle konuşmadan birlikte vakit geçirmişlerdir.

Diğer rivayette anlatılanlara göre; Mevlana bir havuz kenarında otururken yanında birkaç kitap vardı. “Yanına biri yaklaşarak bunlar ne diye sordu, Mevlana buna Kıl-ü Kal (dedikodu) derler sen anlamazsın diye cevap vermiştir. Soruyu soran adam Şems-i Tebrizi idi havuzun kenarında duran kitapları eliyle vurarak suya atmıştır. “Mevlana ne yaptın behey derviş onların bazıları babamın faydalı sözlerinden yazılmış kitaplardır her yerde kolayca bulunur kitaplar değildir demıştır”. Şems-i Tebrizi elini suya sokarak kitapları sudan çıkarmıştır. Lakin kitaplara hiç su değmemişti kupkuruydu “Mevlana hayret içerisinde bu nasıl olur dedi, Şems-i Tebrizi bu zevktir, haldir, senin bundan haberin yoktur” demıştır¹²⁰. Mevlana hayret içersinde kalmış ve Şems-i Tebrizi ile dostluğu başladığını ifade etmiştir.

Bir vakitler Mevlana evinde oturuyordu etrafında öğrenciler birlikte sohbet halindeydiler. “Şems-i Tebrizi de oradan geçerken selam verip kalabalığın içine girmiş, Mevlana’nın yanında bulunan kitapları göstererek bunlar nelerdir diye soru sormuştur”. Mevlana sen bunları bilmezsin diye cevap verirken henüz konuşması bitmemişti ki kitaplar birden alev almıştı. Mevlana, “ona dönerek bu ne haldir? Diye soru sormuş Şems-i Tebrizi’de sende bunları bilmezsin diyerek bulunduğu yeri terk etmiştir¹²¹.” Derler ki Mevlana medresesini, ailesini, müderrisliği ve öğrencilerini bırakarak Şems-i Tebrizi aramak için yollara koyulmuştur.

Son olarak bir rivayette Molla Cami Nafahatü’l Üns’e göre; Mevlana bir mecliste yine sohbet halindeyken Şems-i ile girdiği sohbette, “Hz. Muhammed ile Beyazid’in olayında senin göğsünü geniş kılmadık mı? Şerhinden sırrından, büyük susuzluktan, az susuzluğundan anlayış darlığından meydana gelmiştir”. Sözlerini söylediği zaman Şems-i Tebrizi bir nara atıp yere

¹¹⁹ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.163-164

¹²⁰ FÜRÜZANFER, Bediüzzaman, a.g.e, s.179

¹²¹ FÜRÜZANFER, Bediüzzaman, a.g.e, s.178

düşmüştür. Onu alıp Mevlana'nın medresesine götürmüşler uyandığı vakit başı Mevlana'nın dizine koymuş buldu. Aralarındaki dostluk başlamış yine söylenenlere göre Mevlana ve Şems-i Tebrizi bir ay ile üç ay arasında değişen süre zarfında hücrede birlikte günlerce aç susuz kalmış kimseyle görüşmemiş, yanlarına kimseyi almamışlar ve halvet içersinde geçirmişlerdir¹²².

Bu iki büyük âlimin yollarının kesişmesinden sonra her ikisinin de hayatında çok büyük değişiklikler olmuştur. Mevlana hayatın anlamını Şems-i Tebrizi'de bulmuş öğrencilerini, ibadet etmeyi, müderrislik görevini ve vaaz vermeyi bırakmış, şiir yazmaya, söylemeye ve sema törenleri yapmaya başlamıştır. Kesin olmamak kaydıyla Mevlana'nın daha önceden sema yapmadığı söylenmekte Şems-i Tebrizi geldikten sonra ortaya çıktığı ifade edilmektedir¹²³. Adeta Mevlana kendisini Şems-i Tebrizi'de bulmuş onun gölgesinde yaşamıştır. Hatta bu durumu Sultan Veled eseri İbtida-name'de Şems-i Tebrizi ile Mevlana arasındaki ilişkiyi Hz. Musa ve Hz. Hızır arasındaki ilişkiye benzetmiştir. Mevlana'nın Hızır'ı ise Şems-i Tebrizi olduğu belirtmiştir¹²⁴. Bu ili büyük âlimin bir araya gelmesine Kur'an söylemiyle Merace'l Bahreyn-i Yeltekiyan (iki denizi birbirine kavuşturmak) anlamında yolları kesişmiştir denilmektedir¹²⁵.

Mevlana ve Şems-i Tebrizi kendi kabuklarına çekilmiş günlerce, haftalarca ve aylarca halvet içersinde geçirmişlerdir. Yemeden içmeden uzak, ilahi aşk ve sema ile günlerini geçiriyordu. Bu kadar birlikte zaman geçirmek hem dedikoduların çıkmasına hemde Konya halkının sabrının taşmasına neden olmuştu. Tabi bu güzel dostluk sonsuzluğa dek devam etmemiş onları bekleyen sorunlar vuku bulmuştu.

2.1.8. Mevlana ve Şems-i Tebrizi'nin Ayrılışı

Mevlana'nın münasebeti ve eski zamanlardaki gibi Konya halkının içine katılmaması müridlerinin kıskançlığına yol açmıştır. Bu olayların sebebi olarak da Şems-i Tebrizi'yi görüyorlardı. Halk arasında söylentiler başını alıp gitmişti müridleri ise; *“Neden şeyhimiz onun gibi birisine kapılsın da bizden yüz çevirsin? Hepimiz kişizadeyiz ona kuluz, köleyiz, aşığız, bizce onun Tanrı mazharı olduğunda şüphe yok. Ondan birçok keremler gördük. Gördüklerimizi, az kişi görmüştür her kulak, öyle sözler duyamaz, doğan kuşu gibi avladık, ona birkaç av getirdik. Mevlana bizim yüzümüzden tanındı. Dostu sevindi, düşmanı kahroldu. Bu böyleyken kim oluyor bu Şemseddin ki, şeyhimiz*

¹²² ÜRKMEZ, Melahat, a.g.e, s.119

¹²³ TOP, Hüseyin, (2007), *Mevlevi Usûl ve Adabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, s.83

¹²⁴ VELED, Sultan, (2001), *İbtida-name*, Çevr; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Konya ve Mülhakatı Eski Eserleri Sevenler Derneği, Konya, s.39

¹²⁵ TOP, Hüseyin, a.g.e, s.26

*ona alındı yüzümüze bile bakmıyor. Artık yüzünü göremez olduk. Büyücü müdür, nedir? Sihirle kendini şeyhe sevdirdi. Ne aslı belli, ne nesli, nereli olduğunu bile layığıyla bilemiyoruz. Halk vaazdan mahrum oldu*¹²⁶.” diye söylenip duruyorlardı.

İnsanların gösterdiği tepkiler gün geçtikçe daha da ağırlaşıyordu ve işin içinden çıkılmayacak hal alıyordu. Şems-i Tebrizi'nin en çokta büyücülük ve sihirbazcı olarak itham edilmesi çok ağrına gitmişti. Şems-i Tebrizi, Mevlana'ya “*İşte bu seninle benim arasında ayrılıktır*”¹²⁷ diyerek durumun vaziyetini belirtmiştir. Bir gece ansızın Şems-i Tebrizi ortadan kaybolmuştur. 21 Şevval 643/1 Mart 1246 senesinde Şems-i Tebrizi Konya'dan ayrılarak Dımaşk ve Şam aşk ile çevrelensin, aşk pınarı ile coşsun diyerek gitmiştir¹²⁸. Sabah uyandığı vakit Şems-i Tebrizi'yi bulamayan Mevlana kahrolmuştur. Konya halkı Şems-i Tebrizi'nin gitmesinden dolayı pek memnun olmuş tekrardan Mevlana onlarla olacağını beklemişlerdi. Mevlana ise bu vaziyetin oluşmasında rolleri olan bu insanlara tepkisini koymuş onlarla ilişkisini tamamen kesmiştir. Müridleri bu durum karşısında ne yapacakları bilememişler umdukları ortam olmamıştır. Mevlana'dan yoksun olan müridleri yaptıklarından dolayı, söyledikleri sözlerden pişmanlıklarını ve bir daha asla böyle şeylerin olmayacağını söyleyerek Mevlana'dan af dilemişlerdir. Mevlana ilk başlarda bu isteklerini kabul etmemiştir lakin müridlerin yaptıkların o kadar pişman olduğunu görünce af dilemelerini kabul etmiştir.

Mevlana, Şems-i Tebrizi'nin tekrardan Konya'ya gelmesi için oğlu Sultan Veled'i görevlendirmiştir. Şems-i Tebrizi'nin nereye gittiği hakkında aramaya başlayan Sultan Veled onun Şam'a gittiği ve orada yaşadığını öğrenmiştir. Sultan Veled ve yanında beraber gittiği birkaç dervişlerle Şems-i Tebrizi'yi getirmek vesilesiyle Şam'a gitmiştir. Sultan Veled, Şems-i bulmuştu hemen vaziyeti anlatmış babasının onu çağırdığını ve halkın yaptıklarından çok pişman olduğu söylemiştir. Şems-i Tebrizi, Mevlana'nın teklifine olumlu yönde cevap vererek tekrardan Konya'ya gitmek için yola çıkmışlardır. İki âlimin tam olarak ayrılığı on altı ay sürmüş takriben 644/1247 senesinin Haziran ayında Şems-i Tebrizi'nin Konya'da olduğu öngörülmektedir.

Mevlana Tekrardan Şems-i Tebrizi Konya'ya getirdikten sonra bir daha gitmesin diye onun aile kurması için kendi cariyesi olan on beş yaşındaki Kimya Hatun ile evlendirmiştir. İfade edilenlere göre Şems-i Tebrizi o vakitlerde altmış veya altmış beş

¹²⁶ GÖLPINARLI, Abdülbaki, (2007), *Mevlana: Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Jalal- Al-Din-Rumi, *Maulana*, 1207-1273, s.15

¹²⁷ ÇOLAK, Rıdvan, a.g.t, s.55

¹²⁸ ÜRKMEZ, Melahat, a.g.e, s.179

yaşlarında olduğu tahmin edilmektedir. Kimya Hatun, onun torunu yaşında idi bu evliliğin usul olarak elle tutulacak hiçbir vaziyeti ve açıklaması yoktu. Mikail Bayram'ın görüşüne göre; Mevlana'nın oğlu Alâeddin Çelebi, Kimya Hatunu seviyor, Kimya Hatunda onu seviyordu¹²⁹. Lakin Mevlana, Şems-i Tebrizi'nin bir daha gitmemesi için kalıcı bir nedeni sağlamak için ve elinde tutabilmek adına Şems-i Tebrizi'yi evlendirmiş kendi kaldığı malikânede onlara bir oda vermiştir. Alâeddin Çelebi, Mevlana tarafından arka planda kaldığını onun gözün de varsa yoksa Sultan Veled vardır diye düşünüyordu.

Kimya Hatun'un da Şems-i Tebrizi ile evlendirilmesi Alâeddin Çelebi için çıkılmaz bir vaziyeti teşkil etmişti. Ayrıca Alâeddin Çelebi ara ara babası Mevlana'nın yanına gelirdi, Şems-i Tebrizi de o evde kalıyordu Kimya Hatun İle Alâeddin Çelebi karşılaşır birbirlerine bakardı. Bu yaşanan vaziyeti Şems-i Tebrizi fark etmişti ve *“Alâeddin Çelebinin bir gün yolunu çevirmiş bir daha benim odamın yanından geçmeyeceksin diye azarlamıştır.”*¹³⁰ Bu vaziyet Alâeddin Çelebi'nin Mevlana ve ona mensup olan bütün insanlarla ilişkisinin bir sonu olacaktı. Bu olayların bir nedeni de Sultan Veled'e verilen önemi kendisinde bulmaması bulunduğu ortamdan soğutulmasına yetecek kadar durumlar yaşanmıştı.

Alâeddin Çelebi açısından Şems-i Tebrizi'ye karşı büyüyerek artan düşmanlığı olmuştur. Kimya Hatun ile Şems-i Tebrizi arasında da anlaşmazlıklar giderek artıyordu Kimya Hatun sık sık evi terk edip kaçmak zorunda kalıyordu. Mevlana'nın aracılığıyla bulunup tekrardan evine getiriliyordu vaziyet bu halde devam ederken bir gün Şems-i Tebrizi, Kimya Hatunu dövmüştü üç gün sonra Kimya Hatun ölmüştür¹³¹. Tabi bu durumu duyan bazı kişiler olmuş devlet yetkilerine bu olayı anlatmışlardı. Şems-i Tebrizi Konya'ya geldikten sonra hayatını Mevlana ile kaldığı yerden devam edince halk içerisinde tekrardan fitnelik dedikodular katbekat artarak yeniden hortlayarak çıkmaya başlamıştı. Mevlana kendini raks ve semaa etmeye vermiş fakihlere ait olunan giydiği elbisesini çıkararak, Hint alacasından hırka ve bal rengine çalan takke giymişti. Bu olay karşısında fakihler daha fazla dayanamıyor ve Şems-i Tebrizi'ye olan düşmanlıkları katbekat artmıştır¹³².

Bir gece Şems-i Tebrizi evinde sohbet halindeyken yedi kişi onu dışarıya çağırmışlardı bunların içerisinde Alâeddin Çelebi olduğu hatta onu dışarıya çağıran kişinin

¹²⁹ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.142-143

¹³⁰ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.142-143

¹³¹ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.143

¹³² ÜRKMEZ, Melahat, a.g.e, s.206

de Alâeddin Çelebi olduğunu söylemektedirler¹³³ . Bazı kaynaklarda Şem-i Tebrizi hançer darbesiyle bir nara attığı ve oradaki bulunan yedi kişi kendinden geçmiş Şems-i Tebrizi oradan kaçmış ve kayıplara karıştığını söylemiştir. Nitekim Şems-i Tebrizi'nin üzerine saldırdılar ve vurdukları hançerin darbesi ile öldürmüşler sonra Şems-i Tebrizi'yi bir kuyuya attıkları söylenilmektedir¹³⁴.

Sabah Şems-i Tebrizi'nin evine geldiklerinde eşikte sadece birkaç damla kan görmüşler bundan başka bir delil bulunmamıştır. Şems-i Tebrizi'nin olayı hakkında dedikoduların, yalan haberlerin ardı arkası kesilmiyordu. Lakin bir ay kadar süre sonra Mevlana, Şems-i Tebrizi'n öldüğünü kabul ederek “*Ey Şems, sen Yusuf gibi kuyudasın*” diyerek yaşanan olayın farkında olduğunu belirtmiştir¹³⁵. Mevlana güneşini kaybetmiş karanlığa bürünmüştür, Şems-i Tebrizi ayrılığı onu şiir yazmaya, raks ve sema ile meşgul olmasına neden olmuştur. Bu konu hakkında daha detaylı olarak ilerleyen bölümde ele alınarak incelenecektir.

2.2. MEVLEVİ TARİKATI

2.2.1. Mevlevilik

Mevlevilik, Allah'ı bilme ve Allah'a kavuşma yolunda kendini terkin etmektir. Bu inanca sahip olan müridler, Allah'a ulaşmak için dünyadan, dünyanın nimetlerinden uzak durmak, gecesini gündüzünü ibadete vermek, Allah'ın adını ağzın düşürmemek, az yemek, az uyumak, az konuşmak, küçük bir oda da kırk gün boyunca ibadet etmeyi ve halvet içerisinde geçirmek lazımdı. Diğer bir yandan da Allah'a yolunda olup ulaşmak için aşk ve cezbede bulur¹³⁶. Mevlevi dergâhlarında insanları tasavvuf aşkı, eğitimi, terbiyesi ile olgunlaştırmayı amaç edinmiştir¹³⁷. Aşk coşturduğu ve cezbeyle arttırdığından Mevlevilikte müzik ve sema onda vücut bulmuştur. Mevlevi'ye mensup üyelerin sema gösterilerinden dolayı dönen dervişler diye de anılmaktadırlar.

Ayrıca Mevlevilik, Mevlana yolunda olma, onun tasavvufundan gitmektir. Mevlana'nın sağlığında Mevlevilik şekillenmeye bir vaziyet içinde olmaya başlamıştır.

¹³³ KAVAT, M usa, a.g.t, s.33

¹³⁴ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.149

¹³⁵ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.150

¹³⁶ ÖNDER, Mehmet, (1998), *Mevlana ve Mevlevilik*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, s.216-217

¹³⁷ AÇIK, Nilgün, (2004), *Mevlana ve Mevlevi Tarikatının Eğiticiği*, III. Uluslararası Mevlana Kongresi, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya, s.101

Lakin tam olarak Mevleviliğin tarikatlaşması Mevlana'nın vefatından sonra olmuştur. 671/1273 senesinden sonra Mevlevi'yi kaleme alan Hüsameddin Çelebi önderliğinde ve Sultan Veled ve torunu Ulu Arif Çelebi'nin katkılarıyla Mevlana'nın adına mensup tarikatı kurmuşlardır¹³⁸. 682/1283 senesinde Hüsameddin Çelebi vefat ettikten sonra ki süreçte dergâhın yönetimi Sultan Veled'e kalmıştır. Mevleviliğe işleyişi, üye olunması, ayinin yapılması, davranış biçimleri ve kuralları belirlenmiştir.

Mevlevi teşkilatının belirlemiş olduğu disiplin ve tüzükleri vardır. Bunlardan bazıları ise; kendilerini ve giydikleri elbiselerini daima temiz tutmalı, camide veya her hangi bir ibadet meclisinde konuşulmamalı, namazlarını her daim cemaatle kılmalı, gecelerini ibadet ile geçirmeli, sabah vakitlerinde Kur'an okunmalı ve güneş doğmadan evvel konuşulmamalı, akşam namaz vakti ile yatsı namazı arasında dua edilmekle meşgul olunmalı, fakir insanlara yardım elini uzatmalı, onlara hizmet etmekten gocunmamalı gibi bir takım kuralları mevcuttur¹³⁹. Ayriyeten Mevleviliğe giren kişinin mertebesinin yükselmesi de belirlenmiştir.

2.2.2. Mevleviliğin Sınıflandırılması

Allah'a ulaşmak için çizilen bir yolda, İslam'ın bütün kurallarını yerine getirenciye kadar yapılması ve uyulması gereken her şeyi eksiksiz yerine getirmek için bazı süreçlerden geçmek gerekliydi. Mevlevi dergâhına giren kişinin tıraş edildiği saç, bıyık, sakalın kesilmesi ve kaşların veya iki kaşın ortasından makasla birkaç kıl kesilmesiyle tören yapıldığı belirtilmektedir¹⁴⁰.

2.2.2.1. Muhib

Mevlevilikte ilk olarak Muhib gelir seven, sevgi besleyen ve Mevlevilik dergâhına karşı ilgi duyan her bir birey kendi isteğiyle başvurabilirdi. Mevlevi şeyhi bu başvuruyu kabul ederse kişi Muhib olabilmek için basit bir usulden geçmesi gerekirdi. Şeyh, Mevlevi külahını Muhib adayının başına takar, kişi şeyhin elini öper önünde diz çöker, Muhib adayının başını dizine koyan şeyh dua ve Fatiha okur sonra bir birlerinin elini aynı anda öper ve bundan sonra aday Muhib'dir¹⁴¹. Muhibler normal insanlar gibi iş güç sahibi ve dergâh dışında evi olan kişilerdir. Tarikatta yatıp kalmasına gerek yoktu, normal günlük yaşamına devam eden insanlardır.

¹³⁸ AKER, Aslı, (2006), *Mevlana'dan Ruha Dokunan Düşünceler*, Carpediem Yayınları, İstanbul, s.21

¹³⁹ EVA DE VİTRAY, Meyerovitch, a.g.e, s.30-31

¹⁴⁰ GÖLPINARLI, Abdülbaki, (2006), *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, s.178-179

¹⁴¹ ÖNDER, Mehmet, (1998), *Mevlana ve Mevlevilik*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, s.217-220

2.2.2.2. Nev-Niyaz

Mevlevi tarikatına kalıcı olarak gelen üye kesinlikle reşit olmak, bekâr olması ve ailesinden izin alması gerekliydi. Üyeye bu yolun ne kadar zor olduğu anlatılıyor üç gün boyunca bir oda da dizi kırmış şekilde oturup konuşmak yasak şekilde beklerdi. Yemek verdikleri vakit yer, namaz zamanlarında yerinden kalkar bir de doğal ihtiyaçlarında aksi takdirde bu yolculuktan çıkarılırdı. Üç gün bu bekleyişten sonra tekrar işin zorluğundan bahsedilir eğer devam edecek olursa on sekiz gün ayak işleriyle uğraşır ondan sonra bin bir gün yani çilekeşe alınır¹⁴². Tabi bu durum Mevlevi tarikatına giren üyenin isteğine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu sürenin dolması sonunda kişi tarikata kabul edildikten sonra kafasına sikke giydirilerek Mevlevihanede çalışmaya, üyelerin hizmetinde bulunmak ve sema meşk etmeye başlatılırdı. Nev-Niyaz işleri yapan kişi bundan sonra ise ‘can’ olarak hitap edilmekteydi.

2.2.2.3. Çilekeş

Normalde Tasavvuf usulünde inzivaya çekilme (halvet) kırk gündür, lakin Mevlevilikte bin bir gündür. Bu süre zarfında kurallara aykırı davranılacak olursa gününü uzatır sınıf atlayamazdı. Çilekeş sınıfında olan kişiyi üç yıl boyunca çok katı kurallara dayalı bir hayat bekliyordu. Yeni giren üyenin gururunu yok etmek için ve her şeyi kabul etmesi için ayak işleri, yerleri süpürmek, tuvaleti temizlemek, yatakları toparlamak, şeyhlere ve gelen misafirlere kahve yapmak, sofraya kurma, gelen kişilerin dervişlerin ayakkabılarını boyamak, tamir etmek, çamaşır yıkamak vb. birçok işleri yaparlardı¹⁴³.

İnzivaya çekilen bu üye bütün gün ayak işlerini yapar, akşam namazından sonra istirahat etmek için hüccesine giderdi. Küçük bir bölme oda şeklinde olan hücrede yatak ve yorgan yoktu bilerek verilmezdi, üye yerde yatardı ve bütün zor şartlara katlanması gerekirdi amaç ise ne kadar sabırlı, inançlı ve dayanıklı olması ölçülmektedir¹⁴⁴.

2.2.2.4. Derviş-Dede

Çilekeş günlerini tamamladıktan sonra ilk on sekiz gün dergâhtan dışarı çıkmamak şartıyla odasında kalırdı. Başına giyeceği Mevlevi külâhını takar bundan sonra derviş-dede olur. Eğer evlenmez ise dergâhta bir oda verilir orada yatar ve kalkar, bir yerde iş tutmazdı.

¹⁴² ÖNDER, Mehmet, (1998), *Mevlana ve Mevlevilik*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, s.217-220

¹⁴³ ASAF, Halet Çelebi, (1957), *Mevlana ve Mevlevilik*, Nurgök Matbaası, İstanbul, s.151

¹⁴⁴ EVA DE VİTRAY, Meyerovitch, a.g.e, s.33

Evlenmek isterse de dergâh dışın evini tutar işini gücüne bakar belirli vakitlerde dergâha gelir Mesnevi’hansa Mesnevi okutur, semazense semaa yaptırırdı¹⁴⁵.

2.2.2.5. Şeyh (Zabitani)

Mevlevi dergâhında en üst konum ise şeyhlikti, dergâhı temsil eden, bütün sorumluluğunu alan ve yöneten kişidir. Daha önce şeyhlik konusunda olmayan bir usûl Sultan Veled’den sonra şeyhlik babadan oğula geçmesi gelenek haline getirilmişti. Daha sonra bu dergâh şeylerine ise Çelebi adı verilmeye başlanmış ve bundan ötürü Çelebi adıyla anılmaya ve hitap edilmeye başlanmıştır. Bu durumun neticesinde Mevlevi dergâhının başındaki kişiye Çelebi denildiğinden Çelebiler dönemi olarakta devam etmiştir.

¹⁴⁵ ÖNDER, Mehmet, (1998), *Mevlana ve Mevlevilik*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, s.217-220

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHİ EVREN VE MEVLANA CELALEDDİN RUMİ'NİN TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ İLE İLİŞKİLERİ

3.1.1. Ahi Evren ile I. Gıyaseddin Keyhüsrev ilişkisi

Sultan II. Kılıçarslan'ın on bir oğullarından en küçüğüdür I. Gıyaseddin Keyhüsrev 559/1164 senesinde doğmuştur. Ülkeyi oğulları arasında paylaştıran II. Kılıçarslan, oğluna Borgulu ve Kütahya bölgesinin yönetimini vermiştir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev Türkmenlerin kendisine tabi olduğu halde sorun çıkması için uğraşması ve Haçlı ordularına karşı büyük kayıplar vermişti. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, babası, II. Kılıçarslan ile ağabeyi Kutbeddin Melikşah arasındaki anlaşmazlıkta babasını desteklemişti bunun neticesinde babası Sultan II. Kılıçarslan tarafından veliaht ilan edilip 588/1192 senesinde tahta çıkmıştır¹⁴⁶.

Abbasi devletinin 575/1180 senesinde Bağdat Halifesi Nasır Li-Dinillah Ebu'l Ahmet yönetimin başına geçmişti. Bağdat Halifesi yönetime geçtiği vakit ülkenin içerde ve dışarıdaki durumu buhranlı idi. Halife hem kendi otoritesini hemde ülkenin menfaati gereği Fütüvvet teşkilatını kurmak istemiştir. Halife için Fütüvvet teşkilatının önemi ise, bütün İslam devletlerinin Halifesi olarak dini ve siyasi nüfuzunu kullanarak İslam dünyasını kontrol altında tutmak istemesidir. Nitekim 583/1187 senesinde Fütüvvet libasını giyerek meşru kılmış kendi dışında cereyan eden kurumları ise saf dışı bırakmak istemiştir¹⁴⁷.

Bu durum karşısında İslam devletlerinin yöneticileri tahta geçtiği vakit Halifeden onay almak ve yönetimlerini meşru kılmak istemeleri gelenek haline gelmişti. Fütüvvete girebilmek için Halifenin libasını (şalvar) giymesi, şed (kuşak) bağlaması, ku'sul-futuvva

¹⁴⁶ SEVİM, Ali-YÜCEL, Yaşar, (1989), *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.138

¹⁴⁷ BAYRAM, Mikail, (2017), *Anadolu'nun Ahiliğinin Teşekkülündeki Rolü açısından Fütüvvet Hareketi ve Tarihi*, Selçuklu Medeniyet Araştırmaları Dergisi, C.I, S.2, s.64

(şarabını) içmeleri karşılığında görevi tamamlayıp Halifenin otoritesini kabul edilmiş olunuyordu. Bu olay İslam devletlerinde kendine yer bulduğu gibi Türkiye Selçuklu devletinin topraklarında kendine yer bulmuştu.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev Fütüvvet libasını giymek istemesi üzerine Abbasi Halife Nasır Li-Dinillah'a elçi olarak Mecdüddin İshak'ı göndermişti. Bir süre Bağdat'ta kalan İshak dönmek üzereyken I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in emri üzerine orda bulunan bazı muttasıfların Anadolu'ya gelmesini istemiştir. Bağdat Halifesinin izni ile Muyhiddin İbnü'l Arabî, Evhadüddin-i Kirmani ve Şeyh Nasirüddin Mahmut el-Hoyi vd. önemli tasavvuf ehli olanlar Anadolu'ya gelmiştir. Ahi Evren ile I. Gıyaseddin Keyhüsrev arasındaki ilişki bu şekilde başlamıştı. Bu dostane ilişki Ahi Evren'in Anadolu'ya gelip yerleşmesine vesile olmuştur.

3.1.2. Ahi Evren ile I. Alâeddin Keykubat İlişkisi

I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğlu olan I. Alâeddin Keykubat 587/1190 senesinde doğmuştur. I. Gıyaseddin'in ölümünden sonra oğulları İzzeddin Keykavus, I. Alaeddin Keykubat ve Celaledin Keyferiddun kalmıştı kardeşler arasında taht kavgası başlamıştı. Babasının ölümünden sonra devlet erkânı Sultanlığa ağabeyi I. İzzeddin Keykavus'u seçti; Kayseri'de yapılan bir törenle tahta çıkardı. Bunu kabul etmeyip tahta geçmek isteyen Keykubat, Erzurum meliki olan amcası Tuğrul Şah ve Ermeni Kralı II. Levon ile anlaşarak ağabeyinin bulunduğu Kayseri'yi kuşattı. Fakat taraftarları ağabeyi ile birleşince zor durumda kalarak Ankara Kalesine sığındı. Ankara Kalesi ağabeyi Keykavus tarafından kuşatıldı. Alaeddin Keykubat, bir yıl süren direnişten sonra erzak tükenince; kendisine ve Ankara halkına zarar verilmemesi şartıyla 609/1213 senesinin baharında teslim oldu. I. Alâeddin Keykubat Minşar kalesinde hapse atılmıştı¹⁴⁸. Sultan İzzeddin Keykavus'un ölümünden sonra Türkiye Selçuklu devletinin başına geçecek bir oğlunun olmamasından dolayı Koyluhisar meliki Celaledin Keyferidun ve ı. Alâeddin Keykubat'ın durumunu görüşükten sonra I. Alâeddin Keykubat'ın 617/1220 senesinde tahta geçmesine karar verdiler¹⁴⁹.

I. Alâeddin Keykubat Anadolu'da bütün âlimlere destek maddi manevi her türlü desteğini esirgemeyen bir hükümdardı. Bunun neticesinde ise Ahi Evren Anadolu'ya

¹⁴⁸ SEVİM, Ali-MERÇİL, Erdoğan,(2014), *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.154

¹⁴⁹ SEVİM, Ali, (1988), *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya Kadar)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.92

gelerek ilk yerleştiği yer Konya olmuş daha sonra ise Ahi Evren Kayseri’de kendi mesleği olan debbağ atölyesini (deri atölyesi) kurmuştur. Ahi Evran hem iyi bir muttasıf hemde çok iyi zanaatkârdı. Mesleğini icra ettiği süreçte esnafları birleştirerek örgüt haline getirmiş çeşitli esnafların toplanmasıyla Ahilik teşkilatını kurmuştu. Bu çalışmaları tabi ki Sultan I. Alâeddin Keykubad döneminde vuku bulmuş ve onun izniyle gerçekleşmiştir. Ahilik teşkilatının gelişmesinde I. Alâeddin Keykubad’ın çok büyük desteği vardı Ahi Evren ile arası da çok iyiydi. Verilen bu destek adeta Ahiliğin altın çağını yaşadıklarını söyleyebiliriz Ahiliğin bütün Anadolu’ya yayılmasına ve gelişmesine vesile olmuştur¹⁵⁰. I. Alâeddin Keykubad’ın varlığından rahatsız olan bir grup devlet adamları ve oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev vardı onlar bir plan dâhilinde Sultanı zehirlemişlerdir¹⁵¹.

3.1.3. Ahi Evren ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev ilişkisi

I. Gıyaseddin Keyhüsrev 618/1221 senesinde doğmuş, babası I. Alâeddin Keykubat, annesi Hunat Hatun (Mahperi Sultan)’dur. I. Alâeddin Keykubat 1128 senesinde Mengüçoğlu beyliğini ortadan kaldırdıktan sonra toprakları kendi devletine kattıktan sonra oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev’i Erzincan’a melik olarak atabeyi Mübarizeddin Ertokuş ile birlikte görevlendirmiştir. Melikliğinin başlarında Trabzon’u kuşatmıştır. I. Alâeddin Keykubat hayatta iken veliahtlığına küçük oğlu İzzeddin Kılıçarslan’ı atamıştı. Fakat babasının ölümünden sonra ise Gıyaseddin Keyhüsrev, İzzeddin Kılıçarslan ve Rükneddin arasında taht mücadelesi başlamış I. Alâeddin Keykubat devletin başına İzzeddin Kılıçarslan’ın geçmesini istemişti fakat Sadeddin Köpek önderliğinde bazı devlet adamlarının desteği ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev Türkiye Selçuklu devletinin başına çıkmıştır¹⁵².

Yaşanan bu hadiseler Ahilerin hoşuna gitmemişti, bu duruma karşı Türkmen halkı ile tepki göstermişlerdi. Türkmen halkın içinde bulunduğu maddi ve manevi sıkıntı ise II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde daha da artmıştı. Tabi bu durum karşısında II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve bazı devlet adamlarına karşı yapılan tepkiler neticesinde Türkmen halka bir de Ahilik örgütüne karşı cephe almıştırlar. Ahilik teşkilatına mensup olan kişiler I. Alâeddin Keykubad dönemini mumla arar olmuşlar git gide artan baskılar ve

¹⁵⁰ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.35

¹⁵¹ KOCA, Salim, (2010), *Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet Sultan I. Alâeddin Keykubad’ın Zehirlenmesi*, Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.27, s.356-357

¹⁵² TURAN, Osman, (1969), *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, s.95

zulüm altında yaşamaya başlamışlardır. Nitekim Türkmen grupları içinde geçerli olan bu durum daha fazla dayanılacak gibi değildi.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev içinde bulunduğu buhranlı dönemleri atlatmak adına ilk başta Sadreddin köpek'i öldürmesi ile otoritesini güçlendirmek istemiştir¹⁵³. Sadreddin Köpeğin öldürülmesi neticesinde Türkmenlerin kendi iktidarına karşı oldukları gereği halkı ve Ahileri cezalandırmıştır. Bu iktidar karışıklığı içinde yer aldığı gerekçesiyle bazı Ahi önde gelen şahsiyetler tutuklanmış bunlardan bazıları Ahi Ahmed, Ahi Evren de tutuklanarak hapse atılmıştır¹⁵⁴. Ahi Evren, karışmış olduğu olaydan ötürü yakalanarak tutuklanmış Konya'da beş yıl tutuklu kalmıştır.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölmesi sonucu iktidarın naipliğinde bulunan Celaledin Karatay'ın genel af ilanı ile Ahi Evren beş yıl sonra hapisten çıkmıştır. Ahi Evren Letaif-i Hikmet siyasetname türünde olan eserini Sultan II. İzzeddin Keykavus'a sunmuştur. Ahi Evren'in Türkiye Selçuklu devletinin Sultanı II. İzzeddin Keykavus döneminde vezirlik vazifesinde bulunduğu söylenmektedir.

3.1.4. Mevlana Celaledin Rumi ile I. Alâeddin Keykubad İlişkisi

Bahaeddin Veled Belh şehrinden göç ettikten sonra birçok diyarları gezdikten sonra Anadolu'ya gelmiştir. İlk olarak ise Malatya'ya gelmiş biraz kaldıktan sonra ise Erzincan'a geçmiştir. Burada dört yıl kaldıktan sonraki durağı Larende (Karaman) olmuştur. Bahaeddin Veled'in müderrisliği, vaazları ve namı Anadolu'ya yayılmıştı. Anadolu'ya gelen âlimlerden en çok iz bırakanlardan bir tanesi de Sultanü'l Ulema unvanıyla anılan Bahaeddin Veled'dir¹⁵⁵.

I. Alâeddin Keykubad bu hadiseye tanık olmuş ve Bahaeddin Veled ile ailesini Konya'ya davet etmiştir. Daveti kabul eden Bahaeddin Veled ve ailesi Konya'ya gelişinde büyük bir kalabalığın yanında Sultan I. Alâeddin Keykubad ve devlet adamları tarafından karşılanmıştır. I. Alâeddin Keykubad, Bahaeddin Veled'in Konya'ya geldiği vakit kendisini saraya davet etmiş Bahaeddin Veled ise buna razı olmamıştır. Bahaeddin

¹⁵³ KAYMAZ, Nejat, (2014), *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyased-din Keyhüsrev ve Devri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.55

¹⁵⁴ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.36

¹⁵⁵ UYUMAZ, Emine, (2003), *Alâeddin Keykubad Dönemi Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.97

Veled'in, Sultana şu cevabı vermişti; “İmamlara medrese, şeyhlere hankah, emirlere saray, tüccarlara han, başıboş gezenlere vazifeler, gariplere kervansaray münasıptır¹⁵⁶.” diye cevap vermişti

Velhasıl Bahaeddin Veled ve ailesi için Konya’da medrese yapılmış ve burada ikamet edilmiştir. Konya’da müderrislik yapan Bahaeddin’in ünü Anadolu’nun her yanına yayılmıştı. 628/1231 senesinde Bahaeddin Veled hastalanmış hastalığının üçüncü gününde ahirete göç etmişti. Bahaeddin Veled’in ölüm haberi Türkiye Selçuklu devletinde matem havası yaratmıştı. Sultan üzüntüsünden bir hafta tahtına oturmamıştı, Türkiye Selçuklu devletinde kırk gün yas ilan edilmişti. I. Alâeddin Keykubad’ın, Celaledin Harizmşah’a karşı kazandığı zaferi maneviyat olarak savaşa gitmeden önce Bahaeddin Veled’in türbesinde dua etmesi ile baędařtırmıřtır¹⁵⁷.

Bahaeddin Veled’in ölümünden sonra Sultan I. Alâeddin Keykubad onun yerine oğlu Mevlana Celaledin Rumi’yi müderris olarak atamıştır. Anadolu’da Mevlana’nın serüveni bu şekilde başlamış oldu. Konya medreselerinde vaaz ve sohbetlerin yapıldığı yerlerde daha sonraki süreçte Rebab çalmak ve sema törenleri düzenleme gibi konular olunca şiddetli tartışmaların icra edildiği Konya’da belli bir oranda hoşgörü gösterilmiştir. Neticede müderrislik ve ilim icara ederlerdi¹⁵⁸. İç Asya’dan göç edip gelen babası ve Mevlana dönemin genel özelliklerinden haberdarları. Geldikleri İç Asya kültürünü ile ikamet ettikleri Diyar-ı Rum’daki kültürlerin kaynaşmasında da etkin rolleri vardı. Kendilerinden sonra oğlu ve torunları tamamen ise Rum Diyarı’nın insanı olmuřturlar¹⁵⁹. I. Alâeddin Keykubad döneminde Mevlana’nın icra ettiği müderrislik, vaaz verme ve sohbetleri yoğun şekilde devam ediyordu. Binlerce insan Mevlana’nın müridi olmuş sohbetleri kalabalıktan taşıyordu. Mevlana’ya yakın olan kişilerde I. Alâeddin Keykubad dönemimde yönetimde, eğitimde, dini ve askeri teşkilatında kendilerine yer bulmuştu.

3.1.5. Mevlana Celaledin Rumi ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev İlişkisi

I. Alâeddin Keykubad’ın zehirlenmesi neticesinde II. Gıyaseddin Keyhüsrev iktidara geçmiştir. I. Alâeddin Keykubad’ın âlimlere, ilime ve zeki insanlar yerine cahil ve bilgisiz insanları tercih etmiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev dünyevi âleme dalmış zevk ve eğlence içinde devletin yönetimi ile toplumun düzeninden uzak kalmıştı. Mutasavvıfları,

¹⁵⁶ BAYKARA, Tuncer, (1998), *Türkiye Selçuklu Devrinde Konya*, Konya İl Kültür Müdürlüğü, Konya, s.78

¹⁵⁷ PAYDAş, KAZIM, *Mevlana Celaledin’in Anadolu Selçukluları ile Olan Münasebetleri*, Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu I, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi, şanlıurfa, 2007, s.49

¹⁵⁸ BAYKARA, Tuncer, (1998), *Türkiye Selçuklu Devrinde Konya*, Konya İl Kültür Müdürlüğü, Konya, s.76

¹⁵⁹ BAYKARA, Tuncer, (2004), *Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, s.232-233

ehlisünnet sahibi olan dini bilgin insanlar ve müridler saray yönetiminden uzaklaştırılmıştır. Tabi bu durumda Mevlana ve onun müridleri de bu durumdan etkilenmiştir¹⁶⁰. II. Gıyaseddin Keyhüsrev ile Mevlana arasında olumlu veya olumsuz kesin bir cereyan eden olayın bilgisine kaynaklarda belirtilmemiştir.

Türkiye Selçuklu devletinin en vahim sonucunu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in döneminde fazlasıyla yaşamıştır. Çünkü bu dirayetsiz yönetimin neticesi ile dış nifakların işgaline açık hale getirilmişti. 641/1243 senesinde Moğolların istilasına uğramış Köseadağ savaşın çıkmasına vesile olmuş ve bu savaşın sonucunda Türkiye Selçuklu devletinin Moğol hâkimiyetine girmesine neden olmuştur. Savaş neticelenince II. Gıyaseddin Keyhüsrev iktidarı bırakıp Tokat'a kaçmıştır. Onun yerine bir süre naiplik yapan vezir Celaledin Karatay ile münasebeti olmuştur.

3.1.6. Mevlana Celaledin Rumi ile Süleyman Pervane İlişkisi

II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde vezir olan Süleyman Pervane, Mühezzibüddin Ali'nin oğludur. 641/1243 senesinde yapılan Köseadağ Savaşından sonra Anadolu coğrafyasını egemenliği altına aldıktan sonra Moğolların hâkimiyetine bağlı kalarak Erzincan ve Tokat bölgesini korumakla görevlendirilmiştir. Moğol komutanı Baycu Noyan'ın güvenini kazandıktan sonra 654/1256 senesinde pervane görevine yükseldi. Selçuklu Sultanları II. İzzeddin Keykavus ve kardeşi IV. Rükneddin Kılıçarslan arasında yaşanan taht mücadelesinde gücünü arttırmış ve IV. Kılıçarslan döneminde ise 658/1260 senesinde vezirliğe yükselmiştir. Süleyman Pervane 1262 senesinde Denizli ve Antalya yöresindeki Türkmenleri denetim altına almaya çalışmıştır.

Tabi Köseadağ Savaşı neticesinde boş kalan tahta vezir Süleyman Pervane dışarıda Moğolların güvenlerini kazanmak, içerde ise Türkiye Selçukluları devletinin devlet adamlarının güvenlikleri kazanmak adına ikili oynayarak devleti ayakta tutmaya çalışmaktadır¹⁶¹. Mevlana, manevi kişiliği ile toplumun her daim bilgisine başvurduğu ve Moğol idarecilerinde önem verdiği önemli şahsiyettir. Moğol idarecilerden olan Süleyman Pervane, Mevlana'yı sık sık ziyaret etmiş, sohbetlerinde bulunmuş, bazı dönemlerde kendi

¹⁶⁰ AKAY, Nimetullah, (2014), *Başlangıcından XVIII. Yüzyılın Sonuna Kadar Mevlevilik Devlet İlişkisi*, Doktora Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, s.65

¹⁶¹ AKAY, Nimetullah, a.g.t, s.67

makamında ağırlamış, Mevlana'nın düzenlediği sema törenlerine katılmış ve ziyafetler tertip etmiştir¹⁶².

XIII. yüzyıl ilk yarısında Mevlana, dönemin sosyal ve siyasi yapıların içinde yer almıştır. Türkiye Selçuklu devletinin vaziyetinin kötü olduğu dönemde, diğer taraftan da Moğolların yanında yer almış İslamiyeti henüz kabul etmeyen toplulukların Anadolu'ya gelmesi ve aralarında ise birçok Türk'ün de yer alışı kitlelerin İslamiyete geçmesine vesile olmuştur¹⁶³. Ayrıca Türkiye Selçuklu Sultanlarından 642-655/1245-1257 senelerinde II. İzzeddin Keykavus döneminde, 655-664/1257-1266 senelerinde IV. Rükneddin Kılıç Arslan gibi dönemin sultanları, emirleri, vezirleri ve bazı devlet adamları Mevlana'nın sema gösterilerinde bulunmuşlardır.

Son olarak ise Mevlana Celaleddin Rumi ile IV. Rükneddin Kılıçarslan arasında geçen bir diyalogdan bahsetmek gerekirse; bir gün sohbet esnasında IV. Rükneddin Kılıçarslan, Mevlana hakkında incitici bir cümle kullanması ile araları açılmıştı. Bunun üzerine Sultan, bulunduğu mecliste “*Türkmen şeyhlerinden Baba Merendi'yi kendisine baba edindiğini söylemiş*” Mevlana ise bunun üzerine “*sen kendine yeni baba edindinse bizde kendimize yeni evlat buluruz*” diyerek sohbet yerinden ayrılmıştır¹⁶⁴. Bu cereyan eden hadiselerin dile getirilmesi şunları ifade etmekte ki Ahi Evren ve Mevlana Celaleddin Rumi'nin Türkiye Selçuklu devletindeki nüfuz etmekte olduklarını belirtmektedir. Bu âlimlerin devlet yönetiminde siyasi, sosyal, dini ve kültürel anlamdaki etkileri olmuştur. Sultanlar tarafından da destek sahası bulunca ise Anadolu'da genişçe yayılma fırsatını yakalamışlardır. Lakin bazı Sultan ve devlet yöneticileri tarafından yolları kesildiği vakit Mevlana'nın yukarıda belirtildiği gibi kendilerine başka taraftar bulmaya ve etkin olmaya çalışmışlardır.

3.2. AHI EVREN VE MEVLANA CELALEDDİN RUMİ ARASINDAKİ MÜCADELENİN BAŞLAMASI

3.2.1. Bahaeddin Veled ve Akli İlimcilerle İhtilafa Düşmesi

Bahaeddin Veled Horasan bölgesinin Belh şehrinde ikamet ettiği vakitlerde adından söz ettiren önemli mutasavvıf bir kimliği sahipti. Yaşadığı dönemde Peygamber efendimizin sünnetlerini vaazlarında ve sohbetlerinde dile getiriyordu. Dini konularda çok

¹⁶² AÇIK ÖNKAŞ, Nilgün, (2011), *Mevlevilerin Yönetimle İlişkileri*, Kırgızistan İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Akademik Barış Dergisi, S.23, s.2

¹⁶³ BAYKARA, Tuncer, (2004), *Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, s.232-233

¹⁶⁴ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.

hassastı hafif bir muhalefet yapmaya kalktığı vakit bıçağın keskin tarafı gibi sert bir mizaha sahipti. Katı sert kurallarıyla yenilikçiliğe kapalı bir görüş anlayışı vardı. Tabi zaman her daim olduğu gibi yerinde kalmamakta idi her şey değişmekteydi. Bütün ihtiyaçlar, gereksinimler, hayata dair görüşler, yaşam biçimi, dünyayı anlayış biçimi gibi diğer sosyal ve kültürel bakış tarzları değişmekteydi. Dönemim akli ilimleri, felsefecileri ve ilmi çalışma yapan zümrelerle Bahaeddin Veled arasında çetin çekişmeler yaşanmıştı¹⁶⁵.

Bahaeddin Veled ile ihtilafa düşen âlimler; Fahreddin-i Razi, Zeyn-i Razi, Tac-ı Zeyd, Şemseddin-i Hani, Cemaleddin-i Hasiri, İbn Kaadi-i Sıddık, Amid-i Mervezi gibi şahsiyetlerdi. Bahaeddin Veled bu âlimler hakkında vaaz sohbetlerinde dini istismar ediyorlar algısı yaratması aralarında husumete neden olmuştur. Tabi aynı şekilde ise bu âlimler de Bahaeddin Veled hakkında gerici olduğunu kendileri için düşman olarak görmüşlerdir. Bahaeddin Veled sohbetlerde bunların hakkında ihtilaf ederek halka karşı kin besletmekteydi. Bu durum karşısında ise âlimler sultan Muhammed Kubauddin Harizmşah' a şikâyetle bulunmuşlardı. Aralarında yaşanan gerilimi Eflaki'nin eserinde anlattığına göre *“Ey Fahreddin-i Razi, ey Muhammed Harizmşah ve diğer bid'atçılar! Biliniz ve haberdar olunuz ki, siz rahata kavuşup yüz bin gönlü ve birçok ilahi devletleri bırakarak kendinizi karanlığa attınız. Bu kadar mucize ve delilleri bırakarak mucizeler peşinde koşunuz. Dünyanın bu kadar karanlığı birçok aydınlıkları size karanlık ediyor. Bu karanlıkların bu aydınlıklara üstünlüğü, nefsin üstünlüğünden ötürüdür. Nefsin bu üstünlüğü sizi işsiz bırakıyor ve siz kötülüğe çalışıyorsunuz. İşsizde kalınca da daim kötülük yapıyorsunuz. Bu sebepten karanlık, vesvese boş hayal, insanı bozan sevdalar, sapıklıklar ortaya çıkıyor. Bundan dolayı sizde akıl yabancısıdır, nefis de kendi ülkesinde hâkimdir. Nefsin bulunduğu o ülke şeytana aittir¹⁶⁶.”* ifadesinde bulunmuştur

Bahaeddin Veled kendi sınırlarının dışına çıkarak hakarete bulunması Sultan Muhammed Harizmşah'ın tepkisini çekmiş ve Horasan'dan gitmesine neden olmuştur¹⁶⁷. Bahaeddin Veled bu süreçten sonra ihtilafa düşen âlimlere düşmanlık beslemiş bu âlimlerin içerisinde Fahreddin Razi ve onun öğrencisi Evhadüddin-i Kirmani ile münakaşa etmeleri başlamıştır. Bu vakanın ucu Mevlana ve Ahi Evren' e kadar gelmiştir. Mikail Bayram'ın ifade ettiğine göre; Bahaeddin Veled ve Fahreddin Razi arasındaki ihtilaf Razi'nin öğrencisi Fahreddin Kirmani ve yakın çevrelerine kadar uzanmaktadır. Mevlana ise babasına yapılan mücadeleler, eleştiriler, karşıt görüşte olan kişi ve zümrelerle

¹⁶⁵ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.111

¹⁶⁶ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.111-112

¹⁶⁷ FÜRÜZANFER, Bediüzzaman, (1997), *Mevlana Celaleddin*, Çevr: UZLUK, Feridun Nafiz, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.95-96

mücadelesini sürdürmüştür. Horasan bölgesinde cereyan eden olay Mevlana ile Ahi Evren arasındaki Anadolu'daki hasıl oluşu ikisinin arasındaki mücadelenin sadece başlangıcıydı¹⁶⁸.

Bir diğer rivayette ise; Sultan Muhammed Harizmşah'ın Horasan'da bir gün sohbet tertip etmiş ve herkes de davet edilmişti. Bu sohbet meclisinde devrin ileri gelenleri kendi fikirlerini tartışma konusu açarak fikir tartışması icra ediyorlardı. Bu mecliste Türkçe mi üstün Farsça mı üstün olduğuna dair bir tartışma çıkmış ve bu tartışmaya Bahaeddin Veled ile Fahreddin Mübarekşah arasında tartışmaya açılmıştı. Bahaeddin Veled Farsçanın Türkçeden üstün olduğunu, Fahreddin Mübarekşah ise Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu savunmuştur. Bu savundukları kanıları ise meclis tarafından Fahreddin Mübarekşah'ın görüşü kabul edilmişti. Meclisi yöneten Fahreddin-i Razi de Türkçenin üstünlüğünü kabul etmiştir. Savını beğenmiş Hatta Sultan Muhammed Harizmşah' da bu duruma ikna olmuştu¹⁶⁹. Bundan ötürü ise Bahaeddin Veled hem Fahreddin-i Razi kâfir olarak itham ederek ihtilafa düşmüş hem de Sultana gönül koyarak Belh'ten göç ettiği rivayet edilir.

Fahreddin-i Razi gerçek bilgiye akıl yoluyla ulaşabilmenin imkân olduğunu savunurken Bahaeddin Veled ise gerçek bilgiye ulaşmada sezginin önemi vurgulaması da ikilinin arasındaki çatışmaların çıkması bu rivayetlerdendir¹⁷⁰. Zikredilen olaylar bu âlimlerin birbirlerine karşı ihtilafın ortaya çıkmasında etkin rol oynamıştı. Fahreddin-i Razi'nin öğrencisi Evhadüddin-i Kirmani de tartışmanın yaşandığı mecliste bulunmuştu o da Bahaeddin Veled'den nasibini alanlar arasındaydı.

Kökeni Türkmen soyuna dayanan Fahreddin-i Razi Horasan bölgesinden Bağdat'a gitmişti. Halifesinin şeyhlerinden Muyhiddin Arabî'nin de öğrencisi olan Fahreddin-i Razi Fütüvvet teşkilatını İslam devletlerinde yayılmasında vesile olan diplomat grubunda yer almıştı. Bağdat Halifesinin emri ile Anadolu'ya Şeyhu's Şuyuh'u (ihtiyar şeyhler) olarak görevlendirilmiş gelen Fahreddin-i Razi, Ahi Evren ile birlikte Türkiye Selçuklu devletine gelmişlerdi¹⁷¹. Sultan I. İzzeddin Keykavus'un isteğiyle 601/1205 senesinde Anadolu'da

¹⁶⁸ BAYRAM, Mikail, (2001), *Tarihin Işığında Nasreddin Hoca ve Ahi Evren*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.43

¹⁶⁹ ÖZTOPRAK, Fahrettin, a.g.e, s.2-4

¹⁷⁰ ÇEKER, Semih, (2008), *Anadolu Selçukluları Zamanında Gelişen Fütüvvet Teşkilatı ve Bu Teşkilatın Halkın Eğitimine Olan Katkıları*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.99

¹⁷¹ HACIGÖKMEN, Mehmet Ali, (2001), *Anadolu Selçukluları Zamanında Sadrü'd-din Konevi'nin Türkmen İsyânlarına Bakışı*, Selçuklu Üniversitesi, Türkiyat Araştırma Enstitüsü, S.10, s.41

kalmışlardı. Bahaeddin Veled'de ailesiyle birlikte 616/1219 senesinde Anadolu'ya gelmişti. Horasan'da yaşanan husumet Anadolu'ya taşınmış tekrardan vakaların cereyan etmesinde etkin bir rolü olacaktı.

3.2.2. Mevlana Celaleddin Rumi ile Ahi Evren'in İhtilafı

Bahaeddin Veled ailesiyle birlikte I. Alâeddin Keykubad'ın davetiyle Konya'ya gelerek yerleşmişti. Ahi Evren ve Evhadüddin-i Kirmani de Konya'da Ahilik teşkilatını kurmuş Sultan tarafından da destekleniyorlardı. 628/1231 senesinde Bahaeddin Veled vefatıyla babasının yerini alan Mevlana Celaleddin Konya'da müderrislik görevine geçmişti. Ahi Evren ve Mevlana'nın arasındaki ihtilafların başlamasında kendi duyuş, düşünce, dini anlayış, kültürel, siyasi, devlet yönetiminde otorite sahibi olmak istemeleri ve bilgi farklılıklar gibi sebepler çatışmanın başlamasında etkin rol oynamıştı¹⁷². Türkmen mutasavvıfların anlayış ve düşüncesiyle İran kültüründe yetişen âlimlerin anlayışı ile düşüncelerin çatışmaları fikir ayrılıklarını daha da derinleştirmiştir.

Şahabeddin Suhreverdi'nin tarikatına mensup olan Evhadüddin-i Kirmani, Muyhiddin-i Arabî'den ders almış hem Bağdat'ta hem de Şam'da bu âlimlerin yolunda yürümüş ve ders almıştı. Suhreverdi'nin devlet yönetimiyle olan bağlantısından kaynaklanan bir sebeple Mevlana pek hoşlaşmamaktadır. Evhadüddin-i Kirmani damadının kurduğu Ahilik teşkilatı için ara ara Konya'ya gelip gitmekteydi. Mevlana ile görüştüğüne dair kesin bir bilgi yoktur lakin birbirlerinden haberdar oldukları bilinmektedir. Şahabeddin Suhreverdi'yi pek sevmediği bilindiğinden bundan ötürü Evhadüddin-i Kirmani'yi sevmediği ve ona karşı kızgın olduğu belirtilmektedir¹⁷³.

Mevlana kendisine düşman olarak gördüğü kişileri ise Mesnevi adlı eserinde hikâye konusu ederek anlatmaya çalışmıştır. Hikâye konusu ettiği kişileri aşağılayıcı, müstehcen olaylarla, lakap takmakla ve bu hadiseleri hayvani simgelere indirerek anlatmıştı. Mesnevi eserlerinde geçen hikâyelerde insanları bir olay veya hayvani motiflerle şiddetli biçimde hicvetmektedir. Mevlana'nın eserlerinde Ahi Evren'e taktığı lakaplar ve düşmanlığını daha detaylı olarak incelemek gerekir.

Mevlana eserinde Ahi Evren hakkında iğneleyici bir konuşma yapmıştır. Mevlana bir sohbet mecrasında geçen konuşmasında; “*Bazı katreler toprağa karılmıştır; bazı katreler*

¹⁷² BAYRAM, Mikail, (2001), *Tarihin Işığında Nasreddin Hoca ve Ahi Evren*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.43

¹⁷³ ÜREMİŞ, Ali, (2010), *Türkiye Selçuklularında Bazı Sünni Tasavvuf Hareketleri*, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.28, s.308

yapraklarda asılı kalmıştır; bazı katreler karanlıkların vesveselerine dalıp kendilerini çarmıha germişlerdir. Bazı katreler, ağaçların dadılığıyla onların kökleri tarafından emilmişler, ağaçların köklerine girmişlerdir. Her can katresi, bir şeyle oyalanmada. Biri terzilik etmede; biri ayakkabıcılıkla uğraşmada. Biri Ahilik sevdasına kapılmış, öbürü de kokuya, rengine kaptırmış kendini; denizi unutup gitmişlerdi¹⁷⁴.” Buradan da açıkça anlaşılacağı üzere Ahi Evren’e karşı iğneleyici ve alaycı bir tutum sergilediği ve bu konuşmayı da eserinde yer vermiştir.

3.2.3. Mevlana’nın Eserlerinde Ahi Evren ile İlgili Lakapları ve Hicivleri

Mevlana dönemin cereyan eden siyasi, sosyal, kültürel ve dini mecmuada yaşanan olaylarını eserlerinde Mesnevi, Divan-ı Kebir, Mecalis-i Seba ve Fihi Ma-fih de hicvetmiş, onlara mesaj yollamıştı ve halkın o kişiler hakkında farklı düşüncelerine yol açmıştı. Ahi Evren hakkında ise Hace, Cuha, Ejder, Mar (yılan), İblis, Muhannes (eşcinsel), Hadım, Etber (züriyetsiz), Kundeh, Pelid (çirkef) ve Mar-gir (yılan avcısı) gibi kötüleyici, aşağılayıcı ve belden aşağı vurucu insafsızca hicvetmiştir¹⁷⁵. Bu takmış olduğu lakapları ise eserlerin de hikâye konusu ederek anlatmıştır. Bu kanının doğru olduğunu kanıtlayan niteliklere sahip olarak gösterilmesi ise Ahi Evren’in şahsiyetinden, özelliklerinden ve mesleğinden dem vurmaktadır.

3.2.4. Ejder ve Mar (yılan) ile İthaf Etmesi

Ahi Evren’in mesleği hakkında daha önce belirtildiği gibi debbağ atölyesi (dericilik) ile uğraşırdı. Yılan derisinden eşya yapardı hatta Türkiye Selçuklu Sultanına yılan derisinden kemer yaptığına dair bilgi vardır. Evren kelimesinin anlamının yılan ve ejder anlamına geldiğinden bahsedilmişti. Mevlana onun hakkında Mesnevisinde birçok kez debbağ olarak nitelemektedir. Buna kanıt olarak ise Mevlana’nın eserinde geçen ve Ahi Evren’e ithaf ettiği yılan hikâyesi doğrular niteliktedir.

“Bir hırsızcağız, bir yılan oynatıcının yılanını çaldı. Aptallığından onu ganimet saymaktaydı.

Yılandı, yılanın zehirlenmesinden kurtuldu. Yılan da hırsızını ağlatıp inleterek öldürdü.

Yılandı, o ölü adamı görüp tanıdı, onu benim yılanım öldürdü, canından etti.

Hırsız bulayım da yılanımı ondan alayım diye dua edip duruyordum, gönlüm, yılanımı bulmayı istiyordu.

¹⁷⁴ MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2010), *Mecalis-i Seb’a (Yedi Meclis)*, Çevr; GÖLPINARLI, Abdülbaki, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, s.19

¹⁷⁵ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.83

Tanrıya şükrolsun ki o dua kabul edilmedi. Ben, duamın kabul edilmeyişini ziyan sandım ama bana faydaymış dedi.

Nice dualar vardır ki ziyanın, helak olmanın ta kendisidir. Pak Tanrı, onları kereminden kabul etmez¹⁷⁶. ”

Burada Ahi Evren’in mesleğine vurgu yaparak hicvetmiştir. Ahi Evren’in helak olmasını temenni etmesi ve onu küçük görerek aşağılamasını hikâye konusu etmiştir. Mevlana’nın eserinde yılan ile ilgi birçok hikâye yer almakta aslında düşmanlığın ne derece olduğu hakkında bize bilgide vermektedir¹⁷⁷.

Mesnevisinde bir adamın yılan avlamak için dağa çıktığı ve onu Bağdat şehrine getirmesi hakkında hikâye etmesi yer almıştır. Bu hikâyesinde ise insanın derdi tasası yok mu da ta Bağdat’ın dağlarına çıkıp yılan avlayasın diye ithaf etmekte sonra dağa çıkan bu yılan avcısı bir tane yılan bulmuş epey büyükmüş yılanın şekli insanları ürpertir derece görüntüsü varmış. Bu yılan avcısının yakaladığı yılanı şaşırان halk için ise Mevlana bilgisiz demektedir.

İnsanın nasıl olurda bir yılanı hayran kalır, onun sevdasına kapılır nasıl olurda bir insan yilandan geçimini sağlar diyerek iğneleyici bir tutum sergilemektedir. Yılan avcısı, tuttuğu yılanı şehrin meydanına getirmiş halka gösteri yapacak nam salacak ya biraz da bu işten para kazanacak diye getirmiş. Meydanda bakın size yılan getirdim hem de çok büyük nasıl avladığını destanlaştırarak kendini kaybederek anlattığından bahsediyormuş. Mevlana hikâyesinde şöyle devam ediyor yüz binlerce ahmak insan da onu dinlemek için etrafında toplanmıştı diye söylüyordu.

Nitekim meydan da bekleyiş devam ediyor yılan avcısı daha fazla bekleyim ki kalabalık olsun elime biraz daha para geçsin istiyordu. Yılan avcısının yakaladığı yılan değil ejderha ve ölü de değildi sadece dağda buzların içinde donmuştu. Yılan avcısı beklemekteydi güneş tam tepeye gelmiş ölü olarak zannedilen ejderha ise kımıldamaya başlamıştır. Meydanı dolduran insanlar ile dirilen ejderha arasında kıyamet günü gibi felaketler yaşanmıştı. Mevlana yine yılan avcısına ağır eleştiriye tutarak sen o ejderhayı

¹⁷⁶ MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2007), *Mesnevi II*, Çevr; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, s.23

¹⁷⁷ MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2007), *Mesnevi II*, Çevr; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, s.23

tutabileceğini mi zannediyorsun sen kendini ejderha ustası mı zannediyorsun demişti. Ayrıca ejderha öldürmeye de bir Musa gerek olduğundan bahsetmektedir¹⁷⁸.

Mevlana, bu hikâyede Ahi Evren'i Mar-gir (yılan avcısı) olarak gösterip yaptığı işin ahmaklığını vurgulamaktadır. Ahi Evren'i ejderha olarak hikâye etmekte ve bu hadisenin sonlandırılması için Musa'nın Firavunu helak etmesi gibi kendisinin de ejderhayı yok etmesini özdeşleştirmiştir.

Mevlana Mecalis-i Seba adlı eserinde yılan hikâyesine yer vermişti; Yılanın gıdasının yel olduğu, bu yelin zenginlik, beylik mevkisine koşması yelinden bahsetmiştir. Kazancından karnı doydum mu da zenginlik yelin peşinden koştuğunu ifade etmiştir. O kişinin kendisini nerden geldiği, kendisinin saygınlığından, mevkisi, makamı, büyüklüğünden dem vurmaya başladığından söylemiştir. O yılan nefsinin peşine düştüğü bu toprağından daha fazla sahip olmaya başladığı vakit "Firavun gibi ejderha olur" diye hicvetmiştir.

"sana aykırı davrananlar karıncalardı; yılan kesildiler.

Yılan kesilen karıncaları yok et gitsin.

Onlara bundan fazla mühlet verme, aman verme;

Çünkü zaman geçtikçe yılan, ejderha olur¹⁷⁹."

3.2.5. İblis (şeytan) ile İthaf Etmesi

Türkiye Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus bir gün Mevlana'yı ziyaret etmek istemiş ama Mevlana geri çevirmişti. Bir daha ki seferde ise Sultan, Mevlana'nın evine gelmişti ama burada olmadığını söyleyerek geri çevirmişti. Ayrıca Sultan kendisini öğüt vermesi için Mevlana'dan istekte bulunmuştu fakat bunu da geri çevirmişti. Bu durum karşısında II. İzzeddin Keykavus çaresiz kalmış bu hadisenin cereyan etmesinin sebebi sormak için Mevlana'ya varmıştı. Mevlana sana ne öğüt vereyim, "...sana çobanlık vermişler sen kurtluk yapıyorsun. Seni bekçi yaptılar, hırsızlık yapıyorsun. Allah seni Sultan yaptı, sen şeytanın sözüyle hareket ediyorsun¹⁸⁰." diyerek sitemde bulunmuştur.

¹⁷⁸MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2007), *Mesnevi III*, Çevr; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, s.82-86

¹⁷⁹ MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2010), *Mecalis-i Seb'a (Yedi Meclis)*, Çevr; GÖLPINARLI, Abdülbaki, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, s.109

¹⁸⁰ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.92-93

3.2.6. Cuha ve Cuha'nın Karısının Hikâyesi ile İthaf Etmesi

Cuha'nın anlamı hakkında Mikail Bayram'ın eserinde alay edici, komik, gülünç durumda olan sıfattan anılan kişinin olmadığı herkesçe tanınan bilinen kişi olduğundan bahsetmektedir. Mevlana'nın Cuha hakkında alay edici, aşağılayıcı bir tutum içinde hicvetmiştir. Bu Cuha içinde muhannes (eşcinsel) olarak da bahsetmektedir¹⁸¹. Mevlana eseri Mesnevide Cuha'nın hikâyesinden bahsetmiş bir sohbet mecrasında kadın ve erkek herkes toplanmıştı. Bu kalabalığın içinde Cuha kadın kılığına girmiş kalabalıkta sohbet yer alıyordu. Kalabalıkta bir kadının hocaya namaz kılması için uzuvlarındaki tüylerin ölçüsü hakkında soru sormuş, hoca ise bu konuda gerekli cevabı vermişti. Bu soruyu soranın Cuha olduğunu ve onun uzvundaki tüyün uzunluğu hakkında yanındaki kadının bakmasını istemişti. Kadın elini Cuha'nın kasığına götürdüğü vakit onun kadın değil erkek olduğunu anlayınca bir nara attıktan sonra ortalık karışmış herkes Cuha'nın üzerine hücum etmişti¹⁸². Cuha ile ilgili hikâyesine yine Mesnevi eserinde yer vermiştir¹⁸³.

Mevlana eserinde Ahi Evren'i Cuha'ya benzettiğinden bahsetmiştik bu seferde Mevlana'nın Cuha'nın karısını eserinde konu almıştır. Cuha'nın karısı ise Ahi Evren'in karısı Bacıyan-ı Rum teşkilatının kurucu olan Fatma Hatun'dur¹⁸⁴. Mevlana'nın Cuha'nın karısı ile ilgili eserinde; Cuha maddi olarak zor durum kalmış hileye başvurmuş, eşine silahını kullan güzelliğini ve aklını ön plana çıkar ki avına birilerini düşürelim demiştir. Bu hikâyede Cuha, karısını kadı ile ilişkilendirilmesi için plan yaparak tuzaklarına düşürüldüğünü anlatmaktadır¹⁸⁵. Mevlana burada Ahi Evren ve eşini aşağılayıcı, halkın gözünde kötüleyici bir konuma indirmiştir.

3.2.7. Hadım ve Etber ile İthaf Etmesi

Ahi Evren hakkında zürriyetsizlik, kadınlığın ağır bastığı ve müstehcen ithamlarda bulunmuştur. Nasuh denilen bir kişi kadınlar hamamında dellaklık yaparmış. Kadın yüzlü ve kadın sesli olduğun kimse fark etmemişti. Bir gün hamamda padişahın kızının incisi

¹⁸¹ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.96-97

¹⁸² MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2007), *Mesnevi V*, Çevr; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, s.253-255

¹⁸³ MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2007), *Mesnevi II*, Çevr; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, s.203-205

¹⁸⁴ BAYRAM, Mikail, (2008), *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları Teşkilatı)*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.11-12

¹⁸⁵ MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2007), *Mesnevi IV*, Çevr; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, s.308-317

düşmüş herkes inciye aramak için koyulmuş fakat bulunamamıştı. Bunu üzerine hamamda bulunan herkesin soyunup aranması emri verilmişti. Kadın kılığında olan Nasuh korkudan titriyordu napacağını bilemiyordu aranma sırası tam ona geldiği vakit inci bulundu haberi gelmişti. Bu durum karşısında korkudan ne yapacağını bilmeyen Nasuh bütün sırlarının çıkacağından korkmuştur. Bunun üzerine Nasuh'un bir daha hamamda dellaklık yapmamaya karar vermiştir¹⁸⁶.

3.2.8. Muhannes (eşcinsel) ile İthaf Etmesi

Ahi Evren evliliğini Evhadüddin-i Kirmani'nin kızı Fatma Hatun ile yaptığı kaynaklarda geçmektedir. Bazı kaynaklarda bu evlilikten çocuklarının olmadığı bazı kaynaklarda ise çocuklarının var olduğu belirtilmektedir. Lakin Mevlana, Ahi Evren hakkında zürriyetsiz çocuksuz olduğunu söylemektedir. Bu konu hakkında Mevlana Mesnevi'de hikâye konusu etmiştir.

“Bir iri adam bir oğlanı ele geçirdi. Bu adam bana kasteder diye çocuğun yüzü sarardı.”

Adam dedi ki: “Güzelim, emin ol... Sen benim üstüme bineceksin. Ben korkunç görünsem de aldırış etme, bil ki ben ibneyim. Deveye biner gibi bin üstüme, sür.”

İnsanların suretiyle manaları da işte böyledir. Dışarıdan adam görünürler, içeriden melun şeytan!

Ey Ad gibi ipiri adam, sen rüzgârın tesiriyle dalın vurduğu davula benziyorsun¹⁸⁷.”

Çok küçük düşürücü bir tutum çerçevesinde hicvetmiştir Ayrıca da Divan-ı kebir'de Ahi Evren hakkında zürriyetsiz ifadesini kullanmıştır¹⁸⁸. Ahi Evren'in hakkında nitelemiş olduğu sıfatları kaynaklara dayanarak gösterilmiştir. Horasan'dan gelmiş Anadolu'ya yerleşen Mevlana büyük bir üne sahip olmuştu. Kendisini dine, tasavvufa ve ilahi aşka vermesine rağmen, siyasi ve sosyal açıdan rekabet oluşturacak kişilere karşı ise mücadelesinden kaçınmamış. Kendisine karşı olan kişiler hakkında ise acımasızca eleştirisinden de kaçmamıştır. Dini bir kimlik hüviyetinde olan Mevlana Mesnevisinde ve diğer eserlerinde müstehcen hikâyelerin yer alması göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

¹⁸⁶ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.102-103

¹⁸⁷ MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2007), *Mesnevi II*, Çevr; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, s.206

¹⁸⁸ MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2000), *Divan-ı Kebir Seçmeler I*, Hazr; CAN, Şefik, Ötüken Neşriyat, İstanbul, s.

Bu mücadelede sadece Mevlana'nın yaptıkları ile sınırlı değil, bundan sonraki süreçte ise Ahi Evren'in ve yakın çevresinin Şems-i Tebrizi konusunda mücadelesi olmuştu. Lakin Türkiye Selçuklu devletinde çıkan sorunlar bu mücadelenin sürmesinin yanı sıra başka konularla meşgul olmasına neden olmuştur.

3.3. TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİNDEKİ İÇ KARKAŞA VE MEVLEVİ-AHİ MÜCADELSESİNİN GELİŞİMİ

3.3.1. I. Alâeddin Keykubad'ın Zehirlenmesi ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Tahta Geçmesi

I. Alâeddin Keykubad hayatta iken veliahtlığına küçük oğlu İzzeddin Kılıçarslan'ı atamıştı. Fakat babasının ölümünden sonra ise Gıyaseddin Keyhüsrev, İzzeddin Kılıçarslan ve Rükneddin arasında taht mücadelesi başlamış I. Alâeddin Keykubad devletin başına İzzeddin Kılıçarslan'ın geçmesini istemişti fakat Sadeddin Köpek önderliğinde bazı devlet adamlarının desteği ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev Türkiye Selçuklu devletinin başına çıkmıştır. Türkiye Selçuklu devletinin veziri Sadeddin Köpek ve bazı devlet adamlarının devlet yönetimi ele geçirme sevdasından kaynaklanan iç çatışmalar I. Alâeddin Keykubad dönemin sona ermesine sebep olmuştur. 617/1220 senesinde I. Alâeddin Keykubad Selçuklu devletinin başına geçmişti akıllı bir siyaset adamıydı ülkenin hem içerde hemde dışarıda başarılı bir yönetme siyaseti izlemişti. I. Alâeddin Keykubad Harzemşah devletine karşı olumlu siyaset gütmüş, ona karşı olan Moğollara karşı da iyimser bir politika izlemişti. Onun döneminde göçebe Türkmenleri iskân politikası olarak kullanarak uç bölgelere yerleştirmişti¹⁸⁹. Bu politikası kalabalık Türkmen grupların sevgisini kazanmasına vesile olmuştur. I. Alâeddin Keykubad devlet siyasetinin yanında bilim, ilime ve esnaflığa da önem veren bir şahsiyetti. Onun döneminde Ahilik teşkilatı Anadolu'nun geniş alanlarına yayılma fırsatı bulmuştu. Aynı şekilde Bahaeddin Veled, ailesi ve Mevlana'ya da sahip çıkmıştı.

I. Alâeddin keykubad kendisinden sonra tahta çıkacak olan kişinin İzzeddin Kılıçarslan'ı veliaht olarak tayin ettiğini kendisine yakın olan devlet adamlarına söylemişti. Hâlbuki devlet geleneklerine göre tahta çıkacak kişi büyük oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev olmalıydı. Sadeddin Köpek bu hadiseyi öğrenince Sultan I. Alâeddin'in büyük oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i başa getirmek istemiştir. Nedenine gelince ise II. Gıyaseddin

¹⁸⁹ SAV, Hasan, (1999), *1240-1256 Yılları Arasında Anadolu Selçuklu –Moğol İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.21

zayıf, dirayetsiz, devlet yönetiminden anlamayan bir şahsiyetti Sadeddin Köpek bu sayede devletin kontrolünü ele geçirebilecekti. Kaynaklarda ifade edildiğine göre Sadeddin Köpek ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev aralarında bir plan yapmıştı. Bu plan ise I. Alâeddin Keykubad'ı öldürüp yerine oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev geçecekti.

Sulatan I. Alâeddin Keykubad bir akşam her milletten oluşan Maadiler, Harzemşahlar, Hunlar, Rumlar, Ermeniler ve İberyalılar'dan oluşan kalabalığı Kayseri'deki malikânesinde kabul etmiştir¹⁹⁰. Bu grupların içerisinde elçiler, devlet büyükleri, komutanlar ve diğer devlet yöneticilerine ziyafet töreni hazırlatmıştır. Ziyafet töreninde tatlılar, etler, tavuklar, çeşit çeşit içkiler ve meşrubat sofraya konuldu. Ziyafete sanatkârlar müziklerini icra etmiş hoş bir ortam vardı Sultan I. Alâeddin Keykubad sofraya getirilen kızarmış tavuktan bir parça yedikten sonra üzerine bir ağırlık çökmüş, durgunlaşmış boş boş bakışlarla rahatsızlanmış ve yığılmıştı. Sultan yediği tavuktan zehirlenmişti ortam bir anda kargaşa ve endişe içindeydi. Yapılacak pek bir şey yoktu çünkü kullanılan zehir Sultanın bütün vücuduna yayılmıştı. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i destekleyen saray emirleri tarafından 634/1237 senesinde I. Alâeddin Keykubad zehirlenerek ölmüştür¹⁹¹.

3.3.2. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Tahta Geçtikten sonraki Tepkiler

Saray emirlerinin planladıkları gibi I. Alâeddin Keykubad'ın öldürülmesi neticesinde yerine geçecek kişinin belirlenmesi için Keykubadiye Sarayında bir toplantı düzenlemişlerdir. Bu olayların sanki daha önceden olacağını biliyorlarmış gibi devlet adamları ve komutanlar ani bir toplantı ile tahta kimin geçeceği hakkında birbirleri arasında görüş yapmışlar¹⁹² bunun neticesinde baskın taraf olan II. Gıyaseddin'i tutanlardı. İzzeddin Kılıçarslan ise veliaht olmasına rağmen tahta geçememiştir.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev ile işbirliği yapan Sadeddin Köpek, bazı devlet adamları ve bazı komutanların vasıtasıyla Türkiye Selçuklu devletinin başına geçmiş olması her şeyin bittiği anlamına gelmiyordu onu çok zor süreçler bekliyordu¹⁹³. Ayrıca bu süreç

¹⁹⁰ UYUMAZ, Emine, (2003), *Sultan Alâeddin Keykubad Dönemi Türkiye Selçuklu Devleti Siyaseti Tarihi (1220-1237)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.93

¹⁹¹ UYUMAZ, Emine, (2002), *I. Alâeddin Keykubad Devri ve Türkiye Selçuklu Tarihi (1220-1237)*, Türkler, C.VI, Yeni Türkiye Yayınları, s.594

¹⁹² KOCA, Salim, (2010), *Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Zehirlenmesi*, Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.27, s.357

¹⁹³ KOCA, Salim, (2010), *I. Alâeddin Keykubad'dan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti İdaresinde Ortaya Çıkan Otorite Zafiyeti ve Emir Sadeddin Köpek'in Selçuklu Saltanatını Ele Geçirme Teşebbüsü*, Gazi Türkiyat, S.7, s.71

içerisinde yönetimde yer alan devlet adamlarının hiçbiri görevden alınmamış veya yer değişimi olmamıştı. Tam olarak herkes birbirinin kozunu bekler gibiydi Sadeddin Köpek ise bu durumu lehine çevirebilmek için II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in gözüne girmeye çalışıyordu. Gösterdiği yararlılıklardan sonra vezirliğe yükselmiş ve artık yönetimdekileri tasfiye etme sürecini başlatmıştır. Türkmen ve Ahileri devlet yönetiminden tasfiye edip yerlerine İran kökenli olan kendi yandaşlarını devletin yönetimine getirmiştir¹⁹⁴. Zaten I. Alâeddin Keykubad'ın öldürülmesine kızan ve tepki gösterisinde bulunan Türkmen ve Ahi çevresi devlet ile karşı karşıya gelmişlerdi.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev kendine karşı olan kesimleri bertaraf etmek için Sadeddin Köpek vasıtasıyla Türkmen taraftarı olan devlet adamlarını öldürtmüş veya tasfiye etmiştir. Mikail Bayram'ın ifade ettiğine göre Sadeddin Köpek'in izlediği siyasetin amacı güçsüz, dirayetsiz ve devlet yönetiminden anlamayan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i saf dışı bırakıp Türkiye Selçuklu devletinin başına geçebilmek adına kendine karşı koyabilecek güçlü devlet adamlarını tehlike olmaktan çıkarmaktı¹⁹⁵. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in iktidarına karşı olan herkes nasibini düşeni fazlasıyla almıştı. Mikail Bayram'ın söylediğine göre Mevlana bu dönemde zarar görmemiş hatta II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve yönetimiyle aynı politikada olduğunu belirtmesine rağmen kaynaklarda bununla ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır¹⁹⁶. II. Gıyaseddin Keyhüsrev iktidarında ilim, bilim ve kültür çalışmalarının olmasına izin vermemiş ilim adamların faaliyetlerini kısıtlamıştı. Bu dönemde ne Mevlana ne de Ahi Evren istedikleri siyaseti güdememişlerdir.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev saltanatının yaptığı baskı politikası Türkiye Selçuklu devletinin iç siyasetini, iktisadını ve sosyal yaşamını etkilemiş huzursuzluk baş göstermişti. Baskı gören Türkmenlerin, Babai İlyas-i Horasan-i ve Halifesi Baba İshak önderliğinde Babai isyanın çıkmasına sebep olmuştur.

3.3.3. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e Karşı Olan Türkmenlerin Babai İsyanına Etkisi

II. Gıyaseddin Keyhüsrev iktidarının veziri Sadeddin Köpek'in yönetim içinde güçlenmesi, devletin bekasının zor duruma düşürmesi ve saltanata göz dikmesi Sultanın buna karşı tedbir almasına neden olmuştur. II. Gıyaseddin, veziri Sadeddin Köpek'i bertaraf etmek için Emiri Candar Hüsameddin-din Karaca ile bir plan yaparak suikast

¹⁹⁴ BAYRAM, Mikail, (1994), *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Bazı Yörelere Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasi Boyutları*, Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.1, s.88-89

¹⁹⁵ BAYRAM, Mikail, (1994), *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Bazı Yörelere Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasi Boyutları*, Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.1, s.88-89

¹⁹⁶ ÇOLAK, Rıdvan, a.g.t, s.86

neticesinde Sultan bu beladan kurtulmuştur¹⁹⁷. II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Sadeddin Köpek belasından kurtulduktan sonra iktidara geldiği vakitten beri kendisine karşı olan Türkmen grupları ile mücadeleye girişmiştir. Türkmen şeyh ve dervişleri öldürdü veya hapsetmişti bu kadar ağır bir baskı ortamında siyasi, iktisadi ve fikri baskı içinde bunalan bazı Türkmen kesimler ilk olarak Amasya’da Baba İlyas-ı Horasani ve onun Halifesi olarak gördüğü Baba İshak önderliğinde II. Gıyaseddin Keyhüsrev’e karşı isyanı başlatmasında rol oynamışlardır.

İsyan kısa bir vakit içinde geniş alanlara yayılmış Anadolu’daki bazı Türkmen çevreler, Suriye’deki Türkmen çevreler ve Ahiler de bu isyanda yer almıştır¹⁹⁸. Gordlevski’nin eserinde bu isyan hakkında Ahiler daha yeni yeni ortaya çıkmış yıldızlarının parladığından onların bu konuda sadece küçük mahiyette protestoları olduğundan bahsetmişti onların sosyal-toplumsal kişiliği XIV. yüzyılda kendilerini göstermeye başlamışlardır¹⁹⁹.

Asıl adı Ebü’l Baka Şeyh Baba İlyas b. Ali el-Horasani olan Baba İlyas I. Alâeddin Keykubad devrinde onun emrine girmiş Harezmli Türkmen babasıdır²⁰⁰. Amasya’nın çevresinde bir köyde çobanlık yaparak hiçbir ücret almadan sadece karın tokluğuna köylülerin işlerini görüyordu. Köyün tepesinde inşa etmiş olduğu zaviyede ibadet ediyor, gün ve gün kendisinin müridleri olmak için geliyorlardı²⁰¹. Tabi bir de kendisinin önemli güçleri olduğundan bahsetmesi ve hikâye konusu yaparak yalanla dolanla ün sahibi olmaya çalışmıştır.

Hadisenin baş mimarı olan Baba İshak, Sümeysat’a kalesine bağlı Kefersud nahiyesinde büyümüş bir Türkmen şeyhidir²⁰². Baba İlyas hedefini gerçekleştirmek adına daha önce yaşanmış olan hadiseleri örnek almıştır. Ona ilham veren olay Peygamberler tarihinde yaşanan Hz. Muhammed ve Hz. Musa’nın mücadelesini kendine örnek almıştır. Bu ilham aldığı hadiselerde izlediği taklitçi siyaseti Türkmenler çevresinde yerini almıştır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev’i Firavun, Türkmenleri ise Firavun’un baskısı altında yaşayan

¹⁹⁷ KAYMAZ, Nejat, (2014), *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyasü’l-din Keyhüsrev ve Devri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.55

¹⁹⁸ BAYRAM, Mikail, (1994), *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Bazı Yörelere Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasi Boyutları*, Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.1, s.49

¹⁹⁹ VLADİMİR ALEKSANDROVİÇ, Gordlevski, a.g.e, s.183

²⁰⁰ OCAK, Ahmet Yaşar, (2000), *Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslam Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s.94

²⁰¹ OCAK, Ahmet Yaşar, (2000), *Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslam Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s.95

²⁰² KAYMAZ, Nejat, a.g.e, s.63; VLADİMİR ALEKSANDROVİÇ, Gordlevski, a.g.e, s.177-180

çetin zorluklarla karın tokluğuna çalışmak zorunda kalan Yahudilerle kıyaslamışlardır²⁰³. Yani bu isyanın benimsenmesi açısından II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i Firavun, kendisini Hz. Musa'ya, Türkmenleri ise Yahudilerle kıyaslayarak manevi bir hüviyet kazandırmıştır.

Baba İlyas kendini halka peygamber olarak tanıtmaya çalışmış insanların dini duygularını istismar etmiştir. Onun taraftarı “Baba Resulallah” (Baba Tanrının elçisidir) demeye başlamış daha ileri giderek “La-ilahe illallah Muhammed'in Resulallah” ifade edilen kelimeyi tevhidi ise “La-ilahe illallah Baba Resulallah” şeklinde ifade edilmesine kadar varan yoldan sapmalar olmuş onu olağanüstü bir varlık göstermişlerdir²⁰⁴. I. Alâeddin Keykubad'dan sonra iktidara geçen II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in devrinde iktisadi ve sosyal yapı bozulmaya başlamış ayrıca vergi nizamında ve tarımda da kendini göstermiştir. Bu durumlar diğer topluluklardan daha çok Türkmen grupları güç duruma düşürmüştür. Çıkmış olan isyanın nedenlerinde ekonomik, sosyal sebeplerin yanı sıra din anlayışının da etkili olduğu söylenmektedir²⁰⁵.

İnsanların inanç telkinleriyle Kürt ve Hristiyan topluluğunun desteğini kendi tarafına almış, göçebe yaşam tarzı yaşayan Türkmen grupların yerli ahali ile otlak ve besin ihtiyaçları gibi unsurlar Babai isyanın taraftar bulmasına zemin hazırlamıştır²⁰⁶. Tarihte cereyan eden aynı vaziyetler yine baş göstermiş Türkmenler kendi haklarını savunacak semavi bir şahsiyet arzularken tam da Baba İlyas isyanı onlara kılavuz olmuştur²⁰⁷. Bu isyan için gerekli imkânlar sağlanması açısından maddi, silah ve beşeri sağlamak için taraftar toplanmaya başlanmıştı. Babai isyanı taraftarı olan merkeplerini, öküzlerini, koyunlarını ve diğer benzer maddi çıkar elde edecek mallarını satarak isyanda kullanacakları ata ve silah temin etmişlerdi. Bu isyanın yanında kendi istekleri, iktidarın zulümleri neticesinde yer alanlar kadar zorla isyana girmesi için bakı ve zorluklara maruz kalan Türkmen ve diğer çevre halkı da yer almıştır²⁰⁸.

Nitekim isyan Baba İlyas'ın birlediği vakitte 10 Muharrem 638/1 Ağustos 1239 senesinde başlamış Türkmenlerin görüşünde olmayanları öldürüp yağma işlerinde bulunmuşlardır. Malatya'da cereyan eden olayları şehrin Sübaşısı Müzafereddin Alişir

²⁰³ KOCA, Salim, (2012), *Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinde İbret Verici Bir Örnek: Babailer ayaklanması*, Gazi Türkiyat, S.27, s.20-21

²⁰⁴ KOCA, Salim, (2012), *Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinde İbret Verici Bir Örnek: Babailer ayaklanması*, Gazi Türkiyat, S.27, s.23

²⁰⁵ BOZKUŞ, Metin,(2001), *Anadolu Selçuklularında Sosyal, Dini ve Mezhebi yapı*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.5, S.2, s.254

²⁰⁶ SAV, Hasan, a.g.t, s.43-44

²⁰⁷ OCAK, Ahmet Yaşar, (1991), *Babailik*, İslam Ansiklopedi, C.IV, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul, s.373

²⁰⁸ KAYMAZ, Nejat, a.g.e, s.65

ayaklanmayı bastırmak istese de başarılı olmaz, buradan da Elbistan'daki Türkiye Selçuklu kuvvetlerini yenerek Sivas'a yürüyen isyancılar buradaki kuvvetleri de alt ederek Amasya ve Tokat yöresine gidip Peygamber olarak gördüğü liderlerine varmak amacıyla yürümüşlerdir²⁰⁹. Amasya kalesine gelen isyancılar çetin bir savunmayla karşı karşı gelmişlerdi Türkiye Selçuklu devleti Erzurum'daki kuvvetlerin bir kısmını buraya sevk etmişti. Bu çatışmada binlerce Babai taraftarı öldü²¹⁰. Bunun yanında Baba İlyas ağır yaralanmış kendisinin olağanüstü güçlerinin olmadığı anladığı durumu gitgide kötüye gidiyordu. Nitekim Baba İlyas ölmek üzereyken bile isyanın devam edilmesi konusunda kararlı olunması yönünde tavsiyesini söylemiştir Türkiye Selçukluları tarafında ele geçirildikten sonra idam edilerek öldürülmüştür²¹¹.

İsyanda yer alan halk onun ölümüne inanmamışlar efsaneleştirmişler isyana kalındığı yerden devam etmişlerdir. Bundan sonra ki süreci Baba İshak devralmış mücadele şiddetle cereyan etmişti. Uzun mücadeleler sonucu Atabek Hacı Armaganşah, isyanının önderi Baba İshak ile savaş meydanında mücadele de öldürülmüştür²¹². İsyana güçlülük de olsa bastırılmış isyanda yer alan Türkmenlere ise Babailer olarak nitelenmişlerdir²¹³. İsyana bastırıldıktan sonra ki süreçte ise II. Gıyaseddin Keyhüsrev kendi halkına kıyım yaptığı dirlik ve düzen bozulmuştu. Ahilere ait tekke ve zaviyeler ellerinden alınmış, Babai isyanlarında yer aldıkları gerekçesiyle çok sayıda Ahiler tutuklanmıştı²¹⁴. Diğer bir yandan Babai isyanı ile ilişkilendirilen Ahi Evren'de tutuklanmış beş yıl süre zarfında Konya'da hapsedildiğine dair kaynaklarda yer verilmiştir²¹⁵.

3.3.4. Ahi Evren'in Hapse Atılması

Türkiye Selçuklu devletine karşı çıkan Babai isyanının bastırılması neticesinde birçok Ahiler ve ileri gelen Türkmenlerin tutuklanarak hapse atılmıştır. Ahi Evren'de bunlardan birisi 639-643/1240-1246 seneleri arasında hapiste tutuklu kaldığı düşünülmektedir. Mevlana Mesnevisinde Ahi Evren'in hapiste kaldığına dair hikâyesi

²⁰⁹ ÖZKIRIMLI, Atilla, (1975), *Babailer Ayaklanması*, Birikim Dergisi, C.8, s. 35

²¹⁰ YILDIRIM, Mahmut, (1998), *II. Gıyaseddin Keyhüsrev Devri*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, s.32

²¹¹ KOCA, Salim, (2012), *Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinde İbret Verici Bir Örnek: Babailer ayaklanması*, Gazi Türkiyat, S.27, s.30

²¹² ARSLAN, Bahri, *Babailer İsyanı ve Anadolu Selçuklu Devletinin Durumu*, Türk Tarih Semineri, Ankara, s.3

²¹³ OCAK, Ahmet Yaşar, (2000), *Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergâh Yayınları, İstanbul s.138

²¹⁴ CEYLAN, Hilal, a.g.t, s.22

²¹⁵ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s. 107

geçmektedir. “Zindandakilerin, kadının vekiline o müflisi şikâyet etmesini” konu alan hikâyede Ahi Evren’in zindana atıldığından bahsetmektedir. Mevlana, müflis dediği şahsın Ahi Evren olduğu onun hakkındaki düşmanlıklarından bahsettiği geçmektedir²¹⁶. Mevlana, onun hakkında eserinde cezasını bulduğunu, hain, hileci, sahtekâr olduğundan bahsetmekte bu da bize kanıt olarak sunmamıza yardımcı olmuştur²¹⁷.

İfade edildiği gibi Ahi Evren beş yıl süre Konya’da hapiste kalmıştır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev iktidarında cereyan eden bu olaylar devletin bekasını tehlikeye düşürmüştü. Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde devlet zayıflamasını fırsat bilen Moğollar Anadolu’yu istila etmek için harekete geçmiştir. 640/1243 senesinde Türkiye Selçuklu devleti ile Moğollar arasında Köseadağ Savaşı’nın çıkmasına neden olmuştur. Tahmini olarak bu savaş cereyan ettiği vakit Ahi Evren’in hapiste olduğu varsayılmaktadır.

3.3.5. Moğolların Anadolu’yu İstila Etmesi Bu Duruma Mevlana ve Ahilerin Tavrı

XII. yüzyılın sonları ile XIII. yüzyılın başlarında, yalnız Türk dünyasını değil, dönemin çoğu kısmını eline alan Asya ve Avrupa’nın bütün milletlerini yakından ilgilendiren büyük olaylar cereyan etmişti. bu durum ise dünyaya bir düzen vermeye çalışan Türk Moğol imparatorluğunun kurulmasına vesile olmuştur²¹⁸. İlk zamanlarda imparatorluk Moğollarla birlikte devletin sınırları genişleyince halkın ve ordunun büyük kısmını Türkler teşkil etmekteydi. Sınırları git gide genişleyen Moğol devletinin gözü Anadolu coğrafyasına yönelmişti. Moğolların İran’da olan ordusunun başındaki komutanı Çormagan’ın yerine Noyan Baycu’yu Anadolu’ya göndermiştir²¹⁹.

Türkiye Selçuklu devletinin içinde bulunduğu buhranlı süreç Moğolların Anadolu’yu istila etmesine davet eder gibiydi. Daha önceden tampon bölge olan Harzemşahlar 627/1230 senesinde Yassı Çemen Savaşı ile Türkiye Selçuklu devleti tarafından zayıflatmış devamını da Moğollarda getirerek kendi himayesine almıştı. Bu şekilde Türkiye Selçuklu devleti ile Moğollar arasındaki tampon bölge ortadan kalkmış Babai İsyanı ise adeta bu olayın tuzu biberi olmuştu. Dört-beş yıl boyunca Türkiye

²¹⁶ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s. 107-108

²¹⁷ MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2007), *Mesnevi II*, Çevr; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, s.50-58

²¹⁸ TEMİR, Ahmet, (1989), *Moğolların Gizli Tarihine Göre Cengiz Han*, Kültür Bakanları Yayınları, Ankara, s.114

²¹⁹ ROUX, Jean-Paul, (2001), *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, Çev; KAZANCIGİL, Aykut- BEREKET, Ayşe, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, s.300

Selçuklu devletini gözetim altında tutan Moğollar şartların kendi lehine olduklarına karar verdikten sonra Anadolu'yu egemenlik altına almak için yola çıkmışlardır²²⁰. Ayrıca Moğolların Anadolu'yu istila etmesindeki amacı ise “seçilmiş millet inancı ve dünya devleti” olma düşüncesi ve diğer bir yandan ise İslam âleminin zenginliği cezbe diyordu²²¹.

Nitekim artık savaşın kaçınılmaz olduğu bu süreçte iki büyük devlet muharebe için tüm hazırlıklarını yapmaya başlamıştı. Türkiye Selçuklu devleti bütün birliklerini toplamış, ayrıca ücretli askerden oluşan; Gürci, Rum, Uci, Frank, Kaymeri, Kıpçak, vd. etnik gruptan oluşan bir ordu daha hazırlamış²²². Toplamda seksen bini bulan kuvvetiyle Köseadağ mevkinde karşılaşmıştı. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in askeri kuvvetlerin büyük kısmını dağın geçidinden geçirerek Moğollara karşı taarruz fikri olumsuz yönde sonuçlanmıştı. Dağ geçitlerinden yürüyen öncü birlikler Moğolların oklarına hedef olmuştu. Devam eden savaşın cereyanında büyük bozguna uğrayan Türkiye Selçuklu ordusunda kargaşaya sebep olmuş ve askerler savaş meydanından kaçmışlardı. Tabi II. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde önemli devlet adamları ve komutanların tasfiye edilmesiyle mahrum kalan Sultan ve askerler savaştan kaçmışlardır²²³. Muharebenin sonuçlarının olumsuz haberleri II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e ulaşınca gece karanlıkta ailesi ile birlikte yanına hazinesini de alarak Tokat'a kaçmıştır²²⁴.

Geri çekilmiş olan Türkiye Selçuklu ordusunun muharebeden kaçtıklarından haberi olmayan Baycu Noyan beklemeye geçmişti. İki gün boyunca hareket olmamış ses seda olmayınca Baycu Noyan şüphelenmiş emin olmak için bir grup asker yollamıştı lakin Selçuklu orduları gitmiş boş çadırdan, silahları ve yanlarında götürmedikleri ağır teçhizatlarını bırakıp gitmişlerdi. Türkiye Selçuklu ordusu asıl muharebeyi yapmadan savaşın yenilgisini kabul etmiş olmaktaydı²²⁵. Askeri kuvvet olarak Moğollardan fazla olan Türkiye Selçuklu Devleti II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve komutanların dirayetsizliği nedeniyle savaşı kaybetmişti. Baycu Noyan önderliğinde Moğol ordusu topyekün

²²⁰ KOCA, Salim, (2015), *Türkiye Selçuklu Tarihinin Akışını Değiştiren ve Anadolu'nun Kaderini Belirleyen Savaş: Köseadağ Bozgunu*, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.37, s.42

²²¹ ÖZDEMİR, H. Ahmet, (2005), *Moğol İstilas ve Abbasi Devletinin Yıkılışı; Cengiz ve Hülagü Dönemleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, s.53

²²² GÖKSU, Erkan, (2009), *Köseadağ Savaşı (1243)*, Tarihın Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi, S.2, s.5

²²³ SAV, Hasan, a.g.t, s.49

²²⁴ KOCA, Salim, (2015), *Türkiye Selçuklu Tarihinin Akışını Değiştiren ve Anadolu'nun Kaderini Belirleyen Savaş: Köseadağ Bozgunu*, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.37, s.63

²²⁵ GÖKSU, Erkan, (2009), *Köseadağ Savaşı (1243)*, Tarihın Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi, S.2, s.10

Anadolu'yu istila etmeye başlamış her yeri talan ve yağmalamış tam bir katliam gibi insanları kılıçtan geçirmişlerdi.

3.3.6. Ahilerin Moğollara karşı Direnişi

640/1243 senesinde Köseadağ Savaşının neticesinde Anadolu'da otorite boşluğu doğmuştu Moğollar Anadolu'ya girdikleri vakit Tokat ve Sivas savaşız olarak Moğollara teslim olmuşlardır. Ortaya çıkan otorite boşluğunda Ahiler ülkenin savunmasında aktif rol oynamışlardır²²⁶. Bu durumda Anadolu'yu savunmak adına Türkmenler ve Ahilerden oluşan iki güç bulunmaktaydı. Kayseri'de ise Ahiler, Türkmenler ve bacılar şehri Moğollara karşı birlik içinde müdafaa etmişlerdir²²⁷. Kayseri muhasarası başlamış şehir için çetin bir süreç hasıl olmuştu. Moğollar mancınıklarla şehir kalesini vurarak delikler açmaya çalışıyor, her iki taraftan da zayıatlar veriliyordu, pusu kurma ve baskınlara rağmen şehir tam olarak ele geçiremeyince bir de kış ayının yaklaşmasından dolayı şehrin zaptını seneye bırakmayı düşünmüşlerdi. Lakin Ermeni kökenli Kayseri İğdibaşısı (muhafızı), Baycu Noyan ile görüşerek kendi hayatının bağışlanması karşılığı ve ailesine dokunulmamak şartıyla gece kalenin gizli geçidinden Moğol ordularını içeriye almak için aralarında gizli bir antlaşma yapmışlardı²²⁸.

Moğollar muhasaraya kaldığı yerden devam etmiş gece gizlice içeriye girmiş ve kalenin kapısını açarak Moğol ordusu şehre girmişti. Çoluk çocuk, kadın yaşlı demeden herkesi kılıçtan geçirdiler ve şehir yağmaladılar²²⁹. Moğollar Kayseri teslim alındıktan sonra ev ev Ahi aramış yakaladıklarını öldürmüşler ve debbağlar çarşısında Ahileri kılıçtan geçirmişlerdir²³⁰. Bu şehir savunmasında Bacıyan-ı Rum teşkilatına mensup bacılarda katılmıştı onlardan da çok yaralama, ölümler olmuş geriye kalan bacıları ise Moğollar esir olarak yanlarında götürmüşlerdi onların içerisinde Ahi Evren'in eşi Fatma Hatun'da vardı²³¹.

²²⁶ ÖZERKMEN, Necmettin, (2004), *Ahiliğin Tarihsel, Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları Sosyolojik Yaklaşım*, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.44, S.2, s.72

²²⁷ BAYRAM, Mikail, (1983), *Sadru'd-din Konevi ile Ahi Evren Şeyh Nasiru'din Mahmud'un Mektuplaşması*, Selçuk Üniversitesi Yayınları Dergisi, S.10, s.70-71

²²⁸ ANADOL, Cemal, a.g.e, s.53-54

²²⁹ KAYMAZ, Nejat, a.g.e, s.98

²³⁰ CEYLAN, Hilal, a.g.t, s.18

²³¹ BAYRAM, Mikail, (2008), *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları Teşkilatı)*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.48-49

3.3.7. Mevlana'nın Moğollara Karşı Tutumu

Moğollar, Köseadağ Savaşını galibiyet ile neticelendirince Anadolu'nun işgalini, yağmalamasını hemen hemen yerde yapmış, onlara karşı olanlar ise Moğolların kıyamından geçmiştir. Mevlevî kaynaklardaki rivayetlere göre; Moğol ordusunun Konya'yı kuşattığı görülmüş, bu durumdan korkan yerli halk Mevlana'dan yardım talebinde bulunmuşlardır. Mevlana yeşil elbisesini giyerek şehrin dışına çıkmış yüksek bir tepede kuşluk namazı kılmaya başlamış. Moğol ordusu Mevlana'ya karşı ok atmak için yayı elleriyle gerememişler, atlarına binip üzerine doğru gitmek istemişler ise at yerinden kımıldamamıştı bu durum karşısında askerler Baycu Noyan'a haber verip durumu anlatmışlardı. Baycu Noyan eline yayı alıp Mevlana'ya ok atmış lakin her attığı ok tekrar dönüp askerlerin arasına düşüyordu²³². Bu kişinin haşmetinden ve yüceliğinden tedirgin olmuş Konya şehrine dokunmamıştır diye ifade edilmektedir²³³. Rivayetlerde Baycu Noyan'ın şehri yakıp yıkmak için yemin ettiği söylendiğinden Moğol ordusu şehrin surların bir kısmını yıktırmıştır²³⁴. Bir rivayette ise her şehirde böyle bir yüce insanın olmasının faziletinden ve Türkiye Selçuklu ülkesinin bekası için önem arz ettiğinden bahsederler. Tabi bunların çoğu rivayet olduğundan gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü Moğollar Müslüman bir topluluk olmadığından Mevlana'nın ne haşmeti ne de yüceliği umurunda bile olmazlardı onlar çoluk çocuk demeden silahsız kadınlar ve erkekleri katleden insanlardır. Bu hikâyeler Mevlana ile Moğollar arasındaki ilişkileri yumuşatmak adına söylediğini ifade edilmektedir.

Moğollar tarafından Anadolu'ya vezir olarak tayin edilen Tacu'-din Mu'tez onlar adına düzen ve vergi toplamakla ile vazifelenmiştir. Bu şahıs, Mevlana'ya bir mektup yollamış vazifesinin zorluğundan ifade etmiş, Moğolların verdiği görevlerden dolayı ziyaret işlerini aksatmasından bahsetmekteydi. Bu mektuba cevap olarak ise Mevlana, Moğolların hizmetinde çalışmasının hakça bir davranış olmasından onların Anadolu'da yaşayan Müslüman halkın güvenliğini sağlamasının fayda etmekte olduğundan bahsetmektedir²³⁵. Eflaki'nin eserinde Mevlana'nın Moğollar hakkında oruç tuttuklarını ayrıca binek hayvanları bile oruç tuttuğunu halka sohbetlerinde anlatarak onları iyimser

²³² EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.283-284

²³³ DEMİRCİ, Mehmet, a.g.e, s.82

²³⁴ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.284

²³⁵ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.198

göstermektedir²³⁶. Mikail Bayram'ın savunduğu tezinde Şems-i Tebrizi'nin Moğollarla yakın bir ilişkisinin olduğu Anadolu'ya gelince ise Mevlana ile onların arasında elçilik yaptığından bahsetmektedir. Köseadağ Savaşı 640/1243 senesinde cereyan etmiş, Şems-i Tebrizi ise Anadolu'ya 641/1244 senesinde gelmişti. Burada bir tutarsızlık olduğu açıkça görülmektedir. Bu konu hakkında kesin bir şey söylemek doğru olmayacak lakin Konya'nın işgal edilmemesi ve bazı olaylar Moğollarla, Mevlana arasında ilişkilerin olduğunu gözler önüne sermektedir.

Moğollar Anadolu'nun hâkimiyetini ele aldıktan sonra kendi adamlarının bir kısmını burada bırakmış Selçuklu idarecilerinden şehrin güvenlikleri için tayinlerini yapmış ve Anadolu'dan ayrılmıştı. Moğol askerleri Konya ahalinin harmanlarına göz dikmiş onların hububatlarına el koyuyorlardı. Bu durumdan muzdarip olan bir Konyalı durumu Mevlana'ya anlatmıştı. Dile getirilen durum karşısında Mevlana harmandaki malların üzerine beyaz bir örtü ile kapatılmasını istemiş adam da kabul etmişti. Gece Moğol askerleri harmana girmiş ve buğdayları çalmışlardı herkesin malı gitmiş lakin beyaz örtülü olan buğdaylar yerindeydi²³⁷. Bu durum Moğollar ile Mevlana arasındaki iletişimin olduğunu göstermektedir.

Mevlana yaşamında mücahide ve mücadeleye pek yer vermemiş herkes ile iyi ilişki kurma peşinde olmuştur. Moğollarla dahi iyi ilişkiler kurmuş ve Moğol yanlısı vezir Muin'ud-din Pervane samimiyeti arttırmıştır. Türkmen ve halk kitlerini pek önemsememiş kendi tarikatı ve sürekliliğinin teminatı olarak daima iktidarlarla iyi geçinme siyaseti izlemiştir²³⁸.

“Mevlana bir gün mecliste sohbet ediliyordu adamın biri ona yaklaşarak Moğolların binek hayvanları öküzdü, pusatları tahtadandı, askerlerin üzerinde hiçbir şey yoktu çıplaktılar, lakin şimdi en iyi atlar onda, en iyi silahlar onda ve zenginlerdi diye soru sormuştu. Mevlana ise bu soruya cevap olarak Moğolların güçsüz, kuvvetsiz ve açken Tanrının onlara yardım ettiği onlara acıdığını kendi imkânlarıyla değil Tanrının bahsettikleri ile bu duruma geldiklerini söylemiştir. Tanrının yardımıyla dünyayı zapt ettiklerini ama Tanrı isterse de zayıf halk karşısında onları kahredeceğini söylemiştir²³⁹.” Yani Mevlana, Moğollara karşı bir tavrının olmadığı ifade edilmektedir. Ahiler Kayseri'yi müdafaa ettiği

²³⁶ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.285

²³⁷ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.200

²³⁸ KAFESOĞLU, İbrahim, (1992), *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.112

²³⁹ MEVLANA, Celaleddin Rumi, (2008), *Fihri Ma-fih*, Çevr; GÖLPINARLI, Abdülbaki, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, s.55

gibi Mevlana Konya'yı Müdafaa etmemişti. Burada Ahilerin Türkiye Selçuklu devletinin bekasını üşünen taraf olduğu görülmektedir.

3.3.8. Moğol İstilasından Sonra Ahi Evren'in Hapisten Çıkması

I. Alâeddin Keykubad'ın öldürülmesinden sonra iktidara geçen II. Gıyaseddin Keyhüsrev Türkmen ve Ahilere karşı tasfiye işleminin yapması ona karşı kin ve düşmanlık beslenmesine neden olmuştu. Babai isyanının vuku bulmuş bu isyana katılanlar arasında Türkmen ve bazı Ahiler vardı. İsyân zorda olsa bastırılınca II. Gıyaseddin Keyhüsrev kendine karşı isyanda bulunan Türkmen ve Ahilerin bazıları idam ettirmiş bazılarına ise hapse atmıştı bunların içinde isyana karıştığı gerekçesiyle Ahi Evren Konya'da tutuklu kalmıştı.

Türkiye Selçuklu devleti Köseadağ Savaşını kaybetmesiyle Anadolu'nun hâkimiyeti Moğolların eline geçmişti. II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Moğolların egemenliğinde 642/1245 senesine kadar devam ettirmişti. Onun ölümüyle yerine geçen II. İzzeddin Keykavus devrinde veziri Celaleddin Karatay genel af çıkarmış Babai isyanların yer alan Türkmen adamları, Ahi Ahmed, Ahi Evren ve diğerleri serbest bırakılmıştı²⁴⁰. Takriben Babai İsyânların bastırılması 638/1241 senesinin sonlarına denk gelmekteydi. Ahi Evren bu tarihte hapse atıldığına göre beş yıl ise içerde kalmış hapisten çıktığı tarih 643/1246 senesi olduğu düşünülmektedir. Ahi Evren hapisten çıktıktan sonra eşi Fatma Hatun'un Moğollar tarafından esir alındığını öğrenmişti. Bu durum karşısında çaresiz hapiste kaldığı için kırılgan bir şekilde Denizli'ye göçmüştü. Denizli'ye yerleşen Ahi Evren, Uç beylerbeyinin hizmetine girmişti. Türkiye Selçuklu devletinin Sultanı II. İzzeddin Keykavus, Ahi Evren'i yanına getirilmesi için Sadreddin Konevi'yi görevlendirmiştir. Sultanın, Ahi Evren'i yanına çağırmak istemesinin nedeni ise onu vezirlik görevine getirmek istemesidir²⁴¹.

3.3.9. Ahi Evren'in Vezirlik Görevinde Bulunması

Sultan II. İzzeddin Keykavus'un emriyle Sadreddin Konevi Denizli'ye gitti Ahi Evren'i bulduktan sonra aralarındaki görüşmesi neticesinde Konya'ya gelmişlerdir. II. İzzeddin Keykavus döneminde 643-645/ 1246-1248 senelerinde Türkiye Selçuklu

²⁴⁰BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.37

²⁴¹BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.107

devletinde vezirlik görevinde bulunmuştur²⁴². Bu kanıyı Eflaki'nin söylediğine göre vezir Nasreddin diye hitap ediyor bu kişinin eli ve eteği Mevlana ve Şems-i Tebrizi'ye çarpıp duruyor²⁴³. Eflakinin ifadesi savımızı kanıtlar nitelikte ve buradaki kişinin Ahi Evren olduğu vurgulamakta onu hicvetmektedir.

Eflaki'nin eserinde anlatıldığına göre II. İzzeddin Keykavus'un Mevlana'dan kendisine öğüt tavsiyesinde bulunmak istemişti, Mevlana buna cevap olarak “*Sana çobanlık vermişler, sen kurtluk yapıyorsun, Allah seni Sultan yaptı sen şeytanın sözüyle hareket ediyorsun*”²⁴⁴ diye cevap vermişti. Buradan anlaşılacağı üzere şeytan diye hitap ettiği Ahi Evren'in olduğudur. Sultanın ise Ahi Evren ile işbirliği yaptığını onun yanında yer almasını hazmedememesidir. Ahi Evren vezirlik döneminde Şems-i Tebrizi'nin ölüm olayı vuku bulmuştu bu olaydan kısa bir süre sonra vezirlik görevini bırakmış ve Kırşehir'e gitmek zorunda kalmıştır.

²⁴² BAYRAM, Mikail, (2001), *Tarihin Işığında Nasreddin Hoca ve Ahi Evren*, Nüve Kültür Merkezi, İstanbul, s.70

²⁴³ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.133

²⁴⁴ BAYRAM, Mikail, (2001), *Tarihin Işığında Nasreddin Hoca ve Ahi Evren*, Nüve Kültür Merkezi, İstanbul, s.70-71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEVLANA VE AHI EVREN MÜCADELESİNİN SONU

4.1.1. Şems-i Tebrizi'nin Ölüm Vakası Bulmadan Önceki Süreç

Horasan'da cereyan eden olayın devamı Mevlana ve Ahi Evren arasında Anadolu'da şiddetle devam etmişti. Bir de bunlara 641/1244 senesinde Anadolu'ya gelip Mevlana'nın yanına yerleşen Şems-i Tebrizi arasında çıkan olaylar vuku bulmuştur. Şems-i Tebrizi'nin bu olaya dahil olmasını Mikail Bayram farklı bir açıdan yaklaşmakta onun ifade ettiğine göre; Moğollar Anadolu'yu istila etme düşüncesindeyken kendisine Türkmen ve Ahileri tehlike olarak görmüştür. Ahilerin hem ekonomik gücü hem de askeri özelliklerinden çekinmiştir. Bu durumu kendi lehine çevirmek açısından bazı kalenderi gruplarına mensup olanları destekleyerek bunları birbirine kırdırmak istemiştir. Bu vesileyle Kalenderleri, Türkmenlerin ve Ahilerin üzerine göndererek onların güçlerini zayıflatmaya çalışmıştır. Şems-i Tebrizi'nin ailesi de Kalenderlere mensup olduğundan onunda 640/1243 senesindeki Köseadağ Savaşından önce bu mücadelenin içerisinde yer almış olduğu tezini savunmaktadır²⁴⁵. Lakin kaynaklarda bunlara dair bir bilgi geçmemektedir. Ayrıca Moğollar Şems-i Tebrizi'yi Anadolu'ya göndererek Mevlana ile arasında elçilik yaptığına dair de bilgi vermektedir. Lakin kaynakların genelinde Şems-i Tebrizi Anadolu'ya geldiği vakit olarak 641/1244 senesini işaret etmektedirler²⁴⁶.

Şems-i Tebrizi Anadolu'ya geldiğinde Mevlana ile bütünleşmiş adeta kendini onda bulmuş Mevlana ise kendini Şems-i Tebrizi'de bulmuştur. Mevlana kendinse düşman olanları eserlerinde bunu açıkça ortaya koymuştu. Şems-i Tebrizi aynen Mevlana gibi felsefe ve akli ilimcilere karşıydı onun görüşünde ilahi aşk ile ulaşılan elde edenlerdi²⁴⁷. Şems-i Tebrizi de kendini Mevlana'da bulduğundan ona karşı olanlara o da karşıydı. Yani

²⁴⁵ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.139

²⁴⁶ ÜRKMEZ, Melahat, a.g.e, s.118-119

²⁴⁷ BAKKAL, Ali, (2007), *Mevlana ve Şems-i Tebrizi*, I. Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyum Bildirileri, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa, s.12

Ahi Evren'e karşı birlikte mücadele etmişlerdi. Mevlana ile Şems-i Tebrizi arasındaki ilişki Konya halkını huzursuz etmiş dedikodular başını alıp gitmişti. Mevlana vaaz vermeyi, sohbeti ve müderrisliği bırakıp halktan kopmuş kendisini tamamıyla Şems-i Tebrizi'ye vermişti. Şems-in Anadolu'ya gelmesiyle Mevlana sema gösterisine başlaması ve şiir yazması halkın tepkisine neden olmuştu ve ona karşı yaklaşımlar değişmiştir ortamın gerilmesinde halkın tepkisini artıran araya nifak sokan Ahi Evren ve Evhadüddin-i Kirmani'nin emeği olduğu varsayılmaktadır. Mevlana, Ahi Evren için söylemiş olduğu muhannes sıfatını bu kez ise Ahi Evren onun için Şems-i Tebrizi ile birlikte hücrede geçirdikleri aylarca halvet olaylarını ima etmiş ve dedikodular onları rahatsız etmeye başlamıştı.

Ayrıca Eflaki'nin eserinde geçen hikâyede Mevlana bir gün Şems-i Tebrizi ile hanımı Kimya Hatunu oda da münasip olmayacak bir vaziyette görmüş hemen oradan çekilmişti. Lakin Mevlana biraz sonra içeri girdiğinde Kimya Hatun içerde yoktu hayret içinde kalmış ve “*Şems-i Tebrizi'ye bu ne haldir içerde sizi münasip olmayacak halde gördüm fakat Kimya Hatun vardı ama şuan yoktur siz içerde kiminleydiniz diye sormuştu. Şems-i ise onun Tanrı olduğuna ve halvet içinde olduklarını ifade etmiş*²⁴⁸.” bu görüş aslında hulul inancını yansıtmaktadır. Hulul hayal ve hislere dayanan, uçuk düşüncelere dayalı ve inançtı, bu davranışlar Konya halkınca hoş karşılanmamış onu büyücü, sihirbaz, deli olarak itham etmişlerdi.

4.1.2. Kimya Hatun Meselesi

Mevlana'nın himayesinde olan genç, güzel, alımlı ve terbiyeli bir karaktere sahip olan cariyesi Kimya Hatun adında bir kızcağızdı. Şems-i Tebrizi'ye bu konu hakkında fikrini söylemiş ve onayını almış evlilik için hazırlıkları başlatmıştı. Şems-i Tebrizi o vakitlerde takriben altmış beş yaşlarında olduğu düşünülmekte, Kimya Hatun ise on beş yaşlarında olduğu söylenmekte Mevlana bunların evlenmesini istemiştir²⁴⁹. Lakin kaynakların bazılarında geçen bilgilerde ise Kimya Hatun ise Mevlana'nın oğlu olan Alâeddin Çelebi'yi seviyordu aynı şekilde Alâeddin de onu seviyordu. Nitekim Mevlana, Kimya Hatun'u hocası Şems-i Tebrizi ile evlendirmiş onları kendisinin ders verdiği medresenin bir hücresinde oda vermiştir²⁵⁰. Alâeddin Çelebi bu durum karşısında çok gücenmişti arada bir babasının yanına gidip gelirken Kimya Hatun'un kaldığı odanın

²⁴⁸ GÖLPINARLI, Abdülbaki, (2007), *Mevlana: Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Jalal-Al-Din-Rumi, *Maulana*, 1207-1273, Varlık Yayınları, İstanbul, s.15

²⁴⁹ BAYRAM, Mikail, (2001), *Tarihin Işığında Nasreddin Hoca ve Ahi Evren*, Nüve Kültür Merkezi, İstanbul, s.57

²⁵⁰ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.142

önünden geçtiği vakit birbirlerine bakışmışlar. Bu vaziyete bir gün Şems-i Tebrizi tanık olmuş “*Alâeddin Çelebi’nin önünü kesmiş ve bir daha buradan geçersen ayaklarını kırarım*²⁵¹.” diye tehditkâr bir konuşma geçmiştir.

Bütün bunların yaşanmasına çok gücenen Alâeddin Çelebi babasının yanından ayrılmıştı. Kimya Hatun hayatından, evliliğinden ve Şems-i Tebrizi’den mutsuz olduğundan dolayı ara ara evi terk edip gitmeye başlaması Şems-i Tebrizi’yi huzursuz etmeye başlamış Mevlana hocasının bu haline çok üzölmüş Kimya Hatun’u aramak için hizmetinde bulunan kadınları ve karısını yollamıştır. Bu olay sürekli hale gelmesi Şems-i Tebrizi’yi çok kızdırmış Kimya Hatun’un evi terk edip gitmesini Alâeddin Çelebi ile buluştuğunu düşünmüştür. Eflaki’nin ifade ettiğine göre; bir gün yine evi terk eden Kimya Hatun’u bulup getirmişler Şems-i Tebrizi çok kızdırmıştı bu durumun etkisi Kimya Hatun’un boynunu tutulmasına üç gün acı feryat içinde sıkıntı çekmesine sebep olmuş ve üçüncü günün sonunda öldüğünü yazmaktadır²⁵². Ayrıca Şems-i Tebrizi’nin yedi gün sonra Şam’a gittiği belirtilmektedir. Mevlana yanlısı olan Eflaki bu durumu geçiştirerek ilahi bir hüviyet kazandırarak insanların tepkisini önlemek amacıyla anlatmaktadır. Hiçbir şekilde bir insanın öfkesiyle boynu tutulup ölmesine vesile olacak bir vaziyet olmaz. Mikail Bayram ise; Şems-i Tebrizi evi terk edip giden Kimya Hatun’a çok sinirlenmiş döverek boynunun zarar görmesine neden olmuş üçüncü günün sonunda ölmüştür. Bu durumun duyulmasından korkan Şems-i Tebrizi’nin kaçtığını söylemektedir²⁵³.

Şems-i Tebrizi’nin Konya’yı terk etmesinin asıl önemli nedeni Kimya Hatun ile arasındaki geçen olaydır bu savı destekleyen ise Eflaki’nin söylediğinden hareket ederek ölüm olayının vuku bulmasından yedinci günün gecesini Şam’a gittiği rivayet edilir. Şam’a gitmesindeki amacı Kimya Hatun’un ölmesiyle alacağı cezadan korkmuş, Ahi Evren ise o dönem Türkiye Selçuklu devletinde vezirlik görevini icra ediyordu bu olayın aydınlatılması için gerekli her türlü araştırmayı yaptırması için gerekli olan talimatı vermişti. Lakin o dönemin yazarları bu konu hakkında yazı yazmaktan çekindiği, gerekli kanıtların olmaması ve Şems-i Tebrizi’nin Konya’dan gitmesi ise olayın soğuması ve unutulması için yapılan bir eylem olmuş olayın kapanmasına vesile olmuştur.

²⁵¹ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.142

²⁵² EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.95

²⁵³ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.143

Tabi kimya Hatun meselesi ve Mevlana ile Şems-in arasındaki ilişki halkın tepsini çekmişti. Nitekim Konya’da cereyan eden olay isyana varacak bir hal almış onu öldürme teşebbüsüne varacak kadar olaylar ileri gitmiş ve önüne geçilemeyecek bir vakaya dönüşmüştür. Bu durum karşısında daha fazla dayanamayan Şems-i Tebrizi bir gece Konya’dan ayrılarak 21 Şevval 643/1 Mart 1246 senesinde Perşembe günü yola çıkarak Şam’a gitmişti²⁵⁴.

4.1.3. Şems-i Tebrizi’nin Tekrar Anadolu’ya Gelmesi

Mevlana için sanki dünya durmuş güneş kendini gizlemiş karanlığın içinde gibi, yaprağı dökülmüş çiçek ve ıssız bir çölde gezen deli gibi bir vaziyetteydi. Konya halkına çok öfkelenmiş onlara küsmüştü hâlbuki insanlar Şems-i Tebrizi giderse yine eskisi gibi oluruz diye umuyorlardı. Ama Mevlana gece gündüz Şems-i Tebrizi sorar dururdu, onun aşkından yanıp tutuşurdu, ilim irfanı elinden bırakmış, talebelerine ders vermeyi bırakmış yanıp tutuşuyordu. Bundan sorumlu olan kişilere lanet okumuş, beddua etmiş ve cemaatine almayarak bütün ilişkilerini kesmişti. Bu durumdan muzdarip olan halk Mevlana’ya varmış yaptıklarından bin pişman olduklarını kendilerinin affedilmelerini ve Şems-i Tebrizi’nin tekrardan Konya’ya gelmesi için fikir birliğine varmışlar ve Şems-i Tebrizi’nin çağırarak istemişlerdir.

Tabi Mevlana halkın bu isteğini hemen kabul etmemiş aylarca beklemiştir amacı ise nitekim halkın yaptıklarından tam anlamıyla pişman olduklarını görmek istemiştir. Mevlana emin olduktan sonra halkın özrünü kabul etmiş Şems-i Tebrizi’nin gelmesi için birkaç mektup yazmış lakin mektuplar cevapsız kalmıştır. Bunun üzerine Mevlana oğlu olan Sultan Veled’i Şems-i Tebrizi’yi bulması vesilesiyle görevlendirmiştir. Kaynaklarda geçen bilgilerde Şems-i Tebrizi bulmak için yola çıkan Sultan Veled yirmi gün aramış sonunda izine rastlamıştı. Mevlana’nın tekrardan dönmesi için söylediklerini kendisine iletmış bunun üzerine Şems-i Tebrizi kabul etmiş Anadolu’ya gitmek için yola çıkmışlardır. Mevlana ile Şems-i arasındaki ayrılık kaynakların ifade ettiğine göre on altı ay kadar bir süre birbirlerini görmemişlerdir. 644/1247 senesinde Konya’ya tekrardan gelen Şems-i Tebrizi kaldıkları yerden devam etmeye başlamışlardır.

Konya halkın Şems-i Tebrizi’yi tekrardan gelmesini istemişlerdi Mevlana’nın kendilerini affetmiş eskisi gibi sohbet ve vaazlara devam edileceğini umuyorlardı. Fakat istenilenler, beklentiler kendini göstermemiş hatta tam anlamıyla umduklarını

²⁵⁴ BAKKAL, Ali, a.g.s, s.15

bulamamışlar daha çok birlikte vakit geçirmeye başlamışlardır. Mevlana sema gösterileri, raks ve şiirleri ile hayat buluyordu. Şems-i Tebrizi'ye karşı düşmanlık katbekat artarak devam etmiş halkın gözünde Mevlana deli, Şems-i Tebrizi ise cadı olarak tasnif edilmeye başlamış ve bu giderek yaygın gören bir görüş olmuştur.

4.1.4. Şems-i Tebrizi'nin Öldürülme Vakası

Bir gün vezir Nasreddin kendi hanıkahında sohbet meclisi kurmuş devrin önemli şahsiyetleri şeyhler, dervişler, âlimler, felsefeciler vd. bir araya gelmiş sohbet etmekteydiler. Şems-i Tebrizi'de bu mecliste yer almaktaydı meclistekiler sohbet halindeyken Şems-i Tebrizi araya girerek “*ne zamana kadar onun bunun sözlerini nakledip duracaksınız. İçinde kalbim sana Rabbinden bu haberi veriyor diyecek biri yok mu*”²⁵⁵” Diyerek mecliste bulunanları eleştirmiştir. Eflaki, Şems-i Tebrizi'nin insanların sabrını taşıran son vakası olarak söylemektedir. Nitekim bütün bu vaziyetler başta Konya halkının ve diğer grupların tepkisini çekmiş Şems-i Tebrizi'nin sonunu hazırlamaktaydı. Ayrıca bazı Mevlevi kaynaklarda Alâeddin Çelebi'nin babasına ve Şems-i Tebrizi'ye karşı takındığı tavırdan ötürü onu dolduruşa getirdikleri Şems-i ve Mevlana hakkında olmayan şeylerle doldurup kin besletmişler. Tahrik edici konuşmalardan ötürü kin besleyen Alâeddin Çelebi, Şems-i Tebrizi'yi gözden çıkarıp katledilmesinde rol oynamıştır²⁵⁶.

Bir gece Mevlana ile Şems-i Tebrizi halvet ediyorlardı kapı çalındı ve dışarıda bekleyen yedi kişi vardı bunlardan biri Şems-i Tebrizi'ye işaret ederek dışarıya gelmesini istemiş bu kişinin ise Alâeddin Çelebi olduğu söylenmektedir. Şems-i Tebrizi, Mevlana'ya dönerek “*beni öldürmeye çağırıyorlar*” dedi Mevlana ise “*...halk ve emir onundur buyrultularına uymak doğru harekettir*”²⁵⁷” Diye cevap vermiştir. Şems-i Tebrizi dışarıya çıkınca yedi kişi üzerine saldırmış bir hançer darbesi alınca Şems-i Tebrizi bir nara attı “Allah” diye bağırarak orda bulunan yedi kişi kendinden geçmiş bayılmıştı. O yedi kişi ayılıp kendine geldikten sonra yerde sadece birkaç damla kandan başka bir şey yoktu diye olayı anlatmaktadır²⁵⁸. Bazı kaynaklarda ise; Olayın vuku bulması Şems-i Tebrizi hançerlendikten sonra orada bulunan

²⁵⁵ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.147-148

²⁵⁶ BAKKAL, Ali, a.g.s, s.17; ÜRKMEZ, Melahat, a.g.e, s.207

²⁵⁷ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.126-127

²⁵⁸ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.126-127

yedi kişi onu alıp Ahi Bedreddin Gevher taç'ın bahçesindeki kuyuya attıklarını söylemekte²⁵⁹.

Şems-i Tebrizi'nin cesedini Mevlana ve çevresi bulamamış onun öldüğüne inanmayıp gittiğini ya da kaybolduğunu düşünmüşlerdir. Bazı rivayetlerde ise Sultan Veled bir gün sonra rüyasında Şems-i Tebrizi'nin kuyuya atıldığı görmüş onun cesedini alıp Emir Bedreddin Gevher taç'ın yanına gömüldüğü rivayet edilir²⁶⁰. Eflaki'nin naklettiği bilgilerde Şems-i Tebrizi'yi öldürenleri akıbetleri hakkında bir kısmı öldürüldü, bir kısmı felç geçirdi, birisi damdan düştü öldü, bir kısmı mesh hastalığına yakalandı. Bunların içinde yer alan Alâeddin Çelebi hakkında ise ateşli bir sıtma hastalığına yakalandığı bunun neticesinde öldüğü yazmaktadır²⁶¹. Alâeddin Çelebi'nin ölümü ise Kırşehir'de bulunduğı vakit Caca Bey'e karşı isyanda öldürülmüştür bu kanının yanlış olduğı açıkça ortadır. Öldükten sonra Mevlana ise cenaze namazında yer almamıştır.

4.1.5. Şems-i Tebrizi'nin Ölüm Vakasının Mevlana Üzerindeki Etkisi

Şems-i Tebrizi'nin ortadan kaybolması bir türlü bulunamaması Mevlana'yı derinden etkilemiş yaşamına yansımıştır. Şems-i Tebrizi'den haber alamamasının kırkncı gününde duman renkli bir sarık sarmış bundan sonra yaşamının sonuna kadar beyaz renkli sarık bağlamamıştır. Mevlana, Yemen ve Hind kumaşlarından bir ferace yaptırdı ve yaşamının sonuna kadar onu giymiştir kendisini matem hayatına teslim etmiştir²⁶². Mevlana bu belirsizliğe dayanamıyordu gecesı ve gündüzü ağlamakla geçiriyor, yemiyor içmiyor hayattan hiçbir zevk almıyordu. Şems-i Tebrizi'yi ithaf ederek sema yapıyor, şiir ve gazeller söylüyordu.

Mevlana daha fazla dayanamayıp Şems-i Tebrizi'yi aramak için Şam'a adam yollamış çünkü bazı kişiler onu Şam'da gördüğünü Mevlana söylemişti. Oğlu Sultan Veled'i yanına çağırarak Şems-i Tebrizi'yi araması için yanına birkaç adam alıp gitmesini istemişti. Şam'a giden Sultan Veled ve yanındaki kişiler Şems-i Tebrizi aramaya çıkmışlar kaç zamandır dolaşıp durmaktaydılar lakin bir türlü Şems-i Tebrizi'den iz bulamamışlardı. Tekrar baba ocağına dönen Sultan Veled olanları babasına anlatmıştı. Bir süre bekleyen

²⁵⁹ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.155

²⁶⁰ ÜRKMEZ, Melahat, a.g.e, s.217

²⁶¹ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.127-128

²⁶² EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.128-129

Mevlana bazı kişilerin Şems-i Tebrizi hakkındaki Şam'da olduğuna dair söylentilerin çıkmasına dayanamayıp kendisi Şam'a giderek aşk ile yandığı hocasını bulmaya gitmişti²⁶³. Mevlana'nın Şam'a yaptığı üçüncü yolculuk olacaktı, ilk yolculuk ailesiyle birlikte Belh'ten göç ettikleri vakit, ikicisi ise babasının ölmesinden sonraki eğitim için gitmesi ve şimdide aşkından yanıp tutuştuğu hocası için yola çıkmıştı. Mevlana'nın Şam yolculuğu 1 yıl kadar sürmüştü ne faydaki Şems-i Tebrizi'den bir haber alamamış arkasına bakarak bu yolculuğunda eli boş olarak dönmüştü.

Şems-i Tebrizi'nin aşkından yanıp tutuşan Mevlana adeta meczup giydi kim Şems-i Tebrizi ile ilgili bir şey söyleye inanırdı çocuklar gibi mutlu olurdu. Oğlu Sultan Veled babasının halini şu şekilde ifade etmekte; gece gündüz sema ediyor, hıçkıra hıçkıra ağlamakta feryadını herkesler duymakta idi eline geçen değerli madenlerini çalgıcılara veriyor, her şeyini bağışlıyordu. Yine bir gün adamın biri Şems-i Tebrizi gördüm diye Mevlana'nın yanına gelmiş bu bilginin karşılığında Mevlana üzerindeki elbisesini çıkarıp o adama vermiş. Bu olayın yaşandığı vakit orda bulunanlar ise o adam yalan söylüyor inanma vermiş olduğu haberin hakikati yoktur demişlerdi. *“Neden elbiselerini ona bağışladın yalan söylüyor sana diye”* Mevlana'ya karşı serzenişte bulunmuşlardı Mevlana ise, *“yalan söylediği için elbiselerimi verdim eğer doğru söylemiş olsaydı canımı verirdim”²⁶⁴.* diyerek hocasına karşı aşkını dile getirmektedir.

Şems-i Tebrizi'yi aramasını bırakmamış yine söylentiler tekrarlayınca Mevlana Şam'a dördüncü kez yolculuğa çıkmıştır. Yine her yerde Şems-i Tebrizi aramış sormuş lakin onunla ilgili hiçbir bilgiye ve ize ulaşamamıştır. Bazı kaynaklarda Mevlana'nın, Şems-i Tebrizi bulmak adına Şam'a gelmesini manevi, ruhani, hayalini ve gönlündeki bir nebze olsa o aşkı burada bulmuş olmasından kaynaklandığını ifade etmektedirler. Bir kısım ise Konya halkına karşı küskünlüğü oradaki maneviyatının çökmesi, kendi müsavi bir şahsiyet bulamayışı ve dolsuz kalmasından ötürü Şam'a gitmiştir²⁶⁵. Eflaki eserinde Mevlana'nın, Şems-i Tebrizi için yazmış olduğu dört tane mektuptan bahsetmektedir. Bu mektuplar sadece Mevlana tarafından yazılarak Şam'a yollanmış karşılık alınamayan mektuplardır. Ona karşı duyduğu özlemini dile getirmiş, nerdeyse ortaya çıkıp gelmesini dilemiş, ona karşı hüznü, aşkını dile getirmiş eğer bu mektup onun eline geçerse kendisini

²⁶³ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.136-137

²⁶⁴ CAN, Şefik, a.g.e, s.55

²⁶⁵ BAKKAL, Ali, a.g.s, s.20

anlamasını gelmesini beklemiştir²⁶⁶. Lakin Mevlana arayışlarının sonuçsuz kalması üzerine artık Şems-i Tebrizi olmadan yaşamayı kabul etmek zorunda kalmıştır.

4.1.6. Alâeddin Çelebi ve Ahi Evren'in Kırşehir'e Gitmesi

Ahi Evren Türkiye Selçuklu devletinde vezir olarak görevli bulunduğu vakit Şems-i Tebrizi'nin öldürülmesi Anadolu'da büyük bir yankıya sebep olmuştu. Şems-i Tebrizi'nin suikasta uğramasında Ahi Evren'in parmağı olduğunu bilen devlet adamları olayın büyümesini engel olmak istemişlerdir. Tabi devletin ileri gelenlerinin baskılarına daha fazla dayanamayan Ahi Evren Konya'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu vakanın vuku bulması neticesinde Ahi Evren vezirlik görevinden ayrılarak Kırşehir'e gitmiştir²⁶⁷. Eflaki'nin söylediği üzere Şems-i Tebrizi'yi dışarıya çağırmanın Alâeddin Çelebi olduğunu ve onun kirli işlere bulaştığından bahsetmiştir. Diğer kaynaklarda da ifade edilen Şems-i Tebrizi'nin ölümünden sorumlu olan kişinin Alâeddin Çelebi olduğu söylenir. Tabi bu durumda Konya'da kalacak bir vaziyeti olmayan Alâeddin Çelebi, Ahi Evren ile Kırşehir'e gitmek zorunda kalmıştır. Alâeddin Çelebi ve Ahi Evren'i Kırşehir Emiri Seyfüddin Tuğrul onları yanına almış hizmetinde çalışmışlardır.

4.1.7. Mevlana'nın Alâeddin Çelebi'yi Konya'ya Çağırması

Alâeddin Çelebi, ailesini ve babasını bırakarak Kırşehir'e gitmiş, her ne kadar Şems-i Tebrizi'nin ölümünden sorumlu olsa da Mevlana oğlunun gitmesinden rahatsız olmuştur. Oğlunun tekrar gelmesi için çağrı yapmış, adam yollamış ne faydadır ki Alâeddin Çelebi ne babasının yanına ne de Konya'ya gelmek istememiştir. Mikail Bayramın söylediğine göre Mevlana oğlunun gelmesi için Kırşehir Emiri Seyfüddin Tuğrul'a yazdığı bir mektup da oğlunun dönmesi için ise şiir yazmıştır²⁶⁸. Mevlana'nın oğlu Alâeddin Çelebi'nin Kırşehir'e Ahi Evren ile gittiğinin ve tekrardan oğlunun Konya'ya gelmesini istediğine kanıt olarak için yazdığı şiirden bir kısmı;

“Ey sevgili, hata ettin bir başka sevgiliye koşulup gittin. İşini bıraktın, bir başka yöne gittin.

Yüz defa seni bağışladım, seni sana gösterdim Ey kendini beğenmiş, bir başka yöne gittin.

²⁶⁶ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.138-139

²⁶⁷ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.138-139

²⁶⁸ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.150

Sana yüz defa öğüt verdim, sana batan dikenini çıkardım. Gül bahçesinin kıymetini bilmedin, yine dikenlerin içine girdin.

Dedim sen bir balıksın, yılanla niye arkadaşsın? Ey yanlış iş yapan yine o yılanla gittin²⁶⁹. ”

Alâeddin Çelebi bu kadar isteğe rağmen yine de babasının yanına gitmemiştir. Ahi Evren ile birlikte Kırşehir’de kalmış Türkmenlerin Türkiye Selçuklu devletinin iktidar mücadelesinde rol oynamasında yer alması sonucu hem Ahi Evren hemde Alâeddin Çelebi isyan mücadelesinde öldürülmüş cenazesi Konya’ya getirilmişti. Mevlana oğlu Alâeddin’in cenaze namazında yer almamış uzun süre onu bağışlamamıştır. İfade edilenlere göre bir zaman sonra oğlunun mezarı başında ağladığı ve ona karşı haykırışlarda bulunduğu söylenmektedir.

4.1.8. Ahi Evren ve Alâeddin Çelebi’nin Öldürülmesi

Türkiye Selçuklu devleti Moğolların hâkimiyetine girdikten sonra iktidara gelenleri onların istediği kişiler gelmişti. II. Gıyaseddin Keyhüsrev öldükten 642/1245 senesinden sonra yerine geçici olarak naipliğini yapan vezir Celaledin Karatay geçmiş bir yıl içerisinde 643/1246 senesinde ise iktidara II. İzzeddin Keyhüsrev geçmişti. Lakin 653/1255 senesinden sonra iktidara geçebilmek için mücadelelerin yaşanmasına neden olan olaylar cereyan etmişti. Daha sonra iki Sultan antlaşma yolunu girmiş II. İzzeddin Keykavus ve IV. Rükneddin Kılıçarslan Moğolların hâkimiyetini koşulsuz olarak kabul ederek 656/1258 senesinde Türkiye Selçuklu Sultanları Hülagü’nün emriyle ülkenin yönetimini birlikte yönetmek için anlaşmışlardır²⁷⁰. Türkiye Selçuklu devleti ikiye ayrılmış Doğu kısmını IV. Rükneddin Kılıçarslan, Batı kısmını II. İzzeddin Keykavus yönetmiştir.

658/1260 senesinde II. İzzeddin Keykavus ile IV. Rükneddin Kılıçarslan arasındaki gerilim hat safhaya ulaşmıştı. Türkmen gruplar ve Ahiler II. İzzeddin Keykavus’un iktidarını desteklemiş Moğolların ve Mevlana’nın desteklediği IV. Rükneddin Kılıçarslan iktidarlık mücadelesine girişmişti bu mücadeleden galip çıkan taraf ise IV. Rükneddin Kılıçarslan iktidara gelmişti. İktidara gelen IV. Rükneddin Kılıçarslan ve oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev kendilerine karşı olanlarla mücadele etmeye başlamıştı²⁷¹. Türkmen

²⁶⁹ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.151

²⁷⁰ BAL, Mehmet Suat, (2005), *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; II. İzzeddin Keykavus Dönemi*, A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi, S.38, s.244

²⁷¹ GÜNLER, Mevlüt, (2010), *Türkiye Selçuklu Devleti’nde Saltanat Mücadeleleri ve Devlet ile Toplum Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.146

ve Ahilerin Mevlana'ya bağlanmaları mecburiyeti getirerek tekke, zaviye ve iş yerlerinin ellerinden alınarak Mevlana'ya verilmesi Türkmen isyanların çıkmasına sebep olmuştur²⁷².

II. İzzeddin Keykavus mücadeleyi kaybedince Bizans'a sığınmış Anadolu'nun yönetimini ele alan IV. Rükneddin Kılıçarslan ve Moğollarla işbirliği yapan vezirleri Sahip Ata Fahreddin Ali, Pervane Süleyman, Taceddin Mutez üçlünün yönetimi ele almasıyla Türkmen ve Ahilerin üzerine oyunlar oynamaya başlamışlardır. Konya'daki Hanikah-ı Ziya, Hanikah-ı Lala Hüsameddin Çelebi, Ali Çoban ve Ahi Kayser liderliğinde Ahilerin ayaklanmasıyla isyan çıkmıştır²⁷³. Kırşehir Ahilerin güçlü olduğu bir konuma sahipti Moğol idaresinde bulunan yöneticiler Mevlana Celaleddin Rumi'nin hocası olan Şems-i Tebrizi'nin ölümünde parmağı olduğunu bildikleri ve IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın iktidarına karşı olan Ahi Evren'in baş gösterdiği isyanı bastırmak için Mevlana'nın müridi olan Nureddin Caca önderliğinde bir ordu sevk etmişlerdir²⁷⁴.

Türkmenlerinde baş gösterdiği isyanda Ahilerde yer almıştı bu isyanda öncü olan Ahi evren doksan yaşındaydı tabi bu yaştaki bir insanın isyanda aktif olarak yer almayacağı muhakkaktır. İsyanın sembol ismi olan Ahi Evren liderliğinde toplanan Kırşehir halkı Nureddin Caca'ya karşı çetin bir mücadele vermiştir. İsyanın ilk aşamasında Nureddin Caca şehre girememiş asker sevk edilmesine neden olmuştur. Kırşehir bu isyana daha fazla dayanamayınca şehir kuşatmaya alınmış isyanda yer alan Türkmenler ve Ahiler kılıçtan geçirilmiş²⁷⁵. Nureddin Caca şehri ele geçirdikten sonra Ahi Evren ve onun yanında yer alan Mevlana'nın oğlu Alâeddin Çelebi'nin öldürülmesinde etkin rol oynamıştır²⁷⁶.

Ahi Evren'in ölümü 10 Recep 660/31 Mayıs 1261-1262 senesinde gerçekleşmiştir. Ahi Evren devlete karşı isyan bayrağı kaldırdığı için cenaze namazı kılınmamıştır. Onu seven bazı kesimler gıyabında cenaze namazı kılmışlardır. Türbesinin yapılması ise çok zaman sonra gerçekleşmiştir. Bu siyanda binlerce Türkmen ve Ahilerin katledilmesine sebep olmuş kalanların ise ülkenin batı sınırları uç beylerine doğru göç etmiş bir kısım Ahi liderleri ise Mevlana'ya bağlılığını bildirmiştir. Bu duruma örnek olarak Ahi Ahmed'in

²⁷² BAL, Mehmet Suat, a.g.m, s.252-253; GÜNDER, Mevlüt, a.g.t, s.146

²⁷³ TURAN, Namık Sinan, a.g.m, s.163

²⁷⁴ İNALCIK, Halil, (1999), *Ahilik, Toplum, Devlet*, II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kırşehir, s.189

²⁷⁵ ÇELİK, Züriye, (2014), *Moğol İstilas ve Türkiye Selçuklu Devleti*, Doktora Tezi, Selçuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.161

²⁷⁶ HACIGÖKMEN, Mehmet Ali, a.g.m, s.47; BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.167

isyandan sonra Mevlana'nın üstünlüğünü kabul etmiş Konya'ya yerleşmişti. Ahiler tamamen güç kaybetmiş kendilerine yeni yurt edinmek için uç sınırlara göç etmiş bu dönemde Osmanlı devletinin himayesine girerek hem ticari hayatları ve dini örgütlenmeyi tekrardan oluşturmuştur.

Alâeddin Çelebi Kırşehir'deki isyanda öldürülmüş cenazesi ise Konya'ya getirilmişti. Kaynaklarda geçen bilgilerde cenaze namazın kılınmasında Mevlana yer almamıştır. Bunun sebebi ise devlete karşı çıkan isyanda yer almıştı. Mevlana oğlu Alâeddin Çelebi'nin ölmesinden sonra eserinde yazmış olduğu bölümden bir kesit vererek olayın mahiyetini göstermek adına önem arz etmektedir. *“Nerede eşeğim benim, nerede eşeğim benim? Geçen yıl öldü o eşeğim, Allah'a şükür ki o öldü, başımın ağrısı dindi²⁷⁷.”* Mevlana ölmeden önce oğlu Alâeddin Çelebi'yi affettiği ve mezarını ziyaret ettiği belirtilmektedir.

Devrin iki büyük şahsiyetinin mücadelesinde galip olan taraf Mevlana olarak gözüксе de onun aşk pınarı, yaşam kaynağı ve kılavuzu olan şiddetli geçen mücadelede Şems-i Tebrizi'yi kaybetmiştir. Ayrıca canından bir parça olan Alâeddin Çelebi de kendisine karşı olup Ahi Evren'in yanında olması ve isyanda ölmesi ikinci kayıbdır. Bundan sonra Mevlana ve Ahiler arasındaki temaslı ve mücadele son bulmuş ama itaat ve üstünlük hala devam edecekti.

4.1.9. Ahilerin Mallarının Müsadere Edilmesi

Kırşehir'deki isyan bastırıldıktan sonra Ahi Evren'in de ölmesi Ahilerin düzenlerinin bozulmasına neden olmuştu. IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın hem iktidarına karşı olanlar hemde isyanın çıkmasından dolayı bütün Ahilerin bütün mallarını müsadere ederek Mevlana'nın hizmetine vermişti. Abbasi devletinin ortaya çıkarmış olduğu Fütüvvet teşkilatının uzantısı olan Ahi teşkilatı Abbasi Halifesine bağlı olarak varlığını sürdürmektedir. Fütüvvet teşkilatının sorumluluğunu yerine getirmesi için Şeyhu's-şuyuhi'r Rum sıfatıyla bir sorumlu Anadolu'ya görevlendirmiştir. Amacı ise hem Ahilerin idaresini gözetim altında tutmak hemde Fütüvvet teşkilatını temsil etmektir.

656/1258 senesinde Moğollar, Abbasi devletini ortadan kaldırdıktan sonra Fütüvvet teşkilatının da varlığı son bulmuştur. Fütüvvet teşkilatının Anadolu'daki uzantısı olan Şeyhu's-şuyuhi'r Rum görevini Ahilerin sorumluluğundan alarak Mevlana'ya vermiştir. Mevlana'ya yakın olan Süleyman Pervane, Sahip Ata Fahreddin Ali ve Taceddin Mutez

²⁷⁷ BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.177

Ahilere ait olan hanikah, tekke, zaviye, Ahi örgütüne mensup işyerleri, evleri ve diğer malların hepsini Mevlana'ya ve onun yakınlarına tavsiye etmişlerdi²⁷⁸. Malların müsadere edilmesine razı olmayanlar ise mücadele içersinde yer almış ve neticesinde canlarıyla ödemişlerdir.

4.1.10. Mevlana'nın Ölümü

Mevlana Celaleddin Rumi, Şems-i Tebrizi'nin ölümünden sonra kendi kabuğuna kapanarak keder ve yas içerisinde geçirmişti. İki yıl boyunca Şems-i Tebrizi'nin suretini mistik havasını aramakla geçirmiş kendine dost olarak Konyalı kuyumcu şeyh Selahaddin Zerkupçu ve Hüsameddin Çelebi ile yakınlık kurmuştur.²⁷⁹ Şems-i Tebrizi'nin yerini onunla doldurmaya çalışmış lakin başına bağladığı kül rengi sarığı ile Yemen ve Hind kumaşından yaptığı ferace giysisini hiç çıkarmamıştı. Mevlana yaşadığı yas ve kederine rağmen kendisiyle çekişenlerle mücadelesini devam ettirmişti. Türkiye Selçuklu devletinin iktidar mücadelesinde yer almış Moğol yanlısı IV. Rükneddin Kılıçarslan ve onun vezirliği yapan Süleyman Pervane, Sahip Ata Fahreddin Ali ve Taceddin Mutez'in iktidarını desteklemiştir. Desteklediği Moğollar ve IV. Rükneddin Kılıçarslan iktidarı ise Mevlana'ya karşılığında Ahilerin bütün mal varlıklarını, iş yerlerini ve dini mabetlerini onun himayesine geçirmişlerdir.

İsyanda yer alan Oğlu Alâeddin Çelebi'nin cenazesi Konya'ya gelmiş Mevlana katılmamıştı. Mevlana'nın kendine karşı olacak bir mahiyet kalmamıştı artık Anadolu'nun büyük bir dini lideri olarak Konya'da varlığı sürdürmüştü. Mevlana için her ne kadar dini bir âlim olarak tasvir edilse de kendisi devletin siyasi politikalarında yer almak için çalışmıştır. Kendine karşı olan herkesi tavsife etmesine rağmen Anadolu'da tek güç olma isteği içindeydi. Desteklediği Sultan IV. Rükneddin Kılıçarslan bir gün sohbet meclisinde şeyhlerin, dervişlerin, âlimlerin ve ileri gelen yöneticilerin yer aldığı sohbette Sultan IV. Rükneddin bir şeyhe “şeyh baba” diye hitap etmesi etmiş. Mevlana bu durumdan gücenmiş ve sitemli bir tavırla “Sultan Kendine yeni bir baba bulduysa biz de kendimize yeni bir oğul buluruz²⁸⁰” diye karşılık vermiştir.

²⁷⁸ TURAN, Namık Sinan, a.g.m, s.163; BAYRAM, Mikail, (2005), *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, s.87

²⁷⁹ EFLAKİ, Ahmet, (1973), *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çevr: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, s.144

²⁸⁰ ATALAY, Ahmet, (200), *Mevlevilerin Merkezi Hükümetlere Etkileri ve Bozkır Zeynelabidin İsyanı Hakkında Poşnişin Abdülhalim Çelebi'nin Merkezi Hükümete Gönderdiği Bir Mektup*, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.4, s.94

IV. Rükneddin Kılıçarslan, Kalenderiye bağılılığını bildirmişti oluşan bu siyasi atmosferde yeni oluşum içinde olan Kayılardan Ertuğrul Gazi ve onun oğlu Osman ile birlikte Mevlana'yı ziyarete gelmişlerdi. Mevlana bulunduğu bu atmosfer ortamında durumu kendi lehine çevirerek “*Hükümdar kendisine bir baba bulduysa biz de kendimize yeni bir oğul bulduk der*”²⁸¹. Mevlana daima kendine siyasi bir ortam yaratma çabasında olmuş kim onu desteklerse onların yanında yer almıştı.

Mevlana Celaleddin Rumi uzun ve yorucu bir hayatında artık yaşlanmış ve hastaydı karaciğerinden rahatsızlanmış yüksek ateşler içinde yatakta yatıyordu diğer dünyaya göç etme vakti geldiğini anlamıştı. Altmış altı yaşında olan Mevlana 5 Cemaziyelahir 671/17 Aralık 1273 senesinde vefat etmiştir.²⁸² Türkiye Selçuklu devletinin himayesinde yaşayan Rum, Ermeni, Yahudi, Türk gibi etnik gruplardan oluşan Müslüman ve Müslüman olmayan bütün unsurların etkisinde kalmış büyük bir sevgi seli oluşmuştu. Türkiye Selçuklu devletinde bütün insanların üzüntüsü çökmüş tam anlamıyla matem havası yaratmıştı.²⁸³ Mevlana'nın cenazesinde halk toplanmış çok büyük bir kalabalık onun tabutunu taşımak için birbirlerini ezeceklerdi, memurlar araya girerek halkı uzak tutmaya çalışmışlardı. Şehirliler, köylüler, başı açık, yalınayak bütün çevreden insanlar tabutun peşinden giderek ağlaya ağlaya feryat ediyorlardı. Bütün bu kalabalığın hepsinin tek amacı vardı o da Mevlana'nın tabutuna elleriyle dokunabilmektir.²⁸⁴

Bilginler, sofiler, Ahiler, Hristiyan Papazlar, Yahudiler, Hahamlar bütün insanlar Mevlana'nın tabutunu baş üstünde taşıyorlar ve Tevrat ve İncil'den bölümler okuyorlardı Müslümanlar ise bu duruma engel olamıyorlardı.²⁸⁵ Orada bulunan görevliler ve Müslümanlar daha fazla dayanamayıp engel olmak istemişler bu duruma tepki göstermişler “*O, bizim Mesih'imizdi, o bizim İsa'mızdı*”²⁸⁶ diyerek tepki göstermişlerdir. Sıra Mevlana Celaleddin Rumi'nin cenazesinin defnedilmesi üzere namazının kılınmasına geldi cenaze namazını Kadı Siraceddin kıldırmıştır. Türkiye Selçuklu devletin de yaşayan büyük bir âlimin devri son bulmuştur.

²⁸¹ ATALAY, Ahmet, a.g.m, s.94

²⁸² TURGUT, Havva Nur, (2009), *I. Alâeddin Keykubad Dönemi Bilim ve Düşünce Hayatı*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.51

²⁸³ KAFESOĞLU, İbrahim, a.g.e, s.111

²⁸⁴ GÖLPINARLI, Abdülbaki, (2007), *Mevlana: Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Jalal- Al-Din-Rumi, *Maulana*, 1207-1273, Varlık Yayınları, İstanbul, s.23

²⁸⁵ VLADİMİR ALEXSANDROVİÇ, Gordlevskiy, a.g.e, s.326

²⁸⁶ GÖLPINARLI, Abdülbaki, (2007), *Mevlana: Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Jalal- Al-Din-Rumi, *Maulana*, 1207-1273, Varlık Yayınları, İstanbul, s.23

SONUÇ

XIII. yüzyılın başlarına ve XIII. yüzyılın genelinde cereyan eden bu mücadeleler her iki taraftan da büyük kayıpların verilmesine neden olmuştur. Fahrettin Mübarekşah, Fahreddin-i Razi ve Bahaeddin Veled bu mücadelenin çıkmasında asıl sorumlu olan kişilerdi lakin bunların vefat etmeleri bile vakanın kapanmasına vesile olmamıştır. Ayrıca bu vaka Horasanın dışında cereyan etmesine vesile olup, Belh şehrinde olan hasımlık Anadolu coğrafyasında tekrardan canlanmasına sebep olmuştur. Bahaeddin Veled'in düşmanlığı Fahreddin-i Razi'yi ve onun öğrencileri olan, onun dostlarına karşı kin ve düşmanlık gütmesi ile olay gelişmişti. Mevlana Celaleddin Rumi ve Evhadüddin-i Kirmani ile Ahi Evren arasında Anadolu coğrafyasında vuku bulmasına neden olmuştur.

İki önemli karakterin de mutasavvıf kimliğe sahip olması da ayrıca konunun ehemmiyeti açısından önem arz etmektedir. Mutasavvıfların arasında gerçekleşen vaka sadece onları değil, Anadolu'da olduğu için yörenin halkını ve Türkiye Selçuklu devletini de kapsamaktaydı. Bu iki büyük şahsiyet Türkiye Selçuklu devleti devrinde önemli mevkilere sahip olmuş ve etraflarında büyük halk kitleleri oluşturmuştu. İki şahsiyetinde atacakları adımlar hem halk tarafından hemde devletin bekası açısından önem arz etmekteydi. Lakin bu iki önemli şahsiyetin görevleri ve amaçları kendi sınırlarını aşmasından ötürü Türkiye Selçuklu devletini olumsuz yönde etkilemekteydi. Mevlana müderrislik görevi, vaaz verme ve büyük bir cemaat liderliğini sürdürürken Türkiye Selçuklu devletinde kendisine ait bir zümre yaratmıştı. Amacı ise istediğini yaptırabilme gücüne sahip olmak, kendisine karşı koyacak ve sınırlandıracak bir gücün oluşmasına engel olmaktı. Diğer taraftan ise Ahi Evren Kayseri'de kurmuş olduğu Ahi örgütü ile Türkiye Selçuklu devletine ekonomik ve sosyal açıdan çok büyük destek olmaktaydı. Lakin Ahi Evren'de aynı Mevlana Celaleddin Rumi gibi kendine yakın devletin yönetiminde bir zümre oluşturmuştur.

İki önemli mutasavvıf şahsiyetler olan Mevlana Celaleddin Rumi ile Ahi Evren arasındaki mücadele sadece onlar arasında kalmamıştı Türkiye Selçuklu devletinin yönetiminde de çekişmelere sebep olmuştu ve devletin akıbetini olumsuz yönde etkilemişti. Çünkü kendi adamlarını yönetime girdirerek yaptıkları ve yapacakları işleri meşru kılmak

istemişlerdir. Bir dönem Mevlana Celaleddin Rumi'nin kendi adamlarının yönetiminde olmasıyla Ahi Evren, Evhadüddin-i Kirmani, Ahilik teşkilatı ve Bacıyan-ı Rum kurumlarına baskıları artmış onların genişlemesine ve aktif çalışmalarına engel olmuşlardı. Tabi Türkiye Selçuklu devleti yönetiminde I. Alâeddin Keykubad'ın da zehirlenerek öldürülmesi en çok da Ahileri etkilemişti. Çünkü Ahilerin en büyük hamiliğini yapan Sultan I. Alâeddin Keykubad olmuştu. Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın öldürülme hadisesi Ahilerin ve Türkmenlerin tepkisini çekmiş ve yeni yönetime karşı isyanı etmelerine sebep olmuştu. Devletin yönetimini II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve onu yöneten kişi Sadeddin Köpek, Türkmen ve Ahilere karşı politikaları ise Mevlana Celaleddin Rumi'nin yönetimi güçlendirilmesine vesile olmuştur.

Ahi Evren ve Ahilik günden güne güç kaybetmiş, II. Gıyaseddin Keyhüsrev yönetimi ise Ahi Evren'i yakalayarak hapse atmıştı ve ortam tamamen Mevlana Celaleddin Rumi ve onun ekibine kalmıştı. Bu yaşanan olaylar içerisinde Anadolu'ya Şems-i Tebrizi'nin gelmesi ve Mevlana Celaleddin Rumi'nin hayatında değişmelere sebep olmuştu. Ayrıca Şems-i Tebrizi'nin Anadolu'ya geldiği vakitten kısa bir süre sonra Moğolların Anadolu için tehdit oluşturmaları ve Anadolu'yu baskı altına almaya başlamıştı. Moğolların Anadolu'yu tehdit etmesiyle kalmamış bunu bilakis uygulamıştır. Moğolların Anadolu'yu işgal etmesi ne tuhaftır ki herkes onlardan zarar görmüş ne var ki Mevlana Celaleddin Rumi ve onun cemaatine mensup olan insanlar hiçbir şekilde zarar görmemiştir. Bu olayın tesadüf olmasıyla ilişkilendirilmesi hadisenin gerçekliği bakımından uyusmamaktadır. Ahiler, Türkmenler ve bazı şehir halkı Moğollara işgaline karşı direnişte bulunmuş ve Moğollar onları kılıçtan geçirmiştir. Ama nedendir ki Moğollar, Konya'ya girmemiş ve Mevlana Celaleddin Rumi ve kendi adamları zarar görmemiştir.

Yaşanan bütün bu vakaların neticesinde Mevlana Celaleddin Rumi, Ahi Evren ile çekişmesinden uzak olan hocası Şems-i Tebrizi ile olan aşkı, muhabbeti, birlikte geçirdiği günlerce ve aylarca halvet durumları Konya halkının tepkisine ve Şems-i Tebrizi'ye karşı nefret duyulmasına sebebiyet vermişti. Tabi ki bu vakalar karşısında Şems-i Tebrizi'nin Anadolu'yu terk etmesine sebep olmuştu. Mevlana Celaleddin Rumi bir yandan Şems-i Tebrizi aşkı ile yanarken, bir yandan Konya halkına dargınlığı bir taraftan ise tamamen kendini her şeyden geri çekmişti. Ahi Evren'in hapisten çıktıktan sonra Türkiye Selçuklu devletinde vezirlik makamında görevde bulunmuştu. Bu yönetimde kaldığı sürede ise Şems-i Tebrizi Konya'ya tekrardan gelmiş Mevlana Celaleddin Rumi ile kaldığı yerden devam etmekteydi. Kimya Hatun meselesinden dolayı ve Mevlana'nın oğlu Alâeddin

Çelebi'nin, Ahi Evren'in yanında yer almasına ve Şems-i Tebrizi'nin öldürülmesinde parmağı olmuştur. Bu olayın duyulmasında sonra Ahi Evren'in görevinden ayrılıp Kırşehir şehrine göç etmişti tabi yanında Mevlana'nın oğlu Alâeddin Çelebi'de vardı.

Kırşehir'de Moğollara karşı çıkan isyanda Türkmenler ve Ahilerde yer almaktaydı. Mevlana'ya bağlı olan Kırşehir emiri Caca Bey, Mevlana'dan aldığı emir ile Alâeddin Çelebi öldürülmüş, Ahi Evren ise idam ettirilmişti bu vesileyle ise iki büyük mutasavvıf dediğimiz karakterlerin mücadelesi Mevlana Celaleddin Rumi'nin üstünlüğüyle sonuçlanmıştı. Ahilere ait dini, ticari, sosyal mal ve mülk her şeyin yetkisi Mevlevilere geçmiştir. İki büyük mutasavvıf olan şahsiyetler toplumun yararı, dini, sosyal, kültürel ve ekonomi açıdan Türkiye Selçuklu devleti ve Anadolu için bir fayda değil zarar olmuştur.

Moğolların, Anadolu'ya yaptığı istilada Türkmenler ve Ahiler canı ve mallarıyla karşı koymuşlardı ve çoğu Ahiler bu karşı koymada canlarıyla ödemiştir. Ahi Evren, Ahi teşkilatındakiler ve Bacıyan-ı Rum bu istiladan fazlasıyla zarar görmüştü. Yerlerinden edilenler, hapse atılanlar ve köle olarak ele geçirilenler olmuştu lakin yine de vatanın elden gitmemesi için ve devletlerinin bekası açısından Moğollara karşı direnç göstermişlerdir. Diğer bir yandan ise Celaleddin Mevlana Rumi için kimin dost kimin düşman olduğunun pekte bir değeri yoktur hümanist bir yaklaşımından dolayı kim olursan ol gel anlayışından ötürü kendisine karışılmadığı sürece herkes ile iyidir. Moğolların, Anadolu'yu işgal etmesine tepki göstermemişti ve onların karşına çıkıp direnişte bulunmamıştır. Bilakis Moğollarla temas içerisinde olmuştu, devletin bekası hiç sayılmıştı. İki şahsiyetin de birbirlerine karşı gösterdiği mücadelesi ise Anadolu coğrafyasında, halkın üzerinde etkin olmaları ve Türkiye Selçuklu devletinde nüfus etme arzuları da yer almaktadır. Netice olarak aslında iki tarafın yaptığı mücadelede Anadolu halkın ekonomisi, dini duyguları, sosyal yaşamı ve Türkiye Selçuklu devletinin bekası zarar görmüştür.

KAYNAKLAR

TETKİK ESERLER

AKER, Aslı, *Mevlana'dan Ruha Dokunan Düşünceler*, Carpediem Yayınları, İstanbul, 2006

ANADOL, Cemal, *Türk İslam Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnameler*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2001

ASAF, Halet Çelebi, *Mevlana ve Mevlevilik*, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1957

AŞIK PAŞAZADE, *Tevarih-i Ali Osman*, Hz; YAVUZ, Kemal- M.A, Yekta Saraç, Gökkubbe Yayınevi, İstanbul, 2007

BAYKARA, Tuncer, *Türkiye Selçuklu Devrinde Konya*, Konya İl Kültür Müdürlüğü, Konya, 1998

BAYKARA, Tuncer, *Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004

BAYRAM, Mikail, *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları Teşkilatı)*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, 2008

BAYRAM, Mikail, *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, 2005

BAYRAM, Mikail, *Tarihin Işığında Nasreddin Hoca ve Ahi Evren*, Nüve Kültür Merkezi, İstanbul, 2001

CAN, Şefik, *Mevlana: Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri*, Ötüken Neşriyat Yayınları, İstanbul, 1999

CEYLAN, Kazım, *Ahilik, Türk-İslam Medeniyetlerinde Dünyevi ve Uhrevi Sistem*, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kültür Yayınları, Ankara, 2013

ÇAĞATAY, Neşet, *Ahilik Nedir*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1990

ÇAĞATAY, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Selçuk Üniversitesi, Ankara, 1981

DEMİR, Galip, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik*, Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı, İstanbul, 2000

DEMİRCİ, Mehmet, *Hız. Mevlana ve Mevlevi Kültürü*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2013

EFLAKİ, Ahmet, *Ariflerin Menkıbeleri I*, Çev: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1973

EFLAKİ, Ahmet, *Ariflerin Menkıbeleri II*, Çev: YAZICI, Tahsin, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1973

EKİNCİ, Yusuf, *Ahilik ve Meslek Eğitimi*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1989

EVA DE Vitray-Meyerovitch, Hız. *Mevlana ve İslam Tasavvufu (Rumi ve Sufizm)*, Terc; AYDIN, Mehmet, T.C Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya, 2012

FÜRUZANFER, Bediüzzaman, *Mevlana Celaleddin*, Çev; UZLUK, Feridun Nafiz, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997

GÖKSU, Erkan, *Türkiye Selçuklularında Ordu*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1931

GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlana: Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Jalal-Al-Din-Rumi, Maulana, 1207-1273, Varlık Yayınları, İstanbul, 2007

GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2006

GÜLLÜLÜ, Sabahattin, *Ahi Birlikleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1977

İBN, Bibi, *Selçukname*, Çev; YİNANÇ, Mükrimin Halil, Hız; YİNANÇ, Refet ÖZKAN, Ömer, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007

İNALCIK, Halil, *Ahilik, Toplum, Devlet, II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kırşehir, 1999, S.189-201

KAFESOĞLU, İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992

KAYMAZ, Nejat, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyased-din Keyhüsrev ve Devri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014

MERÇİL, Erdoğan- **SEVİM**, Ali, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014

MEVLANA, Celaleddin Rumi, *Divan-ı Kebir Seçmeler I*, Hız; CAN, Şefik, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2000

MEVLANA, Celaleddin Rumi, *Fihri Ma- Fih*, Çev; GÖLPINARLI, Abdülbaki, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2008

MEVLANA, Celaleddin Rumi, *Mecalis-i Seb'a* (Yedi Meclis), Çev; GÖLPINARLI, Abdülbaki, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2010

MEVLANA, Celaleddin Rumi, *Mektuplar*, Çev; GÖLPINARLI, Abdülbaki, İnkılâp Kitapevi Yayıncılık, İstanbul, 1999

MEVLANA, Celaleddin Rumi, *Mesnevi I*, Çev; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, 2007

MEVLANA, Celaleddin Rumi, *Mesnevi II*, Çev; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, 2007

MEVLANA, Celaleddin Rumi, *Mesnevi III*, Çev; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, 2007

MEVLANA, Celaleddin Rumi, *Mesnevi IV*, Çev; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, 2007

MEVLANA, Celaleddin Rumi, *Mesnevi V*, Çev; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, 2007

MEVLANA, Celaleddin Rumi, *Mesnevi VI*, Çev; ÇELEBİ, Veled, Gözden Geçiren; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Doğan Kitap, İstanbul, 2007

OCAK, Yaşar Ahmet, *Babailer İsyanı: Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000

ÖNDER, Mehmet, *Mevlana Hayatı-Eserleri*, Türk Ticaret Bankacılığı İşbirliği Hazırlanmıştır, Ankara, 1969

ÖNDER, Mehmet, *Mevlana ve Mevlevilik*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998

ÖZDEMİR, H.Ahmet, *Moğol İstilas ve Abbasi Devletinin Yıkılışı; Cengiz ve Hülagu Dönemleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2005

ROUX, Jean Paul, *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, Çev; KAZANCIGİL, Aykut-BEREKET, Ayşe, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001

SEVİM, Ali- **YÜCEL**, Yaşar, *Türkiye tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989

SEVİM, Ali, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya Kadar)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988

SOLAK, Fahri, *Ahilik (Kuruluşu, İlkeleri ve Fonksiyonları)*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2010

SOYKUT, Refik, *Ahi Evran*, San Matbaası, Ankara, 1976

SOYKUT, Refik, *Orta Yol Ahilik*, Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu, Ankara, 1971

ŞEKER, Mehmet, *İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahilik*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2001

ŞİMŞEK, Muhittin, *Ahilik, TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması*, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2002

TEBRİZİ, Şems-i, *Makalat*, Çev; GENÇOSMAN, Mehmed Nuri, Ataç Yayınları, İstanbul, 2012

TEMİR, Ahmet, *Moğolların Gizli Tarihine Göre Cengiz Han*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989

TOP, H. Hüseyin, *Mevlevi Usûl ve Adabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007

TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1969

UYUMAZ, Emine, *Sultan Alâeddin Keykubad Dönemi Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi, (1220-1237)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003

ÜRKMEZ, Melahat, *Şems-i Tebrizi*, T.C Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya, 2007

VELED, Sultan, *İbtida-name*, Çevr; GÖLPINARLI, Abdülbaki, Konya ve Mülhakatı Eski Eserleri Sevenler Derneği, Konya, 2001

VLADİMİR ALEKSANDROVİÇ, Gordlevskiy, *Anadolu Selçuklu Devleti*, Çevr; YARAN, Azer, Onur Yayınları, Ankara, 1988

ZEREN, Mehmet, *Mesnevi'de Geçen Bütün Hikâyeler*, Nar Yayınları, İstanbul, 2011

MAKALELER

AKGÜNDÜZ, Murat, “*Ticarî Hayatta Kardeşliği Esas Alan Ahilik Teşkilatı*”, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı.31, 2014, s.9-18

ATALAY, Ahmet, “*Mevlevilerin Merkezi Hükümetlere Etkileri ve Bozkır Zeynelabidin İsyanı Hakkında Potnişin Abdülhalim Çelebi'nin Merkezi Hükümete Gönderdiği Bir Mektup*”, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.4, 2000, s.93-106

ATİK, Kayhan, “*Ahilik ve Siyaset*”, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt. 29, Sayı.13, 2011, s.57-93

BAL, Mehmet Suat, “*Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; II. İzzeddin Keykavus Dönem*”i, A.Ü Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı.38, 2005, s.239-258

BAYRAM, Mikail, “*Ahi Evren Hacı Nasirü’l-din ile Alaüd’din Çelebi’nin Öldürülmesi ve Ölüm Tarihlerinin Tesbiti*”, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı.3, 2004, s.37-57

BAYRAM, Mikail, “*Anadolu’nun Ahiliğinin Teşekkülündeki Rolü Açısından Fütüvvet Hareketi ve Tarihi*”, Selçuklu Medeniyet Araştırmaları Dergisi, Cilt.1, Sayı.1, 2017, s.51-72

BAYRAM, Mikail, “*Sadru’l-din Konevi ile Ahi Evren Şeyh Nasiru’din Mahmud’un Mektuplaşması*”, Selçuk Üniversitesi Yayınları Dergisi, Sayı.2, 1983, s.51-75

BAYRAM, Mikail, “*Selçuklular Zamanında Anadolu’da Bazı Yörelere Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasi Boyutları*”, Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.1, 1994, s.79-92

BAYRAM, Mikail, “*Türkiye Selçuklular Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi*”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.10, 2001, s.1-11

BOZKUŞ, Metin, “*Anadolu Selçuklularında Sosyal, Dini ve Mezhebi Yapı*”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.5, Sayı.2, 2001, s.249-257

CHITTICK, C. William, “*Rumi ve Mevlevilik*”, Çev; Safi Arpaguş, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sayı.14, 2005, s.709-727

ÇAĞATAY, Neşet, “*Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi*”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.1, Sayı.2, 1952, s.61-84

ÇAKMAK, Muharrem, “*Ahiliğin Tasavvufi Temelleri ve Ahilik- Fütüvvet İlişkisi*”, İnönü Üniversitesi, Hikmet Yurdu, Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt.7, Sayı.13, 2014, s.143-158

ÇİFTÇİOĞLU, İsmail, “*Türkiye Selçuklularında Sosyal Bir Zümre: Rindler*”, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı.14, 2015, s.239-255

ÇUBUKÇU, Hatice, “*Bacıyan-ı Rum ve Anadolu Tasavvufundaki Yeri*”, Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı.5, 2015, s.217-231

DEMİRCİ, Mehmet, “*Sadreddin Konevi İle Mevlana Celaleddin’in Münasebetleri Hakkında*”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı.4, 1989, s.159-171

DEMİRCİ, Mustafa, “*Selçuklu Anadolu’sunda Bir İnsaniyet Mektebi: Ahilik, Büyük Selçuklu Devletinden Türkiye Selçuklu Devletine Mehmet Altay Köymen Armağanı*”, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Sayı.127, 2011, s.1-12

DEMİRPOLAT, Anzavur- **AKÇA**, Gürsoy, “*Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları*”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.15, 2004, s.355-376

DURAK, İbrahim- **YÜCEL**, Atilla, “*Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları*”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.15, Sayı.2, 2010, s.151-168

ERDOĞRU, Mehmet Akif, “*Anadolu’da Ahiler ve Ahi Zaviyeleri*”, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Sayı.4, 2000, s.37-55

GÖKALP, Haluk, “*Ahi Evran-ı Veli’nin Menkıbevi Kişiliği*”, Ahilik Araştırmaları Dergisi, Cilt.1, Sayı.2, 2005, s.23-37

GÖKSU, Erkan, “*Kösedağ Savaşı (1243)*”, Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi, Sayı.2, 2009, s.1-14

GÜNAY, Ünver, “*Dini Sosyal Bir Kurum Olarak Ahilik*”, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı.10, 1998, s.69-77

GÜVEN, Rasif-ARPAGUŞ, Safi, “*Mevlana Celaleddin ve Şems-i Tebrizi*”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı.27, 2004, s.135-148

HACİGÖKMEN, Mehmet Ali, “*Anadolu Selçuklular Zamanında Sadrü’-d-din Konevi’nin Türkmen İsyanlarına Bakışı*”, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırma Enstitüsü, Sayı.10, 2001, s.39-49

HACİGÖKMEN, Mehmet Ali, “*Anadolu’da Ahiliğin Esnaf Teşkilatı Haline Dönüşmesi ve Tımar Sistemine Yansımaları (Ankara Örneği)*”, Selçuk Üniversitesi, Türkiye Araştırma Dergisi, Sayı.21, 2012, s.263-291

HACİGÖKMEN, Mehmet Ali, “*Mevlana Celaleddin Rumi’nin Selçuklu Sultanları İle İlişkileri*”, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.36, 2014, s.115-135

KAFESOĞLU, İbrahim, “*Selçuk’un Oğulları ve Torunları*”, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası, C.XIII, 1958, s. 117-130

KARAMAN, Ramazan, “*Türk Ahi Teşkilatının İşleyişi ve Çorum Tarihinde Ahilik*”, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.7, Sayı.1, 2014, s.93-109

KAYA, Abdullah, “*Anadolu’nun Türk ve İslam Yurdu Haline Gelişinde Ahilerin Rolü ve Önemi*”, Cumhuriyet Üniversitesi, Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, Cilt.7, Sayı.29, 2014, s.547-561

KAYAOĞLU, İsmet, “*Halife el-Nasır’ın Fütüvvete Girişi ve Bir Fütüvvet Buyruktusu*”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.25, Sayı.1, 1982, s.221-227

KOCA, Salim, “*Sultan I. Alâeddîn Keykubâd’dan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti İdaresinde Ortaya Çıkan Otorite Zafiyeti ve Emir Sadeddîn Köpek’in Selçuklu Saltanatını Ele Geçirme Teşebbüsü*”, Gazi Türkiyat, Sayı.7, 2010, s.65-97

KOCA, Salim, “*Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinde İbret Verici Bir Örnek: Babailer Ayaklanması*”, Gazi Türkiyat, Sayı.11, 2012, s.11-85

KOCA, Salim, “*Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet Sultan I. Alâeddîn Keykubâd’ın Zehirlenmesi*”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.27, 2010, s.347-369

KOCA, Salim, “*Türkiye Selçuklu Tarihinin Akışını Değiştiren ve Anadolu’nun Kaderini Belirleyen Savaş: Köseadağ Bozgunu*”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.37, 2015, s.35-84

KÜÇÜK, Osman Nuri, “*Mevlana’nın Yöneticilerle İlişkileri ve Moğol Casusluğu İddiaları I*”, Tasavvuf Akademi Dergisi, Sayı.11, 2003, s.259-321

KÜÇÜK, Osman Nuri, “*Mevlana’nın Yöneticilerle İlişkileri ve Moğol Casusluğu İddiaları II*”, Tasavvuf Akademi Dergisi, Sayı.12, 2004, s.173-195

ÖNKAŞ AÇIK, Nilgün, “*Mevlevîlerin Yönetimle İlişkileri*”, Kırgızistan İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Akademik Bakış Dergisi, Sayı.23, 2011, s.1-8

ÖZERKMEN, Necmettin, “*Ahiliğin Tarihsel, Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları Sosyolojik Yaklaşım*”, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt.44, Sayı.2, 2004, s.57-78

ÖZKIRIMLI, Atilla, “*Babalılar Ayaklanması*”, Birikim Dergisi, Cilt.8, 1975, s.35-39

ÖZTOPRAK, Fahrettin, “*Ahi Evren ve Mevlana Celaleddin Mücadelesi*”, Academia, İstanbul, 2014

RİTTER, Helmuth, “*Mevlana Celaleddin Rumi ve Etrafındakiler*”, Türkiyat Mecmuası, Cilt.7, 1942, s.268-281

TAESCHER, Franz, “*İslam Ortaçağında (Futuvve) Fütüvvet Teşkilatı*”, Çevr; İŞILTAN, Fikret, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Sayı.15, 2015, s.1-32

TEKİN, Mustafa, “*Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ahilik ve Toplumsal Dinamikleri*”, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı.21, 2006, s.219-235

TURAN, Namık Sinan, “*Selçuk ve Osmanlı Anadolu’sunda Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Gelişim Süreci*”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Cilt.52, Sayı.2, 2006, s.151-187

ÜREMİŞ, Ali, “*Türkiye Selçuklularında Bazı Sünni Tasavvuf Hareketleri*”, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.28, 2010, s.295-328

YILDIZ, Harun, “*Hacı Bektaş Veli ile Ahi Evran İlişkisi*”, Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli ve Araştırma Dergisi, Sayı.61, 2012, s.187-206

YÜKSEL, Muhammed Bahaeddin, “*Temel Dinamikleri Açısından Fütüvvet ve Ahiliğin Kuran-ı Referansları*”, Tefsir Araştırmaları Dergisi, Cilt.1, Sayı.2, 2017, s.270-311

TEZLER

AKAY, Nimetullah, *Başlangıcından XVIII. Yüzyılın Sonuna Kadar Mevlevilik Devlet İlişkisi*, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, Doktora Tezi, 2014

CEYLAN, Hilal, *Ahilerin Türkiye Selçukluları ve Beylikler Dönemi Türk Devlet ve Toplum Hayatında Oynadıkları Roller*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Yüksek Lisans Tezi, 2008

ÇEKER, Semih, *Anadolu Selçukluları Zamanında Gelişen Fütüvvet Teşkilatı ve Bu Teşkilatın Halkın Eğitimine Olan Katkıları*, Selçuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Yüksek Lisans Tezi, 2008

ÇELİK, Rıfat İlhan, *Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu’da Ahilik Müessesesi*, Gazi üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Doktora Tezi, 2014

ÇELİK, Züriye, *Moğol İstilas ve Türkiye Selçuklu Devleti*, Selçuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Doktora Tezi, 2014

ÇOLAK, Ridvan, *Selçuklular Döneminde Mevlana Ailesinin Devlet Bürokratları ile İlişkileri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, Yüksek Lisans Tezi, 2012

GÜNLER, Mevlüt, *Türkiye Selçuklu Devleti’nde Saltanat Mücadeleleri ve Devlet İle Toplum Üzerindeki Etkileri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Yüksek Lisans Tezi, 2010

KAVAL, Musa, *Mevlana’nın Mesnevi’sinde Dönemin Sosyo-Dini Yapısı ve Tasavvufi Hayatı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Doktora Tezi, 2011

KONUKSEVEN, Hatice, *H. Mevlana, Ahi Evran ve Şeyh Sadreddin-i Konevi’nin Konya Halkının Eğitimdeki Rolü*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Yüksek Lisans Tezi, 2006

RÜMEYSA, Özdemir, *Ahilikte Peygamber Tasavvuru*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Yüksek Lisans Tezi, 2015

SAV, Hasan, *1240-1256 Yılları Arasında Anadolu Selçuklu-Moğol İlişkileri*, Selçuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Yüksek Lisans Tezi, 1999

TEMEL, Hilal, *Ahilik Teşkilatının Halkın Eğitim ve Öğretimindeki Rolü*, Konya, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007

TURGUT, Havva Nur, *I. Alâeddin Keykubad Dönemi Bilim ve Düşünce Hayatı*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009

YILDIRIM, Mahmut, *II. Gıyaseddin Keyhüsrev Devri*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, Yüksek Lisans Tezi, 1998

YILMAZ, Ali, *Ahilikte Din ve Ahlak Eğitimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, Yüksek Lisans Tezi, 1995

SEMPOZYUM-BİLDİRİ

AÇIK, Nilgün, *Mevlana ve Mevlevi Tarikatının Eğiticiliği*, III. Uluslararası Mevlana Kongresi, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2004, S.99-105

ARSLAN, Bahri, *Babailer İsyanı ve Anadolu Selçuklu Devletinin Durumu*, Türk Tarihi Semineri, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Ankara, 2017, S.1-14

ARSLANOĞLU, İbrahim, *Fütüvvetnameler ve Bir Fütüvvetname*, I. Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir, 2004, S.101-108

BAKKAL, Ali, *Mevlana ve Şems-i Tebrizi*, I. Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildirileri, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa, 2007, S.11-25

CEYLAN, Kazım, *Türk İslam Medeniyetinin Öncülerinden Ahi Evran Veli ve Medeniyetimize Etkileri*, Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi; Gönül Sultanlar Buluşması, Eskişehir, 2014, S.131-144

PAYDAŞ, Kazım, *Mevlana Celaleddin'in Anadolu Selçukluları ile Olan Münasebetler*, I. Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildirileri, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa, 2007, S.31-47

ANSİKLOPEDİ

AZAMAT, Nihat, *Evhadüddin-i Kirmani*, İslam Ansiklopedisi, TDV, C.XI, İstanbul, 1995, S.518-520

BAYRAM, Mikail, *Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları ve Fatma Bacı)*, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, C.VI, Ankara, 2004, S.365-379

CEYHAN, Semih, *Şems-i Tebrizi*, İslam Ansiklopedisi, TDV, C.XXXVIII, İstanbul, 2010, S.511-516

DEMİR, Ahmet, *Fütüvvet Teşkilatının Kökeni Teşekkülü ve Türkiye Selçuklularındaki Durumu*, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, C.VII, Ankara, 2002, s.264-270

KAZICI, Ziya, *Ahilik*, İslam Ansiklopedisi, TDV, C.I, İstanbul, 1998, S.540-542

KÖPRÜLÜ, F. Orhan, *Bacıyan-ı Rum*, İslam Ansiklopedisi, TDV, C.IV, İstanbul, 1991, S.415

OCAK, Ahmet Yaşar, *Babailik*, İslam Ansiklopedisi, TDV, C.IV, İstanbul, 1991, S.373-374

OCAK, Ahmet Yaşar, *Fütüvvet*, İslam Ansiklopedisi, TDV, C.XIII, İstanbul, 1996, S.261-265

ÖNGÖREN, Reşat, *Mevlana Celaleddin-i Rumi*, İslam Ansiklopedisi, TDV, C.XXIX, Ankara, 2004, S. 441-448

ŞAHİN, İlhan, *Ahi Evran*, İslam Ansiklopedisi, TDV, C.I, İstanbul, 1998, S. 529-530

ŞAHİNOĞLU, M. Nazif, *Bahaeddin Veled*, İslam Ansiklopedisi, TDV, C.IV, İstanbul, 1991, S. 460-462

ULUDAĞ, Süleyman, *Fütüvvet*, İslam Ansiklopedisi, TDV, C.XIII, İstanbul, 1996, S. 259-261

UYUMAZ, Emine, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri ve Türkiye Selçuklu Tarihi (1220-1237)*, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, C.VI, Ankara, 2002, S. 590-595

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Gaziantep'in Şahinbey ilçesinde doğan Ali Özdemir ilköğrenimini Şehit Karayılan İlköğretim okulunda yaptıktan sonra 2008 yılında 19 Mayıs Lisesi'nden mezun olmuştur. 2010 yılında Giresun Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Lisans Eğitime başlayarak 2014 yılında mezun olmuştur. 2016 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans'a başlamıştır. Haziran 2019 yılında Yüksek Lisanstan mezun olmuştur.

Ali Özdemir, who was born in Şahinbey district of Gaziantep in 1990, graduated from may 19 high school in 2008 after doing primary school in Şehit Karayılan in 2010, he started undergraduate education at the department of history at Giresun University and graduated in 2014. In 2016, he started his master's degree in History Departmen of Gaziantep University Social Sciences İnstitute. He gradueted from master in June 2019.